

Sámedikki jahkediedáhus 2013

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok/Kárášjohka
+47 78 47 40 00
samediggi@samediggi.no
www.sametinget.no
Sámediggi 2014

Ovddasiidugovva: Jaro Hollan

Sisdoallu

1 ÁLGGAHUS	5
2 SÁMEDIKKI RÁMMAEAVTTUT	6
2.1 SÁMEDIKKI EKONOMALAŠ RÁMMAEAVTTUT	6
2.2 BUŠEAHTTAPROSEDYRAT	7
2.3 KONSULTAŠUVDNAŠIEHTADUSA PRAKTISEREN STÁHTA EISEVÁLDDIID JA SÁMEDIKKI GASKKA	7
3 GIELLA	8
3.1 SÁMEGIELA GEAVAHEAPMI	9
3.2 ARENAT SÁMEGIELAID VÁRÁS	13
3.3 SÁMEGIELAID GÁHTTEN JA OVDDIDEAPMI	13
4 KULTUVRA	16
4.1 SÁMI KULTURBARGOARENAT	16
4.2 DÁIDDA JA KULTURBARGU	20
4.3 VALÁŠTALLAN	23
4.4 MEDIAT	23
4.5 SÁMI GIRKOÁŠŠIT	23
5 BIBLIOTEHKA	23
5.1 SÁMEDIKKI BIBLIOTEHKA	24
5.2 SÁMI GIRJEBUSSET	24
6 MÁHTTU	25
6.1 MÁNÁIDGÁRDI	25
6.2 VUOĐĐOOAHPAHUS	26
7 DEARVVAŠVUOHTA JA SOSIÁLA	33
7.1 DÁSSEÁRVOSAŠ DEARVVAŠVUOĐA- JA SOSIÁLABÁLVALUS	33
7.2 ÁLBMOTDEARVVAŠVUOHTA	35
7.4 SÁMI MÁNÁID VUOIGATVUOĐAT MÁNÁIDSUODJALUSA OKTAVUOĐAS	36
7.5 SÁMI HUMÁNA BIOLOGALAŠ ÁVDNASAT	37
8 BIRAS JA AREÁLAT	37
8.1 AREÁLAT	38
8.2 LUONDDURESURSSAT	39
8.3 LUONDDUŠLÁDDJIVUOHTA	42
9 KULTURMUITOSUODJALUS	43
9.1 VÁRJJATSIIDA MÁILMMIÁRBEBÁIKIN	44
9.2 SÁMI VISTTIID IDENTIFISEREN JA REGISTREREN	45
9.3 SÁPMELAČČAT LULDE	45
9.4 KULTURMUITTUT 420 KV FÁPMOJOĐĐASA MIELDE OFUOHTA JA BÁHCCAUVUONA GASKKAS.	45
9.5 OĐĐA STUORADIGGEDIAĐÁHUS KULTURMUITOPOLITIHKA BIRRA	45
9.6 EKONOMALAŠ GASKAOAMIT SÁMI KULTURMUITOSUODJALUSAS	46
9.7 SÁMI KULTURMUITTUID DIKŠUN	46
9.8 ÁRVOHÁHKAN KULTURMUITOGUOVLLUS	47
10 EALÁHUSAT	47

10.1 VUOĐĐOEALÁHUSAT	48
10.2 GEASUHEADDJI BÁIKEGOTTIT	52
10.3 KULTUREALÁHUSAT	53
11 REGIONÁLAOVDDIDEAPMI	56
11.1 OVTTASBARGOŠIEHTADUSAT FYLKKAGIELDDAIGUIN	56
11.3 INTERREG	57
12 SÁMI OVTTASBARGU JA RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU	58
12.1 SÁMI OVTTASBARGU JA RIIKKAIDGASKASAŠ BARGU	59
12.2 ON MÁILMMIKONFERÁNSA 2014 ÁLGOÁLBMOGIID BIRRA	61
13 DÁSSEÁRVU	64
13.1 SÁMI DÁSSEÁRVOORGANISAŠUVNNAT	64
13.2 ON NISSONKOMMIŠUVDNA	64
13.3 LESBBAT, HOMOFILLAT, BIFIILLAT JA TRÁNSSAT SÁMI SERVODAGAS	65
14 BOARRÁSIDPOLITIHKKA	65
14.1 LOHKAN- JA ČÁLLINVEAHKKI SÁMI VUORASOLBMUIDE	66
15 NUORAIIDPOLITIHKKA	66
15.1 SÁMEDIKKI NUORAIIDPOLITIHKALAŠ LÁVDEGODDI	66
16 SÁMEDIKKI HÁLDDAHUS	67

1 Álggahus

Sámediggi lea Norgga sámiid ovddasteaddji álbmotválljen orgána. 39 áirasa välljejuvvojit 7 vällgabiirese juohke njealjät jagi. 2013:s välljejedje sámit Norggas odđa dievasčoahkkima ja odđa sámedigeráđi.

Sámediggeválga dollojuvvui čakčamánu 9. b. 2013. Válgaoassálastin lei 66,9 proseantta. Dán válgii lei vejolaš čálihit iežas Sámedikki jienastuslohku neahta bokte. 15005 olbmo ledje čálihuvvan jienastuslohku válgabeaivvi.

Sámediggi lea mearridan ahte jagi 2017 sámediggeválggas galgá leat vejolaš addit elektrovnnalaš ovddalgihtijienastaga buot riikka gielddain.

Válgaboadus čájeha ahte mis ain lea dássidis sohabealedássedeaddu Sámedikki áirasiid gaskkas, 49 % nissonolbmot ja 51 % almmáiolbmot. Dát lei gelbbolaš čalmmusteapmi das go leat 100 jagi dan rájes go nissonolbmot ožžo jienastanvuogatvuoda Norggas. Dat ahte gaskamearálaš ahki lea njiedjan, lea buorre mearkan boahttevaš sámedipolitiikkii. Dat čájeha ahte sihke listaevttoheddjiid ja Sámedikki dihtomielalaš bargu sihke ovttadássašvuodain ja rekrutteremiin, lea lihkestuvvan.

Geassemánus čohkkii Sámediggi álgoálbmogiid miehtá máilmmi Áltái álgoálbmogiid jagi 2014 máilmmikonferánsa ráhkaneaddji konferánsii. Máilmmi álgoálbmogiid áirasaš sohpe oktasaš politihkalaš mihttomeriid máilmmikonferánsii. Seamma deatalaš lei kultuvrralaš ja sosiála bealli. Konferánsain nannii Sámediggi iežas nana riikkaidgaskasaš saji máilmmi álgoálbmogiid gaskkas, ja mii čájeheimmet ahte mii vátna resurssaiguin nagodit čadāhit stuorra proševttaid.

Sámediggi čalmmustahtii giellajagi 2013 dainna lággiin ahte álggaheimmet iežamet giellakampánja "Sámás muinna - Saemesth munnjien - Sámasta mujna - Snakk samisk te` mæ". Dat lea riikkaviidosaš miellaguoddokampánja mii lea erenoamážit jurddašuvvon nuoraid várás ja mas nuorat leat guovddázis kampánja čadaheamis.

Dát leat áššit mat láhkásis leat veahkehan Sámedikki juksat jagi 2013 mihttomeriidis ja daid guhkesáiggi mihttomeriid ahte sámi álbmot oazžu dásseárvosaš ja vuoiggalaš meannudeami. Dát áššit leat ožžon stuorra beroštumi mediain ja lea oahppásat ollugiidda. Sámediggi bargá dattetge buot servodatsurggiid áššiiguin mat gusket erenoamážit sápmelaččaide. Mii galgat láhčit dilálašvuodaid dasa ahte sápmelaččat sáhttet sihkarastit ja ovddidit iežaset gielas, kultuvrra ja servodateallima. Dan mii bargat maidđái dainna lággiin ahte addit doarjaga ovdamearkka dihtii lullisámi girkebáđđái, dainna lággiin ahte registreret sámi kulturmuittuid go visttit galget huksejuvvot dahje bagadit sámi visttiid eaiggádii, dahje dainna lággiin ahte čujuhit ráđdehussii ahte sámi álbmoga dárbbut boahttevaš álbmotdearvvašvuodaangi-ruššamis fertejit fuolahuvvot.

Sámediggi hálddaš oasi dain rudain mat juolluduvvojit sámi áigumušaide stáhtabušehta bokte. Sámedikki bokte leat sápmelaččat Norggas ožžon muhtun muddui válddi kultuvrras, gielas, oahpahasas, kulturmuittosuođjalusas ja ealáhusain. Sámedikki jahkediedáhussii gullá Sámedikki jagi 2013 politihkalaš ja hálldahuslaš doaimma. Vuodđun jahkediedáhussii leat Sámedikki bušehta iešgudet áššesurggiid mihttomearit.

2 Sámedikki rámmaeavttut

2.1 Sámedikki ekonomalaš rámmaeavttut

2.1.1 Boađusrehketdoallu 2013

Sámedikki jagi 2013 rehketoallu čuovvu miell-
dus in jahkedieđáhussii.

	Meark.	RR 2012	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	1	368 619 000	400 763 000	400 763 000	0	0,0 %
Sámeálbmotfoandda reanttut	16	5 730 535	6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %
Doaibmaboađuid submi		374 349 535	407 454 210	408 048 000	593 790	0,1 %
Váikkuhangaskaomit						
Váikkuhangaskaomit	2-15	252 645 515	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %
Váikkuhangaskaomiid submi		252 645 515	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %
DOAIBMAB. SUBMI - VÁIKKUHANDASKAOMIT		121 704 020	112 624 281	115 990 000	3 365 719	2,9 %
DOAIBMAGOLUT						
Politiikkalaš dási doaibma	17	24 258 212	25 831 843	22 140 000	-3 691 843	-16,7 %
Hálddahusa doaibma	18	94 440 455	98 169 984	98 257 773	87 789	0,1 %
Doaibmagoluid submi		118 698 667	124 001 827	120 397 773	-3 604 054	-3,0 %
Jahkeboađus		3 005 353	-11 377 545	-4 407 772	6 969 773	
Jahkebohtosa geavahus						
Eará iežaskap:ii	24	-3 005 353	11 377 545			
Geavahusa submi		0	0			

2.2 Bušeahttaprošedyrat

Sámepolitiikka lea bušeahtta okta min deataleamos politiikkalaš reaidu. Dálá bušeahttaprošedyrat leat nu ahte sámedigge rádis lea okta jahkásaš čoaččkin finánsaministariin maŋit jagi bušeahttadárbbuid birra. Dasa lassan lea rádis čoaččkin dihto departemeanttaiguin iešgudet surggiid bušeahttadárbbuid birra.

Sámediggi ráhkada dál viehka viiddes listta mii čájeha bušeahttadárbbuid. Sivvan lea muhtumasii dat go juolludusoassi sámi áigumušaide sihke olles stáhtabušeahta ektui ja juolludemiid ektui earáide, lea njiedjan 1998 rájes. Muhto lea maid dan geažil go váilot duohta bušeahttakonsultašuvnnat Sámedikkiin ekonomalaš rámmaid birra sámi áigumušaide.

Boadusin šaddá dávjá ahte ráđdehus bidjá ovdan dakkár ekonomalaš ánggiruššama mii lea amas Sámediggái. Sámedikkis han galggašii leat guovddáš rolla sámi kultuvrra ja servodaga hábmemis ja ovddideamis. Sihke ráđdehussii ja Sámediggái livčče dakkár vuoruheamit ávkin mat láhččet dasa ahte sámepolitiikka lihkostuvašii Sámedikki bokte. Dakkár čoaččinvuohki eaktuda gulahallama ja ovtasbarggu gaskal ráđdehusa ja Sámedikki.

Dálá vuogis, dakkár rámmabušeahtain Sámediggái mii lea juogaduvvo 6 departemeantta gaskkas ja sámi áigumušaide mii lea juogaduvvon 10 departemeantta gaskkas, buktá hástalusaid dakkár ollislaš sámepolitiikka juksamii, mii maid doarju Sámedikki legitimitihta ja ovddasvásttolašvuoda.

Sámediggi lea čoaččkimis gieldda- ja ođasmahttinministariin evttohan dan vejolašvuoda ahte mii ovtas sáhttit digaštallat ja árvoštallat rievdasaid bušeahttavuogáidakkii nu ahte šaddá dušše okta bušeahttapoasta Sámediggái.

2.3 Konsultašuvdnašiehtadusa praktiseren stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka

Go sámit leat álgoálbmot, de lea sis vuoigatvuotta konsulterejuvvot áššiin main lea njuolggá mearkašupmi sidjiide. Dat mearkaša dan ahte norgga eiseválddit leat geatnegahttojuvvon, álbmotrievtti bokte, konsulteret sámiiguin áššiin mat leat deatalaččat sámi servodakkii. Stáhta ja Sámedikki gaskka lea dahkkojuvvon šiehtadus das movt konsultašuvnnas galget čadahuvvot. Konsultašuvdnašiehtadusa gasket juohkelágan áššiide mat sáhttet váikkuhit sámi beroštumiid njuolga.

Sámediggi vásiha ahte konsultašuvdnaprošedyraid čadahepmi lea nannen sámepolitiikkalaš oktavuoda ja ovtasbarggu ráđdehusa ja Sámedikki gaskka. Sámediggi lea ilus go ráđdehus iežas politiikkalaš geađgejuolggis nu čielgasit lea dovdahan ahte konsultašuvdnaortnet galgá bisuhuvvot. Dattetge lea deatalaš ahte konsultašuvdnašiehtadusa jeagadii goappašat bealit, ja ahte beliin lea oktasaš áddejupmi das movt konsultašuvdnašiehtadusa galgá čadahit geavahas. Dás mii oaidnit ahte leat stuorámuš hástalusat Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaskasaš ovtasdoaimmamis.

Hástalus konsultašuvnna geavahas lea doallat rabasvuoda ja almmolašvuoda konsultašuvnnaid proseassa ja fáttá birra, ja dasto ahte mii bealit gudnejahttit proseassa ahte eat konkludere dahje váldde almmolaš oaiviliid čoaččid. Sámediggi áigu eanet láhččet almmolašvuoda daid árvoštallamiid ja beroštusaid ektui maid mii geahččalit gozihit konsultašuvnnaid bokte. Stuorra oassi sámepolitiikka hábmejuvvo konsultašuvnnaid bokte. Danne lea Sámediggi sorjasaš das ahte dán politiikka hábmen dáhpáhuva almmolaš diehtajuohkima ja ságastallama bokte. Jos dainna galggaš lihkestuvvat de bidjá dat alla gáibádusaid dasa ahte árrat ja čielgasit gulahallat hálddahusa ja politiikkalaš dásis.

Mearriduvvon konsultašuvdnaprošedyra leat praktiserjuvvon váldoáššis buori vuogi mielde maŋimus jagiin. Energiijasurggis lea posiitivvalaš ovdáneapmi danne go Oljo- ja energijade-

partemeanta konsultašuvdnačoahkkimis 2013:s čielgasit dovddahii ahte konsultašuvdnarutiinnat galget buoriduvvot nu ahte maiddái Sámediggi beassá oaidnit gaskaboddosaš árvoštallamiid ja mearrádusevttohusaid. Vásihusat leat dattetge čájehan ahte Eanadoallo- ja biebmodeparte-meanta ii leat nu čorgat konsultašuvdnageavahusas ektui, go sihke diedut bohtet maŋŋá ja dávjá maŋŋá go almmolaš oaivilat leat dahkkojuvvon, ja ahte dat unnán dahje ii obage čájet dáhtu gávnahit oktasaš čovdosiid. Sámedikki árvoštallama mielde ferte Sámediggi joatkit áŋgiruššama Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta ektui vai oažžut ášahuvvot duohta konsultašuvnnaid sihke njuolga guoskevaš boazodolliiguin ja Sámedikkiin. Dát lea erenoamáš deatalaš maŋŋá go sámi searvan boazodoallohálddašeamis lea sakka fuoniduvvon maŋŋá go guovllustivrrat heaittihuvvojedje ođđajagimánu 2014 rájes.

Konsultašuvdnageatnegasvuohta álbmotrievtti mielde guoská maiddái Stuorradiggái. Stuorradiggi lea unnán dahje ii obage praktiseren dán áššiin main ii leat konsulterejuvvon ráđdehusain, áššiin main Stuorradiggi árvoštallá spiehkastit konsulterejuvvon evttohusas, ja áššiin main lea ovddiduvvon áirrasevttohus. Sámediggi lea váldán dán ovdan Stuorradikki presideantagottiin. Dás lea šaddan dat boadus ahte presideantagoddi lea sádden reivve fágálávdegottiide ja muittuhan daidda ahte Sámedikkis sámelága ja ILO 169 vuodul lea sierra vuoigatvuohta buktit cealkámuša ovdal go dahkkojuvvojit mearrádusat main lea mearkašupmi sámi beroštusaide, ja ahte erenoamáš oktavuodain sáhtta leat sivva čadáhít konsultašuvnnaid Stuorradikki ja Sámedikki gaskka. Sámedikki árvoštallama mielde ferte ovtasbarggu praktiserema Stuorradikki ja Sámedikki gaskka ovddidit viidáseappot gozihan dihte álbmotrievtti konsultašuvdnageatnegasvuoda áššiid meanudeamis mat gusket sámiide njuolga.

Konsultašuvnnaid bohtosat leat válddahuvvon fágakapihttaliin.

3 Giella

Váldomihttomearrin Sámedikki barggus sámegeilain lea oažžut eanebuid geavahit sámegeiela.

Sámediggi lea joatkán áŋgiruššama sámegeilain jagis 2013. Mii álggaheimmet giellakampánnja mas nuorat leat hui deatalaččat, mii lágideimmet stuorra giellakonferánssa ja mii leat lasihan doarjaga sámi giellaguovddážiidda.

Sámediggi lea joatkán áŋgiruššama sámegeilain 2013:s. Mii leat álggahan giellakampánnja mas nuorat leat guovddázis, mii leat lágidan stuorra giellakonferánssa ja mii leat lasihan doarjaga sámi giellaguovddážiidda. Ovttas sámedikkiiguin Ruotas ja Suomas mii leat viimmat ožžon áigái giellaovttasbarggu. 2103:s ášahuvvui sámi fága- ja resursaguovddáš, Giellagáldu, vuos prošeaktan.

Áŋgiruššan sámegeilain dárbbášuvvo. Sihke danne go sámegeiela lea okta sámi kultuvrra nanoseamos geađgejułggiin. Muhto maiddái go hástalusat dán suorggis leat stuorát.

Jagi 2012 sámi giellaiskkadeapmi čájehii ahte golmmas vihttasis válljejit geavahit dárogiela vaikke vel livččii lean vejolaš geavahit sámegeiela. Stuorámus sivvan válljet eret sámegeiela lea ahte váilot sánit ja ahte iežaset mielas eai hála doarvái bures sámegeiela. Iskkadeapmi čájeha maid ahte leat hui stuorra erohusat giellagálggain, geavahanarenain ja giellaguottuin sihke gielaid gaskkas ja iešguđet riikaosiin.

Sámi giellabargui leat uhcán resurssat. Mii leat nagodan lasihit doarjagiid giellaguovddážiidda, muhto doarjagat sámegeiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide leat bissun guhká seamma dásis. Dát diedusge čuohcá daidda vuoigatvuodaide mat mis leat beassat geavahit sámegeiela go mii deaivvadit almmolašvuodain ja ahte dat almmolašvuohta mainna mii deaivvadit lea sámegeielat.

Eanedan dihtii sámi giellageavaheddjiid mii leat 2013:s vuoruhan doaimmaid 3 suorggis. Dat ledje sámegeielageavaheapmi, giellaarenat ja sámegeiela

Ingor Ántte Ánte Mihkkal – Ánte Mikkel Gaup Guovdageainnus eret, oaččui Sámedikki jagi 2013 giellamovttiidanbálkkašumi. Bálkkašumi vuoti ovddida sámegeiela ja kultuvrra sihke iežas barggu bokte oahpaheaddjin, čállin ja juoigin.

Erenoamážit iežas muitalusaiguin son lokte sámegeiela. Muitalusat heivejit buohkaide, sihke daidda mánáide mat leat oahppamin sámegeiela ja rávesolbmuide geat lea massán gielaset dáruiduhttima geažil.

Govva: Per Ivar Somby

gáhtten ja ovddideapmi. Sámelága giellanjuolggadusat, doarjagat, hálddahaslaš resurssat ja ovttasbargu leat dat váikkuhangaskaoamit mat mis ledje das ahte ollašuhttit min mihttomeriid sámegeiela ektui.

Sámegeielain bargojuvvo maiddá earret eará oahpahasasahusaid, kulturásahusain ja –doaimbábijuid, ealáhusdoaimbama ja organisašuvdnabarguid bokte. Dát barggut gieđahallojuvvojit eará fágakapihttaliin.

3.1 Sámegeiela geavaheapmi

Mihttomearrin dán suorggis lea eanedit ja nannet sámegeiela geavaheami. Mii háliidit ahte sámegeiela galgá leat lunddolaš váljjet sámegeiela beaivválaš eallimis. Galgá leat vejolaš geavahit sámegeiela ja sámegeiela galgá leat oidnošis almmolašvuodas. Seammas mii fertet bargat dainna ahte sámegeiela geavaheapmi nannejuvvo doppe gos giella lea rašis dilis.

Min deataleamos váikkuhangaskaoamit dán suorggis leat ekonomalaš doarjagat gielddaide ja fylkkagielddaide ja ohcanvuodot doarjagat gielaprošeavttaide. Mis leat maid álggahan iežamet prošeavttaid.

3.1.1 Sámelálga giellanjuolggadusat

Okta min deataleamos reaidduin barggus sámegeielain lea Sámegeiela giellanjuolggadusat. Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte giellanjuolggadusat galget odasmahttojuvvojit sihkkarastin dihtii sámegeielagiidda vejolašvuoda geavahit sámegeiela deaivvadettiin almmolaš hálddahasain. Sámediggi lea jagis 2013 bargan viidáseappot dainna áššiin ja áigu nammadit lávdegotti mii galgá čielggadit sámegeiela dili ja ovddidit doaimbábijuid mainna nannet sámegeiela. Sámelága giellanjuolggadusat addát viiddiduvvon vuoigatvuodaid beassat geavahit giela dihto guovllus, sámegeiela hálddašanguovllus. Dát hálddašanguovlu geavahuvvo dasa ahte definerejuvvojit vuoigatvuodát sámegeiela geavaheapmái maiddá eará lágain, earret eará go

guoská vuoigatvuhtii oažžut oahpahusa sámegeiela vuoddoskuvllas, mánáidgárddis, dearvvašvuodabálvalusain jed. Dat gáržžida vejolašvuoda sápmelaččaide oažžut sámegeielat bálvalusa hálldašanguovllu olggobealde. Sámedikki mielas dat ii leat riektá Norgga sámi álbmoga ektui, ahte eai leat seamma vuoigatvuodát sámegeiela geavaheami ja oahpahusa ektui.

Sámediggi lea konsultašuvnnain Odasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanttain (OHD) vándán ovdan gažaldaga sámelága giellanjuolggadusaid ektui ja mo sámegeiella galgá gáhttejuvot ja ovddiduvvot maiddái boahhteáiggis. Sámediggi háliida čielggadusa dán birra. Danne mii leat jagi 2014 bušehtas juolludan ruđaid lávdegoddái mii galgá bargat viidáseappot dáinna áššiin.

3.1.2 Sámedikki giellakampánnja

Sámedikki giellakampánnja jagis 2013 "Sámás muinna - Saemesth munnjen - Sámásta mujna - Snakk samisk te`mæ" lei min stuorra ánggiruššan geahččalit eanedit giellageavahedjiiid logu. Dát lea riikaviidosaš miellaguoddokampánnja mii lea erenomážit jurddašuvvon nuoraid várás. Kampánnja ulbmiljoavkun lea buot sámi nuorat, sihke sii geat hállet sámegeiela, sii geat máhttet veahás sámegeiela ja sii geat eai hálldaš sámegeiela.

Sámedikki mihttomearri lea ahte dát kampánnja galgá veahkehit loktet diehtomielalašvuoda sámegeiela geavaheami birra eanet oktavuodain, movttiidahttit oahppa sámegeiela, eanedit sámegeiela geavaheami eanet ja ođđa arenain ja ahte sámegeiella galgá oidnot ja geavahuvvot almmolaš oktavuodain.

Sámediggi lea nammadan 24 giellaambassadevrra giellakampánnja oktavuodas. Dáid ambassadevrraid bargamuššan lea doaimmat buorin ovdagovvan ja movttiideaddjin oažžut eanebuid geavahit ja oahppat sámegeiela. Sámediggi lea hui rámis go lea ožžon dáid árrjalaš ja ánggiris ambassadevrraid dán deatalaš doaimmii.

Giellakampánnja álggahuvvui skábmamánus muhto lea dál juo ožžon stuorra fuomášumi ja lea dán rádjai lihkostuvvan hui bures. Ollugat jearahit buktagiid, ja miehtá Sámi leat gallean kampánjasiiddu. Kampánnja ii leat ožžon fuomášumi dušše Norgga bealde, muhto maiddái Ruota ja Suoma bealde. Mánu áiggis ledje badjel 500 gova Instagrámmas mas kampánnja hashtagat ledje geavahuvvon.

3.1.3 Sámedikki giellakonferánsa

Dan barggus ahte nannet sámegeiela ja eanedit dan geavaheami, leat dakkár arenat ja deaivadansajit deatalaččat gos guovdilis áššit ovdiduvvojit ja digaštallojuvvojit. Sámedikki giellakonferánsa lágiduvvui 2013 skábmamánus ovtta Sámi lohkanguovddážiin.

Konferánsa fáddán lei "Doaimmi guovttegielatvuohta, mo juksat mihttomeari?" Sámediggi áigu eanedit sámegeiela logu ja eanedit sámegeiela geavaheami. Jus galgat juksat dáid mihttomeriid, de mii fertet ollu buorebut lihkostuvvat barggus doaimmi guovttegielatvuodain. Guovttegielatvuohta lea leamaš guovdilis fáddán márga logijagi, ja dál lea deatalaš ahte mii geahčadit lea go strategija doaimman ja mo mii duodai sáhttit juksat doaimmi guovttegielatvuoda mihttomeari Sámi iešgudet giellaguovlluin. Konferánsa giedahalai man deatalaš sámegeielaoahpaheami kvalitehta ja vuogit leat ja eanet diehtomielalašvuohta vugiid ja beaivválaš giela válljemis leat.

Giellakonferánsii bohte servodaga iešgudet surgiid giellaolbmot ja oassálastin ii leat goassege ovdal leamaš nie buorre. Earret konferánsa čájehuvvojedje girjjit, oahpponeavvut, ja oahpahusvuogit. Giellaambassadevrrat juhke "Snakk samisk te`mæ"-boaluid ja muitaledje giellakampánnja birra.

Konferánsa álggaheaddjit bidje ovdan ođđa dutkama doaimmi guovttegielatvuoda birra ja juogadedje iežaset vásáhusaid dan suorggis. Nu ožžo oassálastit ođđa máhtu ja áddejumi fáttás.

3.1.4 Sámegeiela hálddašanguovlu

Sámegeiel hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat leat deatalaš ovttasbargoguoimmit sámegeiela nannemis báikkálaččat. Sámediggi juolluda guovttegielatdoarjagiid sámegeiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide. 2/3 oassi dain váikkuhangaskaomiin mat Sámedikkis leat gillii, juolluduvvojit njuolggga hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide. Ruđat galget váikkuhit dasa ahte dáid guovlluid olbmot galget sáhttit gáhttet ja ovddidit gielaset, ja ahte sii galget bálvaluvvot sámegeillii almmolaš etáhtain ja dat galget váikkuhit ahte gielddat ja fylkkagielddat aktiivvalaččat galget sáhttit oainnusmahttit sámegeiela ja eanedit dan geavaheami almmolašvuodas.

Jagis 2013 bodii Raavrevijhke tjielte mielde sámegeiela hálddašanguovlui. Dát leat logi gieldda mielde sámegeiela hálddašanguovllus.

Sámediggi ja sámegeiela hálddašanguovllu gielddat ja fylkkagielddat leat dahkan ovttasbargošiehtadusaid guovttegielatvuodaruđaid geavaheamis. Sámelága giellanjuolggadusaid hálddašeapmi lea vuoddu ovttasbargošiehtadusaide. Ovttasbargošiehtadusat veahkehit dasa ahte šaddá bistevaš gulahallan gaskal Sámedikki ja hálddašanguovllu gielddaid politihkalaš dásis. Sámedikkis lei oktasáš politihkalaš čoahkkin buot sámegeiela hálddašanguovllu sátnejodiheddjiiguin Kárášjogas guovvamánu dán jagi. Gielddat leat ovttasbargošiehtadusain ieža mearridan maid sii háliidit vuoruhit go guoská giela ovddideapmái. Go gielddat leat nu iešguđetláganat, de šaddet maidái doaibmabijut iešguđetláganat. Gielddat leat dovddahan ahte guovttegielatvuodaruđat eai govčča daid duohta goluid mat gielddain leat guovttegielatvuoda bálvalusaide ja ahte rámma iešguđet gildi ii leat stuorron mángga jahkái.

Sámediggái leat ovttasbargošiehtadusat deatalaš reaidun giellabarggu váikkuheamis ja čuovvoleamis hálddašanguovllu iešguđet gielddas ja fylkkagielddas. Gielddaid ja fylkkagielddaid jahkásaš doaibmaplánaid ja čuovvovaš raporttaid bokte, ja áššemeannudeaddji njuolggga oktavuoda bok-

te ovttaskas ovttadagain, oažžu Sámediggi buori visogova das mo giellabargu čadahuvvo guovttegielatvuodaruđaid vehkiin.

Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadusaid bokte vejolašvuohta váikkuhit daid doaibmabijuid ja strategijaid mat čadahuvvojit, sihke doaibmabijuid jahkásaš vuoruheami bokte, ja šiehtadusaid ođasmahttima bokte. Sámediggi oassálastá Giellagiella forumii man gielddat ja fylkkagielddat dorjot ja masa sii oassálastet.

Olbmuin olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu eai leat seamma vuoigatvuodát beassat geavahit sámegeiela dahje vuoigatvuohta bálvalusaide sámegeillii go deaivvadit almmolašvuodain. Danne lea Sámediggi bargagohtán ovttasbargošiehtadusaiguin gávpotgielddaiguin nannen dihtii sámi giela ja kultuvrra. Jagi 2013 dagai Sámediggi ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Šiehtadusa áigumuš lea váldit ovddasvástádusa sámi servodagas ja servodatovdáneamis Romssa suohkanis, hehttet negatiivva vealaheami ja ođasmahttit ja ovddidit ovttasbarggu gaskal Sámedikki ja Romssa suohkana.

3.1.5 Sámi giellaprošeavttat

Sámediggi lea 2013:s várren 7,6 miljon ru. Giellaprošeavttaide. Doarjagat galget veahkehit dasa ahte sámegeiela geavaheapmi eaneduvvo ja nannejuvvo, ahte eanebut ohppet sámegeiela ja ahte šaddet eanet arenat sámegeiela geavaheapmái.

Doarjja addojuvvui earret eará sámegeielkursaide rávesolbmuid várás, giellaleairraide mánáid ja nuoraid várás ja báikenammaoprošeavttaide, earret eará báikenammačoaggimiidda Plassje guovllus.

Lea maid addojuvvon doarjja dakkár giellaarenaide mat nannejit njálmmálaš giellafievrrideami buolvvaid gaskkas. Erenoamážit daid guovlluin gos giella uhccán gullo árbabeaivvis, lea deatalaš ahte boarráset buolva lea mielde giellafievrrideamis. Dat dagahivččii ahte suomansániit ja dajaldagat fievrriduvvojit buolvvaid gaskkas.

Prošeaktaraporttat čájehit ahte mánga prošeavtta leat lihkostuvvan bures ásaht arenaid gos giella oahpahuvo ja gullo. Erenoamážit giellaguovddážit leat viššalis ohccit, sii leat ásahan mánga giellaarena giellaprošeaktarudaiguin. Dát leat maid mielde ovddideamen sámegeiela nu ahte dat geavahuvo ja boahhtá oidnosii dain guovlluin gos giella lea áitojuvvo. Tearbmaprošeavttat leat mielde ovddideamen sámegeiela, vai dat šaddá ollesárvosaš geavahangiellan odđáiiggi árgabeaivvis.

Vai sámegeiella šattašii ollesárvosaš geavahangiellan odđáiiggi árgabeaivvis, lea Sámediggi maiddái dán jagi dorjon sámegeielat "appaidd" ráhkadeami, applikašuvnnat mat geavahuvojit mobiltelefonnain ja neahttabreahtáin. Sámediggi lea addán doarjaga mobiltelefonnaapplikašuvnnaid ovddideapmái buot golmma sámegeilli.

2013:s oaččuimet bohtosa ohcanvudot giellaprošeavttaid doarjjaortnega evalueremis. Evalueren guoskkai sidjiide geat leat ožžon doarjaga giellaprošeavttaide Sámedikki áigodagas 2007-2011. Evaluerema ulbmil lei iskat váikkuhit go giellaprošeaktarudat dasa ahte Sámediggi juksá daid mihttomeriid maid mii leat bidjan doarjjaortnegii. Lei maid vurdojuvvo oážžut gova doarjjavuostáiváldiid doarjjageavaheamis, ja das mo doarjja hálddašuvvo.

Evaluerema váldoloahppajurdda lei ahte sámegeiela ohcanvudot doarjjaortnet lea buresdoaimbi ortnet, mii mihttomeriid, vuoruhemiid ja doarjjarudaid hálddašeami bokte doarju sámi giellabarggu. Evalueren oaivvilda ahte dat doaimmá "duktan" mii šaddada giellabarggu "rahkadasa". Stuurát servodatperspektiivvas dat rahkadasa ovtasdoaimmá čavga sihke eará gielladoaimmabijjuiguin ja dainna sámi giellapolitihkain maid Sámediggi ja ráddehus fievrridit.

Ortnega givrodad lea das ahte dat geahččaluvo rievdaduvvot miedai miedaid ja heivehuvvot vásáhusaide ja odđá máhttui dihto prošeavttaid dárbbu ja váikkuhusa vuodul. Dát rievdanmiedisvuotta

Sámediggi lea 2013:s dorjon báikenamaprošeavtta "Kartlegging og dokumentasjon av samiske stedsnavn i Rørosregionen". Prošeakta galgá kártet sámi báikenamaid ja dieđuid das manne dat gohčoduvvojit danin.

Lullisámi guovlluin leat uhccán sámi báikenamat čohkkejuvvo ovdal, ja dát prošeakta adnojuvvo danin hui deatalaš bargun. Sámi báikenamaid čohkken lea deatalaš vai dat bohtet buorebut oidnosii dakkár guovlluin gos uhccán sámi báikenamat leat čohkkejuvvo, ja gos dárbu lea stuoris gáhttet ja nannet sámegeiela. Sámi báikenamaid čohkken ja registreren lea buorre vuohki oainnusin dahkat sámegeiela dain guovlluin, erenoamážit go namat doaivumis bohtet oidnosii kárttain ja geaidnogalbbain.

Prošeaktii lea juolluduvvo 300 000 ru.

Kárta: Kártadoaimmahat

orru váikkuheamen hutkáivuhtii ja odđajurdda-šeapmái, ja dasa ahte movttiidahttit ovddidanbargui konkrehta proševttaid olggobealde.

Dat ahte doarjjaortnet lea deatalaš veahkki sáme-giela nannemii, ii mearkkaš dattetge ahte ortnegis ii leat buoridan munni, dahje bealit maid sáhtta deattuhit eanet. Sámediggi lea álggahan doaimabijuid mat buoridivčče sámi giellaproševttaid doarjjaortnega.

Sámediggi lea ovttaoavilis evalueremiin das ahte jahkásaš vuoruhemiid berrešii doalahit dálá dásis ii ge lasihit. Sámedikkis galget ain leat dat vuoruheamit mat adnojuvvojit eanemus ulbmillažžan bajimus sámi servodatperspektiivva vuodul.

Evalueren rávve ahte doarjjaortnet válđoáššis galgá vuoruhit gielladoaimabijuid, ja ahte kulturoaimabijut mas lea uhcit giellaoahpamus, galget biddjojuvot kulturoarjjaortnegiidda. Sámediggi lea ovttaoavilis dainna, muhto seammás ferte Sámediggi árvvoštallat sáhtta go leat ulbmillaš vuoruhit kulturvudot giellakurssaid maid, erenoamážit dainna ulbmiliin ahte rekrutteret eanet almmáolbmuid.

Go guoská bohtosiidda, mii čujuhit raportii iskadeamis, Evaluering av Sametingets søkerbaserte tilskuddsordninger for samisk språk (sáme-giela ohcanvudot doarjjaortnegiid evalueren).

3.2 Arenat sáme-gielaid várás

Sámi giellaguovddážit leat Sámedikki deataleamos ovttasbargoguoimmit sáme-giela ovddideami várás. Dat leat erenoamáš deatalaččat lagasbirrasii ja bohciidahttet ollu doaimmaid iežaset guovlluin. Danne lea Sámediggi nannen giellaguovddážiid ovddidandoarjagiid bokte ja sii lea ožžon lasihuvvot bistevas doarjagiid.

2013:s leat áshuvvon 2 odđa giellaguovddáža, Gieleaernie, lullisámi giella- ja kulturguovddáš Raavreviikes ja Omasvuona giellaguovddáš mii lea mánggagielat giellaguovddáš Omasvuonas.

Sámi giellaguovddážit ožžot njuolggodoarjagiid Sámedikkis ásahtit arenaid sáme-gielaid várás. Lea deatalaš ahte sáme-giella galgá gullot ja oidnot giellaguovddážiid doaimaguovlluin. Sámediggi háliida árrjalaš ja eallinnávccalat giellaguovddážiid. Sámediggái lea buorre ovttasbargu giellaguovddážiiguin deatalaš ja ahte beassat gullat ovttaskas giellaguovddážiid dárbbuid ja sávaldagaid boahpteáigái. Danne oassálastá Sámediggi fierpmádatčoahkkimiidda giellaguovddážiiguin.

Maŋŋá giellaguovddážiid evalueren 2012:s leat giellaguovddážit dieđihan ahte sii dárbašit rámmaevttuid mat leat buorebut einnostahttit. Dan lea Sámediggi čuovvolan dakko bokte ahte lea ásahten gaskaboddasaš poastta mii galgá váikkuhit dasa ahte giellaguovddážit ovttasráđiid Sámedikkiin ožžot ovddidandoarjagiid. Sámediggi mearridii 2013:s ahte ovddidandoarjja galggai geavahuvvot rávesolbmuidoahpamuskurssaide sáme-gielas. Giellakurssat oahppočuoggáiguin mat addet gelb-bolašvuoda, vuoruhuvvojedje.

Sámediggi lea 2013 reviderejuvvon bušeahtas nannen giellaguovddážiid dakko bokte ahte nannet giellaguovddážiid bistevas doarjagiid. Giellaguovddážit čadahtit aktiivvalaččat iešgudet giellaproševttaid iežaset guovlluin ja giellaguovddážit leat leamaš Sámedikki ohcanvudot giellaproševttaid stuorámuš ohccit. Dieđut ruovttoluotta giellaguovddážiin sierra ovddidandoarjaga ektui lei ahte dát váikkuhii dasa ahte giellaguovddážit ožžo einnostahtvejolašvuoda ja sáhttet plánet ja álggahit giellakurssaid álgogeahčen jagi. Lea maid buorre go giellaguovddážit ain sáhttet ohcat rudaid eará dárbbuide Sámedikki giellaproševttaid bokte.

3.3 Sáme-gielaid gáhtten ja ovddideapmi

Sámedikki mihttomearri lea ahte sáme-giella galgá geavahuvvot ja oidnot buot servodatsurggiin. Sáme-giela geavaheapmi lea deataleamos eaktun dasa ahte sáhttit gáhttet ja viidáseappot ovddidit giela. Jus dát galggaš lea vejolaš, de dárbašuvvo oktilaš tearbmabargu mii biddjojuvvo olahttin

digitála diehtovuoduid bokte mii dahká álkibun váldit fárrui odđa tearpmaid sátnegirjiin ja riektečállinprográmmain. Digitála olahahti sátnegirjiit ja riektečállinveahkkeneavvut leat áibbas dárbbaslaččat giellaid oktasaš norbmavuodu gáhttemis ja viidáseappot ovddideamis.

Buorre davviriikkalaš ovttasbargu dárbbasuvvo go galgá ovddidit giellapolitiikkalaš ja giellafágalaš áššiid. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren leat deatálaččat go galgá sihkkarastit oktasaš vuoddu sámegillii.

Sámediggi lea ekonomalaččat veahkehan ráhkadit odđa ohcanvudot elektrovnnalaš sátnegirji ja čadahit kurssaid Termwiki giellamielbargiide.

3.3.1 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

Sámi parlamentáralaš ráđdi ásahii Sámi Giellagáldu oddajagimánu 1. b. 2013. Sámi Giellagáldu lea sámegiellaid davviriikkalaš fága- ja resursaguovddáš. Guovddáš galgá gáhttet ja ovddidit dan kulturárbbi mii lea čadnojuvvon sámegillii. Dat galgá doaibmat fágalaš áššedovdi orgánan, mii čohkke ja láchčá doaibmabijuid sámegiellaid geavaheapmái ja gáhttemii, ja guovddáš galgá oktiordnet sámi giellaovttasbarggu. Sámi Giellagáldus lea ovddasvástádus ovttas sámedikkiiguin nannemis ja ovddideamis davviriikkalaš giellaovttasbarggu, nannemis ja ovddideamis sámegiellaid vai giellajoavkkuid iešguđet dárbbut, hástalusat ja resurssat váldjuvvojit vuhtii ja riggudahttimis sámegiela ja sihkkarastimis dan boahteáiggi. Guovddáš ásehemiin leat sámi giellabálvalusat čohkkejuvvon. Sámi Giellagáldu lea sámi álbmoga oktasaš ja seammás bajimus orgána gažaldagain mat gusket sámegillii.

Davviriikkalaš giellaovttasbargui gullá earret eará giellagáhtten, giellaovddideapmi, tearbmabargu, normeren, nammabálvalus, báikenamat ja diehtujuohkin giellafágalaš áššiin.

Sámi Giellagáldu lullisámegiela giellajuogus dohkkehii 2013:s oktiibuot 564 odđa tearpma. Julevsámegiela giellajuogusges dohkkehii 168

odđa tearpma. Davvisámegiela giellajuogusges dohkkehii 2013:s oktiibuot 1001 odđa tearpma. Anárašgiela giellajuogus dohkkehii oktiibuot 620 odđa tearpma. Dasa lassin anárašgiela giellajuogus normerii dan, mot loatnasániid galgá ráhkadit anárašgielas. Odđa tearpmat ja norpmat leat almmuhuvvon Sámi Giellagáldu neahttasiidduin <http://samigiellagaldud.org/>. Dasa lassin Sámi Giellagáldu lea čadahán aktiivvalaččat giellagáhttema ja rávvendoaimma sosiála medias <https://www.facebook.com/SamiGiellagaldud>. Sámi Giellagáldus ledje jagi 2013 loahpas oktiibuot 930 liikojeaddji.

Sámi Giellagáldu ii lea sierra fysihkalaš orgána, muhto guovddáša juhkosat leat lávdaduvvon miehtá Sámi Norggas, Ruotas ja Suomas sámedikkiid bargiid bargosajiin. Guovddáš lea vuos geahččalanprošeakta maid mas mii leat očcodeamen bistevaš ruhtadeami. Guovddáš lea Sámi parlamentáralaš rádi vuollásaš.

3.3.2 Sámi tearbma- ja giellaovddidanbargu

Tearbmaovddideapmi mearkkaša odđa doahpa- giid ja ihtagiid heiveheapmi gielalaččat nu ahte lea vejolaš gulahallat daid birra sámegillii. Ollislaš terminologalaš čovdosat leat hui deatálaččat go galgá fuolahit sámegiellaid oktasašvuodu.

Sámediggeráđdi almmuhii julevsámi – dárú / dárú – julevsámi digitála sátnegirji julevsámi giellakonferánsas Johkamohkis 2012. Dán jagi lea neahttasátnegirji almmuhuvvon Romssa universitheta Giellatekno ruovttusiidduin. Sámediggi lea dál heivehišgoahtán sátnegirji digitála hápmái nu ahte sáhtá geavahuvvot resursan plánejuvvon dáhtasátnegirjái.

Sámediggi lea bargagoahtán hállasyntesa ovdidemiin davvisámegiela várás. Dát lea giellateknologalaš veahkkeneavvu buohkaide geain leat čállin- ja lohkanválttisvuodat ja geat dárbbasit veahkki teakstalohkamii skuvllas, barggus ja pri- váhta. Dát bargu dahkko ovttas Divvun joavkkuin ja Giellateknoin. Sámediggi lea bálkahan Acapela Group AB ráhkadit teavstta hállamii davvisámegi-

la várás. Bargu lea álggahuvvon 2013 skábmamá-
nus ja gárvves buvttá almmuhuvvo golggotmánus
2014.

Jorgaluvvon teavsttat dahket oalle stuora oasi
dan teakstamearis mii beaivválaččat buvttaduv-
vo. Dat gokčēt sámegielat olbmuid dárbbu oaž-
žut dieđuid iežaset gillii. Seammás jorgaluvvon
teavsttat maiddái leat mánggii áidna čállosat mat
ovdanbuktet dihto áššesurggiid sisdoalu sámegillii
ja leat ná deatalaš oassi sámegiela ovddidanbarg-
gus. Sámedikki jorgaluvvon áššeteavsttat dahket
stuora oasi servodaga sámegiel áššeteavsttain.
Dát teavsttat leat maiddái mielde cieggadeamen
áššemeannudangiela. Sámedikki buvttadan sá-
megiel teavsttat adnojuvvojit diehtogáldun sámi
mediain ja leat maiddái dan láhkai mielde váik-
kuheamen almmolaš giellageavaheami. Sáme-
diggi jorgala beaivválaččat teavsttaid sihke julev-,
lulli- ja davvisámegillii.

3.3.3 Sámi báikenamat

Sámedikki báikenammabálvalus lea láhkageat-
negahttojuvvon doaibma (gč. Báikenammalága).
Sámediggi lea nammadan davvisámegiela, julev-
sámegiela ja lullisámegiela nammakonsuleanttaid.
Nammakonsuleanttain lea fágalaš ovddasväs-
tádus rávvemis guđe čállinuoigat galget evt-
tohuvvot geavahuvvot almmolaččat. Sámedikki
báikenammabálvalus rávve sámi báikenamaid
geavaheamis gielddaide, journalisttaide ja earáide
geat beroštit sámi báikenamain. Dieđut leat juh-
kojuvvon almmolaš čujuhusaid, čoahkkebáikena-
maid, gilliid namaid, geainnuid, gáhtaid ja sullasač-
čaid birra.

Sámi báikenamat geavahuvvojit eanet ja eanet.
Mii oaidnit ahte Norgga servodat oaidná man
mávssolaš dat lea ahte maiddái sámegielat na-
mat registrerejuvvojit ja duodaštuvvojit oktanaga
dárogielat namain. Sámi báikenamat bohtet eanet
ja eanet oidnosii dađi mielde go Stáhta geaido-
doaimmahat lea galbegohtán sámegillii sámi
guovlluin. Dat lea maid mielde gáhttemin sámi
báikenamaid. Dattetge lea buoret gulahallan ja
rutiinnat Stáhta geaidnodoaimmahagain galbema

oktavuodas sámegillii. Mii oaidnit ahte muhtumin
leat ceggejuvvon galbbat mat leat boastut čál-
lojuvvon ja/dahje main namat leat bardojuvvon
boasttu vuoru mielde galbbain. Dan livččii sáhttit
čoavdit jus Sámedikki báikenammabálvalus lei
oažžut dieđuid Stáhta geaidnodoaimmahaga
doaimmaid birra galbema oktavuodas sámegillii.

Hápmira suohkan lea mearridan galbet sámegillii
suohkanis. Stáhta geaidnodoaimmahat ii miehtan
dasa álggos, go Hápmira suohkan ii lean mielde
sámegiela hálddašanguovllus. Sámediggi lea
fuomášuhttan dan ahte njuolggadusat mat gusket
galbemii sámegillii leat vuodduvuvvon Báikenam-
maláhkii, ii ge lea juoga maid geaidnodoaimmahat
ieš sáhtta mearridit. Danne lea Stáhta geaid-
nodoaimmahat rievdadan oainnus dán áššis.

Raavrevijhke suohkan lea ohcan Gonagasas stáh-
tarádis oažžut suohkana sámegielnama dohk-
kehuvvot, muhto ášši lea bisánan go lea bohciidan
sierramielalášvuohta das mo sámi namma galgá
čállojuvvo. Sámediggi lea ain gulahallamin suoh-
kaniin ja Gonagaslaš Gielda- ja Regiovdnadeparte-
meanttain áššis.

Sámediggái lea deatalaš oassálastit čoahk-
kimiidda ja semináraide main báikenammaáššit
digaštallojuvvojit vai beassá juohkit bidjat ovdan
ja čálmmustahttit daid hástalusaid mat mis leat
áššiin mat gusket sámi báikenamaide. Danne lea
Sámediggi oassálastán jahkásaš ráđđádallan-
čoahkkimii Stáhta kártadoaimmahagain ja eará
báikenammakonsuleanttaiguin miehtá Norgga.
Mii oassálasttiimet maiddái UNGEGN (United Na-
tions Group of Experts on Geographical Names)
Davviriikkaid Divišuvvna konferánsii Tallinis, gos
digaštallojuvvojedje báikenammaáššit mat gusket
olles Davviriikkaide. Konferánsas digaštalle mo
galgá čoavdit iešguđet guovlluid váttisvuodaid ja
mo odđa dihtorprográmmat kárttaid ja registariid
várás ráhkaduvvojit iešguđet miellahttoriikkain.
Eará deatalaš ášši lei mo mii sáhttit dahkat bá-
ikenammaáššiid áššemeannudeami nu njuovžilin
go vejolaš vai sámi báikenamaid geavaheami
kvantitehta eaneduvvo ja kvalitehta buoriduvvo
servodagas.

Doarjjajuolludemiid bokte lea Sámediggi mielde oažžut sámi báikenamaid čohkkejuvvot, duodaštuvvot ja registrerejuvvot Norggas. Jagis 2013 juolluduvvui 1 347 000 ru báikenammaprošeavttaide.

4 Kultuvra

Sámedikki váldomihttomearri sámi kultuvrra ektui lea ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin. Go lea juohkelágan kultureallin de dat váikkuha ealli báikegottiid go dat buktá doaimma, gullevašvuoda, loaktima ja identitehta, ja dasa lassin kulturvuodot bargosajiid.

Sámediggi lea, juksan dihte váldomihttomeari gozihan, ovddidan ja gaskkustan sámi kultuvrra girjáivuoda dainna lágiin ahte árjjalaččat geavaha váikkuhangaskaomiid, ovttasbarggu bokte aktevráiguin mat barget sámi kulturovddidemiin, ja gulahallama bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin bargan nannet sámi dáidda- ja kulturovddideami rámmaeavttuid.

Okta Sámedikki stuorámus hástalusain lea sihkkarastit sámi kulturásahusaide buriid rámmaeavttuid ja ovdánanvejolašvuodaid. Proseassat mákset ollu ja gáibidit ollu áiggi. Sámedikkis leat 2013:s dattetge mángga buori ovdamearkka ja bohtosat maidda čujuhit.

Nuortasámi musea/Á'vv Saami Musea prošeakta lea gáibidan ollu áiggi, muhto 2013:s leat mii lih-kostuvvan oažžut sadjái sihke organisatuvrralaš beliid konsoliderema ektui, láigošiehtadusa Stáhta huksenfitnodagain ja formalitehtaid vistti eaiggátvuoda birra sadjái. Visti divodeapmi lea maiddái čadahuvvon. Dál lea vel bargun dušše gárvvistit čájáhusa. Lea álggahuvvon magasiidnahuksen museas, mii lea eaktun dasa ahte fievriridit ruovttoluotta ja vurket dávviriid.

Báástede-prošeakta sámi dávviriid ruovttoluotta fievriridemiin – álggahuvvui formálalaččat 2013:s. Dainna lea Sámediggi hui duhtavaš. Ovttasbargu Norgga álbmotmuseain ja Kulturhistorjjálaš museain lea leamaš ávkkálaš ja dan geažil bohtá

prošeaktajodiheaddji sadjái Norgga álbmotmuseas miessemánu 2014 rájes. Vaikko vel Norgga kulturráddi ruhtadage 500 000 ru vuosttaš jagi ja Sámediggi juolluda sullii 1 miljon ru, de leat dattetge stuorra hástalusat dan ektui ahte movt sihkkarastit guhkes áiggi ruhtadeami ja oažžut ruđa doarvái.

Sámediggi lea maiddái hui duhtavaš dainna go ovttasbargu ja gulahallan dáiddárganisašuvvonaiguin dadistaga buorrána. Dáiddáršiehtadus ja šiehtadallamat 2013:s ja dasto guorahallamat odđa váldošiehtadusas leat leamaš buorit ja konstruktivvalaččat. Dáiddáršiehtadusas lei stuorát rámma go goassige ovdal ja Sámediggi lea duhtavaš go lasáhus manná nannet dáiddáriid rámmaeavttuid.

Ovttasbargu ja gulahallan min kulturásahusaiguin lea maiddái buorránan 2013:s. Vuosttažettiin daid gulahallančoahkkimiid bokte mat Sámedikkis leat leamaš eanaš ásahusaiguin. Sámedikkis lea maiddái buorre ovttasbargu Norgga kulturráđiin mángga oktavuodačuoggá ektui, ja mis leat leamaš čoahkkimat sihke vásihuslonuhallama, gelbbolašvuoda fievrirideami ja eará ovttasbarggu birra mat váikkuhit sámi kultuvrra nannema. Sámediggi lea hui duhtavaš go ovttasbargu ja gulahallan Kulturdepartemeanttain lea leamaš buorre ja ávkkálaš 2013:s.

Sámedikkis leat guktii jagis hálddahuslaš oktavuohačoahkkimat Kulturdepartemeanttain gos juohkit dieđuid nubbi nubbái ja ságaškuššat áigeguovdilis áššiid birra. Politihkalaš dásis ii leat ásahuvvon fásta ortnet čoahkkimiid várás kulturdepartemeanttain, nugo lea mángga eará departemeanttain. Sámediggi lea dovddahan ahte háliida nannet dán lágan ovttasdoaimbama.

4.1 Sámi kulturbargoarenat

Sámi ásahusat leat deatalaš aktevrat ja ovttasbargit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis, ja maiddái deatalaš infrastruktuorra sámi kulturbargiid várás. Dat leat oddahákan-, gaskkustan- ja ovddidanarenat, gos sámi giella ja kultuvra leat

guovddázis. Oassin ásašusovddideamis lea deata-
laš gozihit ásašusaid doaimmaid ja fágalaš sisdoalu.

Sámi ásašusat leat dávjá sámi kultuvrra čájáhus-
báikin, go oahppaásahusat, báikegottiid olbmot
ja turisttat dávjá vižžet doppe dieđuid sámi ser-
vodaga birra. Dán geažil ferte ásašusaid láchit
galledanarenan, nu ahte dain leat alla dási dieđut
sihke mii guoská sisdollui ja čalmmustanvuohkái.
Sámi ásašusat fáallet gelbbolašvuodabargosajiid
sámi báikegottiin, doppe gos sámi servodat dár-
baša nana ásašusaid dálá ja boahtteáiggi hástalu-
said ja rievddanproseassaid ektui.

Sámediggi doallá jeavddalaččat oktavuoha-
čoahkkimiid daid sámi kulturásahusaiguin mat
ožžot njuolggodoarjaga Sámedikki bušehtas.
Čoahkkimat leat dieđuid juohkin ja fágalaš sá-
gaškuššamiid arenat, gos fáddán lea bušehtta ja
diehtujuohkin áigequovdilis áššiid birra ja ságaš-
kuššamat daid birra. Oktavuohačoahkkimat leat
buoridan gulahallama ja ságaškuššamiid ásašu-
said vejolaš hástalusaid birra maid ovddabealde
ásašusat ja Sámediggi leat. Ásašusaid iežaset
ovddasvástádus iežaset ovdáneami ektui ja Sá-
medikki rolla ovddideami ektui leat fáttat maiguin
Sámediggi háliida bargat viidáseappot.

Oassin gelbbolašvuoda bajideamis sámi kulturá-
sahusain, lágidii Sámediggi stivraseminára gosa
buot stivralahtut ja beaivválaš jodiheaddjit ledje
bovdejuvvon. Váldofokusin ledje gáibádusat ja
njuolggadusat mat gusket sierra organisašuvdna-
vugiide, ja stivrabargui oppalaččat. Sámediggi
áigu 2014:s joatkit barggu ja fállat gelbbolašvuoda
buoridanfálaldagaid sámi kulturásahusaide.

Odđa sámi kulturviesuid várás lea biddjojuvvon
viessoláigoortnet. Prosedyra váldá vuolggasaji
stáhta viessoláigoortnegis. Dás lea ceahkkálas
prosedyra, mii čájeha movt ovddasvástádus
Sámedikki ja Kulturdepartemeantta gaska juo-
gaduvvo go guoská evttohusaide, mearrádusaide
ja bušehta váikkuhusaide dalle go odđa vies-
soláigoruhtaduvvon sámi kulturviesut ásašuvvojit.

4.1.1 Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásašusat

Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásašusat
galget oainnusmahttit sámi kultureallima ja doai-
bmat sámi kultuvrra ovddidanarenan. Sámediggi
addá njuolggodoarjaga 12 kulturvissui ja kultur-
gaskkustan-ásašussii. Sierra ásašusaid sturrod-
at molsašuddá ollu, ja dat maid dat barget. Oktasaš
buohkaide lea ahte dain lea stuorra mearkašup-
mi sámi kultureallimii iežaset báikkálaš birra.

4.1.1.1 Sámi Dáiddaguovddás/Samisk senter for samtidskunst

Guovddáš lea 2013:s bargan odđa organiseren- ja
stivrenvugiin. Sámi Dáiddaguovddáš ásašuvvui
danne vuodđudussan čakčat 2013. ja Sámediggi
lei mielde vuodđudeaddjin ovttasrádiid Sámi dáid-
dačehpiid servviin. Vuodđudusa ollislaš vuodđo-
kapitála lea 100 000 ru, mas Sámediggi juolludii
50 000 ru Sámi dáiddačehpiid searvá vuodđu-
duskapitálan.

Sámedikki reviderejuvvon 2013 bušehtas vár-
rejuvvojedje liigeruđat Sámi dáiddaguovddáža fár-
reheapmái earái lokálaide. Guovddáš galgá fárret
stuorat ja heivvoleappo lokálaide mat leat ovddeš
sámi álbmotallaskuvllas Kárášjogas.

Sámediggi lea maiddá duhtavaš go Sámi dáidda-
guovddázii Kárášjogas lea sihkkarastojuvvon fásta
doaimmadoarjja golmma davvinorgga fylkkagiield-
dain odđa Davvinorgga kulturšiehtadusa bokte mii
gusto ovdaáigodahkii 2014 – 2017.

4.1.1.2 Várdobáiki

Várdobáikki stivra lea bargan odđa organiseren- ja
stivrenvugiin. Sin mielas sáhtta oasusearvi leat
buorre čoavddus. Dán vuodul lea Sámediggi bov-
den searvat oasusearvi, Várdobáiki OS ásaheap-
mái. Searvi ulbmilin lea ovddidit sámi giela, kul-
tuvrra ja servodateallima guovllus viidáseappot.

Sámediggi lea ožžon Várdobáikki kulturviesu huk-
senplána. Plána árvoštallojuvvon odđa sámi kul-
turviesuid stáhta ruhtadanprosedyraid ektui.

4.1.1.3 Oslo sámeviessu

Oslo sámeviessu searvi lea rievdaduvvon oasusearviin Oslo Sámi Viessu O/S, ja das lea oasuskapitalan 80 000 Norgga ru. Searvi vuodduvuvui juovlamánus 2013 ja eaiggádin leat Sámediggi, Oslo sámiid searvi, Oslo sámeálbmotbelodat ja Sámi sosialisttalaš searvi. Sámedikkis leat guokte lahtu stivrras.

4.1.1.4 Álttá sámi kulturviessu

Sámediggi lea čađahan ovdadatkama Álttá sámi kulturviessu várás. Mihttomearrin lea čuvgehit dárbbu sámi kulturviessu ektui Álttás ja makkár doaimmaid lea deatalaš vuoruhit. Ovdadutkanraporttas válddahuvvojit njeallje sierra kulturviessomálla, ja evttohuvvojit sierralágan ovttasbargovejolašvuoddat sámi kulturviessu várás. Raporttas čuvgejuvvojit muhtun doaimmat maid sámi birra Álttás háliidit galggašedje leat sámi kulturviessu, dasa lassu čuvgejuvvo eará guovddáš dimenšuvnnaid birra mat váikkuhit mearrádusaide viidáseappot ovdáneami, boahtteáigi plánaid ja mearrádusaid ektui.

4.1.2 Sámi festiválat

Sámi festiválat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi ja álgoálbmogiid dáidaga ja kultuvrra. Dat dollojuvvojit juohke jagi ja dat geasuhit olbmuid, artisttaid, dáiddáriid ja dáiddabargiid Sámis ja eará álgoálbmotservodagain. Sámediggi lea doallan oktavuohačoahkkimiid eanaš sámi festiválaiguin 2013:s. Festiválat leat girjái ja dat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra sierra vugiiguin. Njuolggodoarjagat addet festiválaide einnostonvejolašvuoda ja stabilitehta, muhto dát ii leat doarvái dan ektui ahte addit festiválaide doaimmamuni bargat ámmátlaš vugiin ja oázžut doarvái olmmošlaš ja ekonomalaš resursaid. Festiválat leat sorjaveaččat eará doarjagis ja eaktodáhtolaš veahkis go galggaš duhtadit vuordámušaid kvalitehta ja sisdoalu dáfus.

2013:s bohte golbma odđa festivála mielde ortnegii njuolggodoarjja sámedikki bušeahtas.

4.1.3 Teáhter

Sámi teáhterat leat deatalaš kulturvásihan- ja kulturgaskkustanarenat, ja leat deatalaččat sámegealla geavaheapmái ja oainnusmahttimii. Sámediggi attii njuolggodoarjaga guovtti teáhterii Sámedikki 2013 bušeahtas, dat leat Beaivváš Sámi Našunálateáhter ja Åerjelhsaemien Teatere AS. Njuolggodoarjagat maid dat ožžot, leat mielde váikkuheamen dan ahte ásahuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja johttit lávdedáidagiin.

Åerjelhsaemien Teatere lea oddasis organiserejuvvon Oasusearviin čakčat 2012, ja váldočoahkkinn dollojuvui njukčamánu 2013. Teáhter lea seamma lokálain go Norlánda teáhter isitsuohkanis Roavada suohkanis. Teáhter lea bures lihkestuvvan nisssonolbmuid jienastanvuogitvuoda ávvujagi čájáhusain "Elsa Laula – nisssonolmmoš guhte čuvkii rájái".

Okta deataleamos eavttuin sáhttit ovddidit Beaivváš Sámi Našunálateáhtera dáiddalaččat, lea odđa teáhtervisti ásaheapmi Guovdageidnui. Sámedikkis lea buorre gulahallan Beaivvážiin odđa vistti hárrái, ja leat leamaš čoahkkimat proševtta ovdáneami birra. Beaivváš Sámi Našunálateáhterii lea juolluduvvon 350 000 ru doarjja ásahusovddideapmái odđa teáhtervisti oktavuodas. Doarjaga ulbmilin lea ahte teáhter ovddida lágga ja lagaš eaiggátvuoda huksenprošektii mii galgá sihkkarastit ahte Sámedikkis ja Sturradikkis lea doarvái buorre mearrádusvuoddu dahkat mearrádusa odđa teáhtervisti hárrái.

Odđa teáhtervisti galgá addit Norgii árvvolaš, odđahutki ja dávgasis arena dáidaga ja kreativitehta várás. Odđa teáhtervisttis galgá leat eanet go lávdedáidaga: Dat galgá leat juohkelágan dáidda- ja kulturgaskkustanarena mii ovddida gelddolaš deaivvademiid ja bottuid davimus Norggas. Teáhter galgá leat rabas dakkár ovdanbuktimiidda ja dáidagii main lea báikkálaš, guovlulaš, nátionála ja riikkaidgaskasaš faggi. Dasa lassu galgá visti leat ávkin ovttá boahtteáiggi ealáhusii davvin: Mátke-ealáhus ja vásihusturisma.

Beaivváš lea doaimman 30 jagi lokálain mat juo álggu rájes oaivvilduvvojedje gaskaboddosaš lokálan. Lokálat lea boaresáigásaččat ja fuonit. Dat eai dohkke teáhtera doibmii, dain lea dohkketmeahttun bargobirasstandárda, dain lea dakkár lávdi mii álggaga ii heive odđáigásaš teáhtera dárbbuide, ja lávddi ja báji gaskasaš gaska lossuda barggu hui sakka. Sámi mánáidteáhter Deanus lea mánja jagi bargan sámegeielat teáhterdoaimmaiguin mánáid ja nuoraid várás. Dát bargu čatnasa kulturskuvlii, ja lea okta sámegeiela mánjga doaimmas ja arenas. Sámediggi lea bušehttajagi 2014 várás várren 300 000 ru doaimmadoarjjan Sámi mánáidteáhterii Deanus.

4.1.4 Museat

Sámediggi attii doaimmadoarjaga guđa sámi museai 2013:s. Mii háliidit ahte dát ruđat galget leat mielde suodjaleamen, hálddašeamen ja gaskkusteamen sámi kulturhistorjjá báikegottiin.

4.1.4.1 Saemien Sijte

Saemien Sijte oazžu doaimmadoarjaga Sámedikki bušehtas sihke kulturviessun ja musean. Saemien Sijtes lea dat hástalus, ahte museas ii leat dat vistestandarda mii gáibiduvvo, go galgá sáhttit doaimmat árjjalaš deaivvadanbáikin ja čájáhusbáikin sámi kultuvrra várás.

Saemien Sijte odđa vistti ovdaprošeakta gárvvistuvvui badjel jahki dás ovdal, muhto proševttas váilu ain ruhtadeapmi stáhta bealis ja danne ii sáhte čadahuvvot. Deatalaš čoavddusin leat ceggejuvvon barttat ja bráhkát olggobeallái váldovistti bargiid várás.

Odđa visttis galgá leat dat váikkuhus ahte buktit dihtomielašvuoda máttasámi kultuvrra ja dan gaskkusteami ektui. Dat livččii signálavisti Snoasas erenoamáš arkitektonalaš árvvuiguin, mii váikkuhivččii maiddái sihke gieldda ja guovllu beaggima. Dasa lassin sihkkarasttášii ásaheapmi deatalaš bargosajiid ja maiddái buvttihivččii odđa bargosajiid.

Saemien Sijte odđa vistti ruhtadeapmi lea leamaš bajás vuoruhuvvon Sámedikkis 2013:s ja galgá ain leat dat 2014:s.

4.1.4.2 Sámi dáiddamusea

Stáhta huksenfitnodat lea čadahán barggu, ja lea sádden Sámi dáiddamusea proševtta huksenprográmma. Huksenprográmmas leat earret eará dillenanalisa ja prográmmaárvvoštallan. Sámi dáiddamusea plánejuvvo áshuvvot SámiVuorkáDávviriid dáláš visttiid oktavuhtii. Bargu mii guoská dáláš rusttega eaiggátvuoda, hálddašeami, doaimma ja bajásdoallama čielggadeapmái, ii leat loahpahuvvon.

Stáhta huksenfitnodat lea dattetge dovddahan positiivvalaš miellaguottu dasa ahte čoahkkerusttet lea mielde Stáhta huksenfitnodaga plánain manjja go odđa vistti gárvvásmuvvva ja dáláš vistti máhcahuvvo/ rievdaduvvo. Dát sorjja das ahte háliidit go vistti eaiggádat, sirdit vistti Stáhta huksenfitnodahkii nugo dat dál lea. Eaiggádat SámiVuorkáDávviriid eaiggátstivrra bokte leat diedihán Sámediggái ahte sii eai dáhto addit ovddasvástádasu vistti eaiggátvuodas Stáhta huksenfitnodahkii. Dáiddamusea sáhtta leat váttis duohtan dahkat SámiVuorkáDávviriid vistti oktavuhtii, jos eaiggádat eai dasa mieđa. Sámedikkis eai leat eará ruhtadanmálet dáiddamusea duohtan dahkamii, go odđa sámi kulturviesuid viessoláigoruhtadanortnet. Proševtta ovdáneapmi lea bissánan.

4.1.4.3 RiddoDuottarMuseat

SámiVuorkáDávvirat eaiggátvuodđudus mearridii cealkit eret doaimmašiehtadusa doaimmavuodđudusain RiddoDuottarMuseat odđajagimánu 1. b. 2014 rájes. Šiehtadus guoskkai museai SámiVuorkáDávvirat Kárašjogas. Biddjojuvvui bargojoavkumas ledje mielde eaiggádat ja Sámediggi. Bargojoavku buvttii evttohusa ain doaimmat RiddoDuottarMuseat vuollásažžan dáláš doaimma vuodul, veaháš muddemiin. Eaiggátvuodđudus SámiVuorkáDávvirat mearridii manjdit doaimmašiehtadusa eretcealkima ovttain jagiin. Sámediggi, eaiggádat ja RiddoDuottarMuseat áigot dán áigodagas bargat viidáseappot dan ektui ahte bisuhit doaimma SámiVuorkáDávviriin.

4.1.4.4 Bååstede – sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrriideapmi

2012:s vuolláičálii Sámediggi intenšuvdnašiehtadusa Norgga álbmotmuseain ja Kulturhistorjjálaš museain ahte fievrridit ruovttoluotta birrasii 2000 sámi dávvira sámi museaide. Norgga álbmotmusea ja Kulturhistorjjálaš musea ráhkkanahttet dál dán barggu.

Proseassa sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrriideamis lea rehkenastojuvvon máksit 20 miljon ru. Dasa lassin lea rehkenastojuvvon ahte magasiinaid/čájáhuslokálaid odasteapmi šattašii máksit birrasii 17 miljon ru. Sámediggi ieš lea várren 1 miljon ru jahkái dan njealji jagis maid proseassa lea jurddašuvvon bistit. Dasto fertet sihkkarastit ruovttoluotta fievrriideami ruhtadeami. Sámedikki oaivila mielde lea dás nationála dásis ovddasvástádus, ja ahte lea dárbu prinsihpalaččat čielggadit Bååstede-proseavtta ruhtadeami ovddasvástádusa birra ollislaččat.

Álgoálbmogiid kulturárbbi ruovttoluotta fievrriideami ášši lea áigeguovdilis áššečuolbma miehtá máilmmi. Dát boahtá das go álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta sin iežaset kulturárbaí, mii lea nannejuvvon riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Áigodagas 1984-2004 leat fievrriduvvon ruovttoluotta 35 000 dávvira Københámmánis Nuukii (Ruonáeana), proseassa maid mii dovdat namain UTIMUT ("ruovttoluotta" inuihttagillii). Dat lea várra dat buoremusat lihkostuvvan ruovttoluotta fievrriidanašši álgoálbmogiid kulturárbbis, ja danne lea sávahahtti bargat viehka muddui seamma málle mielde go UTIMUT. Dánsta stáhta mávssii ollislaččat dán proseassa.

4.2 Dáidda ja kulturbargu

Sámediggi bargá dan ala vai sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš girjjáivuohta oainnusmahttojuvvo servodagas. Mii áigut láchit govda ja buori kulturfálaldaga sámi álbmoga várás. Dán barggus lea sámi dáiddáršiehtadus deatalaš, ja dasto sierra váikkuhangaskaoamit.

4.2.1 Sámi dáiddáršiehtadus

Sámediggái lea deatalaš láchit buriid rámma-eavttuid ja bargoeavttuid sámi girjjálašvuoda, musihka, dánssa, teáhtera, filmma, govvaáidaga, dáiddaduoji ja eará dáiddalaš vugiid háhkamii ja gaskkusteapmái. Dán vuodul dahke Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi 2004:s ovtasbargošiehtadusa das ahte bealit čadahit jahkásaččat šiehtadallamiid sámi dáiddáršiehtadusa rámma birra. Golgotmánus 2013 sohpe bealit ahte dáiddáršiehtadusa rámma 2014:s galgá leat 6 870 000 ru.

Bealit leat dasto ovttaoavilis ahte šiehtadusinstituhtta galgá maiddá leat oppalaš dáidda- ja kulturpolitihkalaš doaibmabijuid ja hástalusaid ovdidan- ja guorahallanarena. Dát formaliserejuvvo juohke gida gulahallančoahkkima bokte.

Dáiddáršiehtadus lea deatalaš láchit muhtun fásta ja einnostonvejolaš ekonomalaš rámmaid sámi dáidagii. Dáiddáršiehtadus evaluerejuvvui 2012:s olggobeali vehkiin, ja Sámediggi lea lagaš ovtasbargguin ja lávga gulahallamiin Sámi dáiddárráđđiin álgán oččodit odđa ovtasbargošiehtadusa.

4.2.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit sámi dáidda- ja kulturbargui

Sámedikkis leat muhtun ekonomalaš doarjjaortnegat sámi dáidda- ja kulturbargui. Sámedikki ohcanvuđot váikkuhangaskaomiid evalueren kultursuorggis 2010:s čájeha ahte dát ruđat leat mielde ovddideamen sámi servodaga. Eanaš proševttaid maidda Sámediggi addá doarjaga ii livččii vejolaš čadahit dáid váikkuhangaskaomiid haga.

4.2.2.1 Musihka, girjjálašvuota ja govvasárggusráiddut

Sámedikkis lea ohcanvuđot ortnet musihka, girjjálašvuota ja govvasárggusráidduid almmuheapmái. Dánna ortnegiin háliidit mii oažžut eanet olbmuid lohkat sámegeielat girjjálašvuota ja guldalit sámi musihka.

Kulturdáhpáhus Gáŋgaviikkas 2013

Gáŋgaviikka dáiddasearvi lea juohke jagi 2009 rájes lágidan kulturdoaluid Gáŋgaviikkas, festivála gos leat mánggalágan kulturdáhpáhusat.

Okta festivála váldodáhpáhusain 2013:s lei Mari Boine konsearta Slettnes fyr.

Sámediggi lea addán 40 000 ru doarjjan dáid doaluid artistabálkkáziidda.

Musihkkaalmmuhemiid oktavuodas lei Sámedikki bušeahtas vuoruhuvvon doarjja nuorra sámi artist-taide, ođđa sámi musihkkii ja árbevirolaš luohtái. Ohcciid govdotat lea viiddis sihke čoahkkádusa ja dan ektui masa ruđat ohccojuvvojit. Eanemusat ohcet doarjaga ođđa musihka almmuheapmái, dat leat earret eará luodi ja musihka oktavuodat instrumentalalaš ja geahččaleaddji musihkain. Árvvoštallama vuodđun deattuhuvvo kvalitehta mii mearkaša dan ahte ohcamat ja sáddejuvvon demoveršuvnnat árvvoštallojuvvojit vuđolaččat. Sámediggái bohtet ollu ohcamat, ja ollu buriide musihkkaalmmuhemiide addojuvvui doarjja dán ortnegis. Go kvalitehta deattuhuvvo, de sáhttet prošeavttat molsašuddat proseantaid mielde vuoruhemiid ektui. Prošeavttat mat ožžot doarjaga sáhttet molsašuddat sámi mánáidlavlagiid almmuheami, sámi geahččaleaddji musihka, ja árbevirolaš luodi almmuheami gaskka. Sámedikki mielas lea buorre go maiddá máttasámi luohi lea mielde juolluduvvon prošeavttaid gaskkas.

Doarjjaortnega mihtomearrin lea almmuhit girjjálašvuoda mii movttiidahtá buktit sámegielat girjjálašvuoda lohkkiide. Dán ortnega siskkobealde lea Sámediggi várren ruđaid sihke čáppagirjjálašvuhtii ja fágagirjjálašvuhtii sámegillii, ja dasto populára/máilmmigirjjálašvuhtii čáppagirjjálašvuoda siskkobealde mánáide ja nuoraide jorgaluvvo sámegillii. Lassin dábalaš girjealmmuhemiide, lea doarjja addojuvvon maiddá jietnagirjjiid ja digitála almmuhemiid dán ortnega siskkobealde.

Sámediggi vásiha ahte ohccit ortnegis leat ollu. Ohcciidlohku lea juohke jagi mealgat stuorát go maida mii nagodit addit doarjaga, ja dát dagaha dan ahte mii juohke jagi fertet hilgut ollu buriid ohcamiid sámi girjjálašvuoda prošeavttaide. 2013:s lei Sámediggi várren bás 6 miljon ru dán ortnegii, ja bohte oktiibuot 69 ohcama girjjálašvuoda almmuheapmái ja ohcamat ledje oktiibuot 16 miljon ru ovddas.

2013:s juolludii Sámediggi buohkanassii 26 girje-prošektii doarjaga. Doarjja lea addojuvvon sihke máttá-, julev- ja davvisámegielat almmuhemiide. Almmuhemiin mánáide ja nuoraide sáhttit namuhit Elle Márjá Vars mánáidgirjji "Bahánehkkánis bustá-

vat", Siri Broch Johansena nuoraidromána "Mun lean čuoigi" ja Marit Anne Sara nuoraidromána "Doaresbealde doali". Dasto lea addojuvvon doarjja ja Kirste Paltto odđa romána "Gávdnui guhkkin várás" almmuheapmái. Sámediggi lea addán doarjaga maidđái Anders Larsena "Beaiveálgu" 1912 odđa almmuheapmái, mii lea dat vuosttaš romána mii lea almmuhuvvon sámegillii. Populára/máilm-migirjjálašvuoda almmuheapmái mánáide ja nuoraide jorgaluvvon sámegillii, lea Sámediggi addán doarjaga earret eará Endre Lund Eriksena bálkkašuvvon nuoraidromána jorgaleapmái "En terrorist i senga". Sven Nordqvist vuosttaš girjái "Pettson och Findus" lea maidđái addojuvvon doarjja ja galgá almmuhuvvot davvi-, julev- ja máttasámegillii. Fágagirjjálašvuoda siskkobealde lea Sámediggi juolludan doarjaga earret eará Ann Rita Spein fágagirjái mii válddaha nuoraid ja gárrenválttisvuodaid, ja Haldis Balto fágagirjái mánáid várás mii válddaha borramuša ja dearvvašvuoda.

Doarjaga addima bokte sámi govvasárggusráidduid almmuheapmái doaivut mii sáhttit oazžut eanet lohkkiid sámegiela girjjálašvuoda várás. Sámediggi lea addán doarjaga odđa Ságer 4 almmuheapmái maid ČállidLágádus almmuha. Sámediggi lea addán doarjaga maidđái prošektii nu gohčoduvvon Sápmi, mii lea Runar Balto almmuhemiid buoremus bihtáid čoakkáldat mat leat almmuhuvvon áviissain Ávvir ja Ságat.

4.2.2.2 Sámi lágádusat

Sámediggi háliida bisuhit gelbbolašvuoda sámegielas lágádusain ja ahte dat gozihit servodatbeali. Várrejuvvon submi sámi lágádusaide juogaduvvo lágádusaide vuoddodoarjjan, aktivitehtadoarjjan ja doarjjan márkanfievrrideapmái ja juogadeapmái. Sámediggi lea duhtavaš lágádusaid servodatovdasvástádusain sámegiela siskkobealde, go dat almmuhit sámegillii unnimusat 75 % bruttogávpejodus, nugo gáibiduvvo juolludaneavttuid mielde.

Sámedikkis lea leamaš oktavuohačoahkkin SALAS:iin (sámi lágádussearvi) čakčat 2013, man ulbmilin lea nannet sámi lágádusaid rámmaeavttuid.

4.2.2.3 Kulturdoaimbajut

Sámediggi lea addán doarjaga vai New York álbmot beassá oaidnit movt ráppa mii bodii gávpogis, joavddai Norgii, ja erenoamážit davvisápmelaš ráppárii Slincraze, namma Nils Rune Utsi, guhte lea maidđái dokumentárafilmma "Maze represent" váldoperšovdna. Dáhpáhus bovtii beroštumi New York:s. Kulturdoaimbajuid ruđat leat mannan juohkelágan kultuvrralaš doaimmaide miehtá riikka. Suorggit mat leat mielde leat; artistabálkkážit festiválain ja eará musihkkadoaluin nátionála dásis ja riikkaidgaskasaččat, filmbabuvttadeamit mánáid, nuoraid ja rávisolbmuid várás, dáidda- ja duodječájáhusat, teáhter mánáid ja nuoraid várás, sámi girjjálašvuoda gaskkusteapmi bibliotekain ja girjjálašvuodafestiválain, sámi álbmotbeaivvi čalmmusteapmi ja eará ávvučalmmusteamit. Sámediggi oaččui ollu ohcamiid ollu buriid prošeavttaide. Vátna ruđaid geažil eai buohkat ožžon doarjaga. Oktiibuot juolluduvvojedje ruđat 108 prošektii sierralágan sámi kulturaktivitehta prošeavttaide.

4.2.2.4 Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat

Ornet lei odas 2013:s ja lea ain hui álgodásis. Ortnege váldomihttomearrin lei váikkuhit odđaháhkama sámi ásahusain ja eará dáidda- ja kulturgaskkustanarenain. Bealli ruđain addojuvvui Norga Álbmotmusea sámi kulturárbbi – Bååstede ruovttoluotta fievrridanprošektii. Oassi loahppa ruđain manai earret eará Riddu Riddu ángguruššamii addin dihte sámi artisttaide riikkaidgaskasaš lávdi, Guovssu Production:i čállit libretto The Journey ja Elin Kåvena almmuheapmái riikkaidgaskasaš artistan. Oktiibuot ožžo 14 sierra prošeavtta doarjaga dán ortnegis.

4.2.3 Sámeálbmoga ávvudeapmi 2017

Guovvamánu 6. b. 2017 lea čuohte jagi dassái go vuosttaš sámeálbmoga riikačoahkkin dollojuvvui metodistagirkus Troanddimis. Dát lea deatalaš dáhpáhus mii berrešii čalmmustuvvot ávvudemiin nátionála dásis. Ávvudeami mihttomearrin lea gaskkustit máhtu sámiid, sámi kultuvrra ja historjjá birra, ja čájehit man deatalaš historjjálaš ovdáneapmi álgoálbmogin lea. Ávvudeapmi galgá

váikkuhit searvama ja ángirusšama demokratiija ektui, ja láchčit ávvudeami maiddá olggobealde Trøndelága fylkkaid.

Norgga stáhta berre čalmmustit dán ovtta Sámedikkiin, Troanddima suohkaniin ja Mátta-Trøndelága fylkkasuohkaniin. Kultuvra lea guovddáš oassi ávvučalmmusteamis 2017:s. Mii sávvat ahte guovddáš eiseválddit, Sámediggi, Troanddima suohkan ja Mátta-Trøndelága fylkkasuohkan ovtta guorahallet vuordámušaid ja ambišuvnnaid ávvudeami oktavuodas.

Sámediggi lea 2013:s addán doarjaga 100 000 ru nationála čalmmusteamis 100 jagi ávvudeami ovdaprošektii vuosttaš sámi riikkačoahkkima rájes 2017, ja searvá stivrenjovkui ovtta rádiid Troanddima suohkaniin, Mátta-Trøndelága fylkkasuohkaniin ja Sámi ovddastusain Sámi Lanja oktavuodas Troanddimis.

4.3 Valáštallan

Sámediggi lea iežas bušeahtas 2013:s juolludan aktivitehta- ja doaibmadoarjaga guovtti sámi valáštallansearvá, Sámiid valáštallanlihttui-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N) ja Sámi heargevuodjin-Lihttui/Sami Reindeerrace-Federation (SHL). Go váilu aktivitehta- ja rehketoalu raporterin jagi 2012 ovddas, de ii leat Sámi spábbačiekčanlihttu/Samisk fotballforbund (SSL) ožžon juolluduvvon njuolggodoarjaga Sámedikkis 2013:s.

Sámediggái lea deatalaš ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat leat mielde láchčimin valáštallamiid sihke govdotat- ja njunušdásis, ja erenoamážit deattuhit valáštallandoaimmaid mánáid ja nuoraid várás.

Sámediggi oáčui 2013:s speallanruđaid Kulturdepartemeanttas. Ruđat galget válđoáššis geavahuvvot sámi mánáid ja nuoraid valáštallandoaimmaid láchčimii, mat leat oassin árbevirolaš sámi kultuvrras. Sámediggi lea 2013:s juohkán speallanruđaid Sámiid valáštallanlihttui-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge(SVL-N) ja Sámi

heargevuodjin-Lihttui/Sami Reindeerrace-Federation (SHL). Ruđat galget geavahuvvot mánáid ja nuoraid valáštallandoaimmaid láchčimii, erenoamážit heargevuodjima ja njoarosteamis oktavuodas.

4.4 Mediat

Deatalaš lea sihkkarastit sámi mediagirjái vuoda oainnusmahttit sámi kultur- ja servodateallima. Sámi mediain lea dasa lassin deatalaš identitehtaduddjojeaddji ja giellaovddideaddji doaibma sámi servodagas. Sámediggái lea leamaš hui deatalaš ahte sámi álbmogis, lassin ásahuvvon fálaaldagaide áviissaid ja radio/TV siskkobealde, leat maiddá publikašuvnnat gos sámi gielat oainnusmahttojuvvojit.

4.5 Sámi girkoáššit

Sámediggi ja Sámi girkoráđdi leat dahkan ovtta bargošiehtadusa mii mearkaša dan ahte bealit dollet jahkásaččat ovtta bargočoahkkimiid gos ságaškuššet áige guovdilis áššiid ja hástalusaid birra, ja gos geahččalit gávdnat čovdosiid dáidda. Sámediggi nammada maiddá ovtta lahtu ja várrelahtu Sámi girkoráđdái.

Girku lea deatalaš ollu sámiide. Danne lea ge Sámedikki mielas deatalaš ja lunddolaš bargat áššiguin mat leat relevánta sámi girkoallimii. Sámediggi searvvai cuorjománus 2013 Girkočoahkkimii, mii lea Norgga girku bajimus ovddasteaddji orgána. Dasto searvvai Sámediggi maiddá sámi girkoiveivviide mat lágiduvvojedje Mo i Ranas borgemánus 2013. Dát lea oktasaš doalut Norgga, Suoma ja Ruota ja Ruošša sámi girkoallima várás.

5 Bibliotekha

Sámedikki váldomihttomearri sámi bibliotekhabálvalusas lea ahte olles sámi álbmot oččošii buori sámi bibliotekafálaldaga. Bibliotekhat leat deatalaččat demokratiija, ja kultuvra ja máhtu gaskkusteamis ektui. Ollu báikkiin lea bibliotekha

kultuvrralaš guovddáš ja doaibmá deaivvadansad-
jin. Bibliotekat ja sámi girjebusset leat deatalač-
čat sámi giella-, kultur- ja historjágáldun.

Sámedikki bibliotekabargui gullet Sámedikki bib-
liotekha, njuolggodoarjja sámi girjebussiide, ja mii
addit doarjaga dasto maiddá prošeavttaide maid
ulbmilin lea ovddidit ja gaskkustit sámi girjjálaš-
vuoda.

5.1 Sámedikki bibliotekha

Sámedikki bibliotekha doaibmá sámi girjjálašvu-
ođa gelbbolašvuodaguovddázin ja fállá sámi biblio-
tehkabálvalusaid, ja lea Sámedikki politihkkariid ja
bargiid hálddašanbibliotekha.

Luoikkaheapmi bibliotekain sámi guovlluin
geahppána. Árrjalaš gaskkusteami ja ovttsbarg-
gu bokte bibliotekkaiguin ja girjebussiiguin galgá
Sámedikki bibliotekha buoridahttit mántu sámi
girjjálašvuodas, vai maiddá luoikkaheapmi las-
sánivččii.

Sámedikki bibliotekhas lea erenoamáš ovddas-
vástáduš gelbbolašvuoda buoridaemis sámi
girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain. Bib-
liotekat ja girjebusset háliidit ahte Sámedikki bib-
liotekha eanet árrjalaččat barggašii gaskkustemiin,
fágalaš bagademiin ja sámi bibliotekabálvalusaid
ovddidemiin. Okta deatalaš váikkuhangaskaoapmi
sámi bibliotekabálvalusa ovddideamis lea doarj-
ja sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra ovdánahttimii
bibliotekain. Sámedikki bibliotekha galgá fuolahit
ahte sámi perspektiiva váldojuvvo mielde sierra
árgiruššansurggiide nátionála bibliotekhaovd-
dideami oktavuodas.

Sámedikki bibliotekha lea ásahan buori ovtts-
barggu sihke fylkkabibliotekkaiguin, bibliotek-
kaiguin ja sámi girjebussiiguin. Bibliotekain lea
lagaš ovttsbargu maiddá Suoma ja Ruota sámi
bibliotekkaiguin. Sámedikki bibliotekha searvvai
riikkaidgaskasaš nu gohčoduvvon International
Indigenous Librarians' Forum (IILF) doaluide Bel-
lingham:s USA:s. IILF lea ovttsbargu álgoálbmot-
bibliotekaid ja bibliotekariid gaskka.

Sámedikki bušeahtas leat várrejuvvon ruđat maid-
dá bibliotekakonferánssaid lágideapmái, mat
leat lágiduvvon ovttsráđiid earáiguin. Sámedikki
bibliotekha, Finnmarkku fylkkabibliotekha ja Norg-
ga mánáidgirjeforum bovdejedje skábmamánus
bibliotekha bargiid, oahpaheddjiid, sámi lágádu-
said ja girječálliid seminárii ođđa mánáid- ja nuo-
raidgirjiiid birra. Seminára sáddejuvvui njuolgga
neahtta-tv:s.

Bibliotekha lea lágidan maiddá seminára Sá-
medikkis sámi girjjálašvuoda hástalusaid ja
vejolašvuodaid birra boahhteáiggis. Seminára
mihttomearrin lei earret eará ságastallat makkár
hástalusat digitaliseremis leat sámi girjjálašvuh-
ti, lágádusaide, girječálliide ja bibliotekkaide. Okta
stuorámuš hástalusain lea boktit lohkanmovtta
sámi mánáid ja nuoraid gaskkas.

5.2 Sámi girjebusset

Sámedikki mihttomearri sámi girjebussiiguin lea,
ahte leat buorit ja álkidit olámuttus sámi bibliotek-
kabálvalusat olles sámi álbmogii ja earáide. Gir-
jebussiin galgá leat buorre ja mánggalágan sámi
girjjálašvuodta sámedigilli ja sámi diliid birra eará
gielaide. Sámi girjebusset dievasmahttet bibliotek-
kaid bálvalusaid dakkár guovlluin gos sámit ássat
biedgguid.

Sámediggi addá dál njuolggodoarjaga gávccii sámi
girjebussii. Sámediggi juolludii oktiibuot 8 455 000
ru njuolggodoarjjan sámi girjebussiide.

2013:s šattai girje- ja kulturbusse Mátta –Trønde-
lágas oassi doarjjaortnegis. Sámediggi lea lasihan
doarjaga Mátta-Romssa girjebussii 84 %:in.

6 Máhttu

Sámedikki váldomihttomearri surggiin bajásšadan, oahpahuš ja oahppu lea ahte sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbasuvvojit árjjalaš oassálastimii sámi, natiána ja riikkaidgaskasaš servodahkii, ja dasa ahte suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid.

Máhttu lea dehálaš eaktu sámi servodatovdáneapmái min iežamet eavttuid vuodul. Oahpahušvuogádagas galgá leat vuolggasadji sámi mánáin, sámi oahppi ja sámi servodaga dárbbuin. Sámi árbevierut, giella, kultuvra ja vuodđoárvvut galget vuhttot olles oahpahušvuogádagas mánáidgárddi rájis gitta universitehtii. Dan dihte lea áibbas dárbbaslaš vuoruhit mánáidgárddi, vuodđoahpahuš, alit oahpu ja dutkama vai sámi servodat ovdána min iežamet árvvuid, višuvnnaid, vuoruhemiid ja eavttuid mielde.

6.1 Mánáidgárdi

Ulbmil Sámedikki mánáidgárdepolitihkain lea leamaš bisuhit ja ovddidit sámi sisdoalu mánáidgárddiin main lea sámegeielfálaldat, nannet giellaovddideami, ja sihkkarastit ahte sámi giella ja kultuvra nannejuvvo dássidit ja oktilaččat sirddidettiin mánáidgárddis skuvlii. Vai joksat daid ulbmiliid leat Sámedikkis oassemihttomearit bargat dan nala ahte oažžut eanet sámegeielat bargit mánáidgárddiide, sáhttit váldit atnui buriid giellalávgunmálleid ja ovdánahttit eanet oahpponeavvuid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid mánáidgárdái.

Deháleamos váikkuhangaskaoapmi mii mis lea vai joksat min ulbmiliid mánáidgárdepolitihkas lea ekonomalaš váikkuhangaskaoamit. Dat leat veahkin láchit dili suohkaniidda ja priváhta mánáidgárddiide via sii sáhttet fállat buori sámi mánáidgárdefálaldaga mas lea buorre kvalitehta, ja vai sis lea vejolašvuohta oahpahit sámegeiela mánáidgárddis.

Vuoddu ulbmiliidda mánáidgárdesuorggis 2013 lea Sámedikke mánáidgárdediedáhusas.

6.1.1 Sámi mánáidgárdefálaldat

Okta dain deháleamos doaibmabijuin vai joksat váldoulbmila lea leamaš juohkit doarjaga mánáidgárddiide main lea sámi fálaldat. 2013:s leat 23 sámi mánáidgárddi ja 7 dáža mánáidgárddi main leat sámi ossodagat. Sámedikkis lea sierra doarjjaortnet mánáidgárddiid main lea okta mánná dehe unnit joavkkut sámi mánát geat ožžot sámegeiel fálaldaga.

Sámediggi oažžu dieduid sis ahte ollu mánáidgárddit leat duđavaččat doarjjaortnegiin ja vai mánáidgárddit galget sáhttit fállat buori sámi sisdoalu, de lea dat das gitta ožžot go sii Sámedikki doarjaga. Earret eará geavahuvvo doarjja bálkáhit giellamielbargi gii sáhtta gaskkustit sihke sámegeiela ja kultuvrra mánáide. Seammás oaidná maid Sámediggi ahte mánáidgárddiin leat ollu hástalusat. Sáhtta leat váttis oažžut sámegeielat bargiid, makkár metodat leat giella – ja kulturoahpahušas, váilot pedagogalaš ávdnasat ja oahpponeavvut ja feara makkár hástalusat dasa mii guoská makkár guovllus mánáidgárdi lea. Otná doarjja maid ii heive buot mánáidgárddiide. Go dán doarjaga galgá árvvoštallat 2014:s, de ferte dán váldit vuhtti.

6.1.2 Pedagogalaš veahkkeneavvut, duhkorasat ja oahpporesurssat

Sámedikkis lea ulbmil ovdánahttit eambo oahpponeavvuid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid mánáidgárddiide. Mánáidgárderuđas lea lagabui 1,5 mill ruvno juolluduvvon 12 mánáidgárdái 16 prošehtii. Dás leat vuoruhuvvon prošeavttat mat gusket giellamodeallaid hukset, ja erenoamážit prošeavttat main lea fokus giellabesiide dehe giellalávgunmii. Go Sámediggi lea meannudan daid ohcamiid de oaidnit ahte leat stuora erohusat gielladilis, giellaoahpahanmetodain ja dárbbuin mánáidgárddiid gaskkas. Lea maid dárbu heivehit metodaid báikkálaččat.

6.1.3 Oččodit sámegielat bargiid

Sámediggi bargá mángga dásis vai oážžut eambo sámegielat bargiid mánáidgárddiide. Riikkavii-dosaš proševttas GLØD mas Sámediggi lea mielde, lea rekrutereren okta doaibmabijuin. Sámedikkis lea maid gulahallan Finnmárkku fylkkamánniin mainna galggašii boahhte jagi vel buoret ovttasbargu dán fáttá birra.

Sámediggi váikkuha dasa ahte šaddet eanet sámegielat fágabargit iešguđetlágán fágasurggiin, ja okta doaibmabijuin oážžut eambo sámegielat bargiid mánáidgárddiide, lea juohkit stipeandda mánáidgárdeoaipaheaddjistudeanttaide.

6.1.4 Giellamovttiidahttin mánáidgárddis

Mánáidgárddis lea váikkuhus mánáid giella - ja kulturoahppamii ja identitehta ovddideapmái. Okta ulbmil nannet mánáidgárdemánáid giellaovdánahttima lea ahte váldit atnui buriid giellalávgunmodeallaid. Dan oktavuodas lea Sámediggi ovttas Sámi lohanguovddážiin ja fylkkamánniiguin čadahan giellamovttiidahttinsemináraid mánáidgárdebargiide Finnmárkkus ja Romssas. Sámediggi oaidná hástalusaid maiguin ferte viidáseappot bargat, ja áigu čuovvolit daid sihke ságastallama ja ovttasbargguin mánáidgárdeeaiggádiiguin.

6.2 Vuoddoahpahus

Skuvla lea okta min deháleamos servodatinsti-šuvnnain. Okta váldoulbmiliin Sámedikkis lea ahte sámi oahppis lea dásseárvosaš oahpahusfálaldat. Dat mearkkaša ahte sámi skuvla ja oahppofitnodat galget lámhčit vejolašvuodaid dasa ahte oahppit/fitnooahppit ožžot kvalitehta dáfus buori oahttu sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul.

Ovddimus eaktu lea ahte oahttu lea sámegielas ja sámegillii sámi mánáid ja nuoraid várás. Giela válljen skuvllas lea buorre ja dehálaš indikáhtor dasa man dilis sámi giella lea otná servodagas. Girjjis Sámi logut muitalit 6 (2013) boahhtá ovdan ahte maŋjel 1990 lassána lohku sis geain lea

sámegiella vuoddoskuvllas. Dát guoská sihke ohppiide main lea sámegiella vuosttašgiellan ja sidjiide gean lea sámegiella nubbingiellan. Erenoamážit lea lohku sis gean lea sámegiella nubbingiellan mannan vulos. Beroštupmi oahttu sámegiela unnu, ja erenoamážit mánáin ja nuorain geat eai huma sámegiela ruovttus, unnu berostupmi oahttu sámegiela.

Sámediggi lea 2013:s bargan ollu fága - ja oahtaheaddjiresurssaiguin ja ahte sámi oahttoneavvut galget leat olámuttus. Mii leat ilus go odastuvvon našunála oahttoplánat ja parallealla seammaárvosaš sámi oahttoplánat leat váldon atnui 2013:s.

6.2.1 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuoddu

Sámedikki ulbmil lea ahte Sámi oahttu galgá oážžut dakkár oahttu mii lea vuodduuvvon sámi árvu- vuide ja mii dávista dakkár sisdoallu man vuoddu lea sámi servodat, kultuvra ja giella.

6.2.1.1 Našunála oahttoplánaid ja parallealla seammaárvosaš sámi oahttoplánaid odasmahttin Sámediggi lea čadahan odasmahttima oahttoplánain sámegiella vuosttašgiellan ja sámegiel- la nubbingiellan. Dain odasmahtton oahttoplá- nain lea giellaoahttu deattuhuvvon ja dat servodatfágalaš bealit vehá unniduvvon. Sámegiella vuosttašgiela oahttoplánas deattuhuvvo oahttu giellamáhttu ovdáneapmi ja plánas leat čielga ul- bmilat ovdánahttimii sátneriggodaga ja giellagelb- bolašvuoda ja máhttu ja dáiddu teakstahábmemis, grammatihkas ja riektáčállimis.

Oahttoplánas sámegiella nubbingiellan leat dál čielgaset ulbmilat giellaoahttu. Aktiivvalaš sá- megieala geavaheapmi lea deattuhuvvon vai oahttu njálmmálaš giella ovdána ja nu váikkuhit dasa ahte oahttu joksá giellagelbbolašvuoda mii dahká su doaibmi guovttegielagin.

Odasmahtton oahttoplána sámegielas nubbingiellan lea dál buorebut heivehuvvon ohppiide geat álget sámegielain joatkkaskuvllas go dan mii ovdal lei. Dat lea dahkon nu ahte lea bidjon odđa

molssaeaktu, sámegeiella 4. Dat odda molssaeakti lea ohppiide geain ii leat leamaš sámegeielloahpahas vuodđoskuvllas, ja geat háliidit álgit dainna joatkkaskuvllas.

Oahpahusdirektoráhta lea čadahan odasmahttima dain našunála oahppoplánain ja parallealla seammaárvosaš oahppoplánain oktasaš fágain dárogielas, dárogielas ohppiide geain lea sámegeiella vuosttašgiellan, eargalasgielas, matematihkas, servodatfágas – sámegeiella, ja luonddufágas – sámegeiella. Sámediggi lea mearridan dan sámi sisdoalu dain našunála oahppoplánain.

Odasmahtton oahppoplánat leat váldon atnui 2013 čavčča.

6.2.1.2 Dovdomearkkat oahppoplánaid

ulbmilolahusa várás

Dan oktavuodas go oahppoplánat leat odasmahtton lea oassi barggus ráhkadit bagadeaddji dovdomearkkaid oahppoplánaid ulbmilolahussii. Dál galget ráhkaduvvot dovdomearkkat oahppoplánaid ulbmilolahussii 10. jahkeceahkkái. Dovdomearkkat oahppoplánaid ulbmilolahussii mitalit kvalitehta das maid oahppi galgá máhtti buot daid gelbbolašvuodaulbmiliin ja galgá leat veahkkin oahpaheaddjái árvvoštallanbarggus. Gelbbolašvuodaulbmilat mitalit maid oahppi galgá máhttit manjel go lea čadahan daid iešgudet cekkiid, ja dovdomearkkat ulbmilolahussii mitalit kvalitehta das maid oahppi máhtta gelbbolašvuodaulbmiliid ektui.

Sámediggi lea álggahan barggu ráhkadit dovdomearkkaid ulbmilolahussii oahppoplánain sámegeielas. Lea ásahuvvon barggoavku mii galgá bargat sámegeiella vuosttašgiela plánain ja sámegeiella nubbingiellan plánain. Bargu lea rehkenaston čadahuvvot 2014 guovvamánu mielde.

6.2.1.3 Rievdatit fága - ja diibmologu vuodđoskuvllas

Máhttodepartemeanta lea mearridan odda fága - ja diibmojuogu mii álggi doaimmat 2013/14 skuvlajagi rájis. Sámediggái lea leamaš ulbmiliin ahte fága - ja diibmojuohkin ohppiide geain lea sámegeiella galgá leat álkit organiseret sámegeiel-

oahpahusa, ja ahte oahppit geain lea sámegeiella eai galgga massit rievtti oazžut oahpahusa eará fágain seamma go eará ge oahppit Norggas. Jus organiseret oahpahusa bures, de sáhtta dat dahit ahte eanet váhneamat välljejit sámegeielloahpahusa iežaset mánáide.

Dan dihte lea vuodđoskuvlla várás ráhkaduvvon sierra fága - ja diibmojuohkin Máhttolokten Sámi (LK-06S) ovddas lassin dasa mii guoská Máhttoloktemii (LK-06). Dát gusto buot skuvllaide sámegeiela hálddašanguovllus ja daidda klássaide mat čuvvot sámi oahppoplána. Dás leat ráhkaduvvon sierra njuolggadusat sin várás geat eai leat välljen sámegeiela dego fágan. Fága - ja diibmojuohkimis Máhttolokten (LK-06) leat ráhkaduvvon njuolggadusat sin várás geat välljejit sámegeiela fágan.

Dat odda fága - ja diibmojuohkin addá vejolašvuoda 2013 čavčča rájis välljet oahpahusa sámegeielas joatkkaskuvllas sidjiide geain ii leat leamaš sámegeiella vuodđoskuvllas. Dát oahppit sáhttet atnit 140 diimmu välljenvejolaš programmafágain sámegeillii. Dát ii lean vejolaš dan ovddit fága - ja diibmojuohkimis. Dál lea maid láhččon nu ahte dat oahppit geain lea sámegeiella vuodđoskuvllas, muhto ii leat välljenfága dan dásis, sáhttet välljet dan fága joatkkaoahpahusas.

Odda fága - ja diibmojuohkin addá skuvllaide stuorit heivehanvejolašvuoda ja eanet välljenvejolašvuodaid heivehit sámegeielloahpahusa. Earret eará lea gitta 5 proseantta fágaid diibmologus biddjon bagadeaddji lohkun. Juohke skuvllas lea friddjavuohta láhččit oahpahusovttadagaid mearriduvvon diibmologu siskkobealde.

6.2.2 Árbediehtu vuodđoskuvllas

Árbediehtu lea deatalaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámedikki mihttomearri lea ahte dat máhttu šaddá lunddolaš oassi vuodđooahpahusas, ja ahte lámččojuvvo vejolašvuhtii fievriddit dán máhtu buolvvas bulvii. Sámediggi registreret ahte vuodđoskuvllas lassána beroštupmi čadahit proševttaid árbedieđu vuodul, ja lea 2013:s dorjon njeallje proševtta iešgudet vuodđoskuvllain

Romssa ja Finnmárkku fylkkain. Earret eará oaččui Báhpajávrrri skuvla Romssas doarjaga prošehtii mii deattuha sámegiela ja árbedieđu oahpahusa ja gáhttema geavatlaš barggu bokte iešgudet jagi-áiggiin.

6.2.3 Sámi oahpaheaddjifierpmádat

Sámediggi oaidná dárbbu eanet sámegiela oahpaheddjiide ja oahpaheddjiide geain lea máhttu sámegiela ja sámi servodaga birra. Lea maid dehálaš láhččit dili vai oahpaheaddji geat juo leat skuvllas sáhttet oázžut vejolašvuoda lonohallat vásáhusaid ja gelbbolašvuoda. Sámi allaskuvla lea sámedikki gohččun mielde ásahan oahpaheaddjifierpmádaga sámi oahpahusa várás. Fierpmádat lea álggahuvvon raportta "Sámi oahpaheaddjifierpmádat - čielggadeapmi" man allaskuvla lea ráhkadan. Sámediggi lea dorjon fierpmádaga álggaheami ekonomalaččat. Sámi lohkanguovddáš lea fierpmádaga čállingoddi. Stuorámuš hástalusat oahpaheaddjifierpmádat dán rádjái lea diedihan, lea ahte leat beare unnán oahpaheaddjit geain lea sámegiel gelbbolašvuolta ja ahte váilot oahpponeavvut mat leat heivehuvvon odđa oahpoplánaide.

6.2.4 Vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi

Sámediggi lea 2013:s ovttasbargan vuodđoskuvlla váhnenlávdegoddi (FUG) áirasiiguin. Lea dehálaš ovttasbargat FUGain váhnenfierpmádaga huksema birra ja mánáid vuoigatvuoda heivehuvvon oahpahussii sámi giela ja kultuvrra vuodul. Lea maid dehálaš váikkuhit dasa ahte našunála politihka vuodđooahpahasas maid vuhtiváldá sámi perspektiivva. Sámediggi ja FUG oaidniba ahte lea dárbbášlaš juogadit dieduid ja ovttasbargat, ja ovttasbargu joatkašuvvá ja mii doallat čoahkkima guovtte gearde jagis.

6.2.5 Bajitdási strategalaš plána gáiddusoahpahussii

Ollu sámi oahppit fertejit oázžut oahpahusa gáiddusoahpahusa bokte. Sámediggi oaidná hui dehálažžan ahte dan oahpahasas lea buorre kvalitehta ja ahte dat lea seammalágan fáaldat maid oahppit ožžot gos dal de orrot ja gude sámegiela sii ožžot oahpahusa.

Go Oahpahusdirektoráhtta Máhttodepartemeanta gohččuma vuodul bijai johtui barggu ráhkadit bajitdási strategalaš plána gáiddusoahpahussii sámegiela, válljii Sámediggi oassálastit sihke barggoavkkus ja maid referánsajoavkkus dan bargui.

Bajitdási strategalaš plána gáiddusoahpahussii váikkuha dasa ahte sámegieloahpahas láhččojuvvo buoremus lági mielde daidda ohppiide geain ii leat vejolašvuolta oassálastit báikkálaš oahpahasas. Sámediggi lea bivdán departemeanttas konsultašuvvna plána birra ovdal go dat mearriduvvo.

6.2.6 Julggaštus givssideame vuostá

Sámediggi oaivvilda ahte buot mánáin ja nuorain lea riekti bajásšaddan – ja oahppobirrasii gos ii leat givssideapmi ja bieguheapmi. Danne bargat mii dan nala ahte skuvllain, mánáidgárddiin, friddjaáiggearenain ja báikegottiin lassána bargu givssideame vuostá. Sámediggi lea 2013:s mielde kampánnjas Julggaštus givssideame vuostá. Dán jagi fáddá lei "Rávisolbmot duddjojit ustivuoda – ovttas".

6.2.7 Oahpporesurssat

Mánáidgárdemánáin ja sámi ohppiin galget leat kvalitehta dáfus buorit oahppanresurssat. Mánáidgárddi rámma-plána sisdoalu ja bargamušaid vuodul, ja vuodđooahpahasas gustovaš oahppoplánaid vuodul.

2013:s lei biddjon 4 mill ruvno joatkit jorgalit matematiikkabuktaga Multi vuodđoskuvllii. Oahppogirjijt 1.-7. ceahkkái davvisámegillii leat gárv-

vistuvvon. Dál váilu gárvvistit Multi váhnengirjji ja čoavddagirjjiid 2.-4. ceahkkái. Julevsámegillii ja lullisámegillii leat 1.-4. ceahki girjijt dál jorgaleames ja dat vurdojuvvojit gárvánit 2014 giđa mielde. Matematihkka neahttabáikki Sirkel lea ráhkaduvvome 8.-10. ceahkkái davvisámegillii ja dat maid vurdo válbmanit 2014 giđa mielde.

2013:s oaččui Sámediggi oahpponeavvohcamiid mánáidgárdái ja skuvlii oktiibuot 62,4 mill ovddas. 91 ohcamis ožžo 31 prošeavtta doarjaga oktiibuot 20,5 mill ruvno ovddas. 2012 ektui go lei 15,5 mill de lassánii Sámedikki obbalaš juolludeapmi sullii 30 %. Sámedikkis lea dán jagi stuorit vuoruheapmi digitála oahpporesurssaide go ovdal. Earret eará juolluduvvui doarjja mii lei 8 997 600 ruvno ovttá digitála resursii mii lea golmma fágii; sámegiella vuosttašgiellan, sámegiella nubbingiellan ja servodatfága, ja dat lea davvi -, julev - ja lullisámegillii.

Deaddiluvvon oahpporesurssaide juolluduvvui doarjja mii lei 4 367 600 ruvno oahppobuktagii servodatfágas smávvaskuvladássái, ja okta oahppobuvtta daidda geain lea davvisámegiella vuosttašgiellan oaččui 3 051 100 ruvno.

6.2.8 Erenoamášpedagogihkka

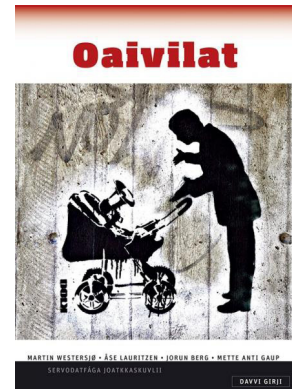
Sámedikki ulbmilin lea hukset buori gelbbolašvuoda earenoamášpedagogihka suorggis. Sámediggi bargá dan ala, ahte nannet seammadássásaš earenoamášpedagogalaš fálaldaga sámi mánáide ja nuoraide geat dan dárbašit. Midjiide lea dehálaš kvalitehtasihkkarastit ahte sámi oahppit geain oahpahuslága mielde lea vuoigatvuohta earenoamášpedagogalašoahpahussii ja heivehuvvon oahpahussii, ožžot daid fálaldagaid sin kultuvrra ja giela vuodul.

Dán barggus lea dehálaš gulahallat relevánta earenoamášpedagogalaš fágabirrasiiiguin. Lea ášahuvvon ovttasbargofierpmádat SEAF (Sámi earenoamášpedagogalaš fierpmádat), mas leat fárus Sámi lohanguovddáš ja Statped SEAD (Sámi earenoamášpedagogalaš doarjja). Sámedikkis lea fierpmádagas observatevra rolla, mii mearkkaša

Oaivilat

bođi 2013is davvisámegillii. Dát lea oahppogirji servodatfágas joatkaskuvlii. Girji lea jorgaluvvon dárogielas davvisámegillii ja heivehuvvon Máhttoloktemii sámi.

Girji galgá oažžut ohppiid jurddašit kritihkalaččat ja dahkat oaivila dehálaš servodatgáldagain. Girjji pedagogalaš jurdagat leat máhttu, ángiruššan ja oaivilat.

Girji lea oahppogirji julevsámegilli OOE fágas ja lea oassi oahppogirjeráiddus mii lea heivehuvvon 1.-4. Ceahkkái. Oahppogirji lea ráhkaduvvon ML-06 sámi vuodul.

Girjjiis sáhtta lohkat iešguđetlágan olbmuid, oskkuid ja eallinoainnuid birra ja dan mii lea riehta ja boastut.

2013				Ohcamiid	Juolludemiiin
	Bušeahhta	Ohccojuvwon	Juolluduvwon	lohku	lohku
Oahppanressat oktiibuot	17 625 000	62 407 140	20 259 800	91	31
11 vuoruheamit juohkásit ná					
6 dábálaš		55 556 056	17 914 500	76	24
3 erenoamážit láhččojuvwon		4 190 824	1 177 600	11	4
2 mánáidgárderesurssa		2 660 260	1 167 700	4	3

ahte Sámediggi ii leat fierpmádaga dievaslaš lahttu. Sámediggi searvá SEAF čoahkkimiidda, mat lágiduvvojit njeallje geardde jagis.

Sámediggi lea álggahan sámi erenoamášpedagogalaš fálddagaid ja dárbbuid kártema. Ulbmilin lea ráhkadit visogova das guđe čujuhusat leat eanemusat dáid iešguđet fágabirrašiin, dás maiddái makkár dárbbut ja hástalusat skuvllain ja gealbo-
guovddážiin leat, ja makkár fálddagaid mánát ja nuorat ožžot mánáidgárddis ja skuvllas. Kártema bohtosat galget váikkuhit dasa ahte sámi mánát ja nuorat ožžot erenoamášpedagogalaš veahki nu árrat go vejolaš. Lassin erenoamášpedagogalaš veahkkái mánáide ja nuoraide galgá leat bures kvalitatiiivalaččat láhččojuvwon oahppofáldat ja nu buorre oahppobiras go vejolaš sámegeielas ja sámegillii. NORUT Alta álggii čadahit kártema skábmamánus 2013. Kárten galgá leat gárvvis guovvamánus 2014.

6.2.9 Lullisámegeiela oahpponeavvo – ja tearbmaovddideapmi

Sámediggi lea 2013:s ráhkadan šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain. Dat šiehtadus geatnegahtta bealálaččaid váikkuhit dasa ahte lullisámi gealbobirrasat mat álggahuv-
voje ja ovdánahttojuvvoje Elgá – proševtta olis, daid rámmaeavttuid galgá ain áimmahušat ja sihkarastit boahttevaš doaimmas ja ovdáneamis. Mihttomearri lea joatkit barggu ovdánahttit guoskevaš lullisámi oahpponeavvuid ja bargat tearbma – ja eará giellaproševttaiguin, vai lullisámi oahppit ožžot sámi skuvlafáldaga.

6.3 Alit oahppu ja dutkan

Sámedikki mihttomearri lae ahte sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuolta ja gálggat, mat-
gáibiduvvojit dasa ahte ovddidit sámi servodaga.

Sámi servodagas leat stuora hástalusat dasa mii guoská návccaide ja gelbbolašvuhtii sámegeielas ja sámi kultuvrras eanas servodatsurggiin. Sámi servodagas leat stuora hástalusat oazžut doarvái sámegeielat bargiid eanas surggiid siskkobealde. Dat guoská sihke almmolaš hálldahussii ja maid priváhta ealáhusaid siskkobealde. Sámediggi oaidná ahte lea ain deháleabbo dás ovddusguvlui ovtasbargat rekruterema dáfus alit ohppui.

Ávkkástallan árbediedus huksen dihte odđaaigá-
saš ealáhusaid sámi guovlluin lea dehálaš oassi árvoháhkamis ja das ahte oččodit odđa bargosa-
jiiid. Dás lea maid dehálaš ovdáneami dihte ahte dutkan buktá juoidá.

6.3.1 Sámi perspektiiva

Sámedikkis lea mihttomearri ahte nationála poli-
tikhka fuolaha sámi perspektiivva alitoahpus ja dutkamis.

Sámediggi lea konsultašuvnnaid bokte Máhttode-
partemeanttain meannudan oahpaheaddjeoahpu 8-13 ceahkkái guoskevaš lánkaásahusaid. Čuov-
vovaš lánkaásahusat meannuduvvoje:

- Lánkaásahus rámmaplánii golmma jagi fágaoahpaheaddjeoahpus praktihkalaš ja estehtalaš fágain
- Lánkaásahus rámmaplánii, lektorohppui 8-13 ceahkkái
- Lánkaásahus rámmaplánii, praktihkalaš – pedagogalaš ohppui 8-13 ceahkkái

- Láhkaásahus rámmaplánii, praktihkalaš – pedagogalaš ohppui fidnofágaide 8-13 ceahkkái
- Láhkaásahus rámmaplánii, fidnofágaoahpaheaddjeohppui 8-13 ceahkkái

Sámediggi lea duđavaš go sámi perspektiiva lea vuhtiiváldojuvvon buot dain láhkaásahusain.

Sámedikkis lea maid leamaš konsultašuvdna-proseassa sámi mánáidgárdeoahpaheaddjeoahpu láhkaásahusa birra. Dat loahpahuvvui buriin bohtosiin.

Sámedikkis lea áicirolla Nasjonalt råd for lærerutdanning ja lea oassálastán čoahkkimiin gos dat odđa láhkaásahusat ja daid sisafievrrideapmi lea leamaš áššiin. Sámedikkis ja Máhttodepartemeanttas leat ovttasbargočoahkkimat gos ságastallo áigeguovdilis áššiid birra.

6.3.2 Rekrutteren sámi nuoraid ja rávesolbmuid alitohppui

6.3.2.1 Sámi oahpaheaddjoahpu regiovdna
Sámedikki mihttomearri lea ahte sámi oahpaheaddjoahpporegiovdna fállá oahpuid mat duhtadit sámi servodaga dárbbuid. Sámediggi lea dárkojeaddjin Sámi oahpaheaddjoahpporegiovnna stivrenjoavkkus. Stivrenjoavkkus lea bajimus ovddasvástádus sámi oahpaheaddjoahpporegiovnna barggus. Mañimus jagi lea erenoamážit deattuhuvvon rekrutteren, ovttasbargu ja sámi oahppofálaldagaid ovddideapmi. Mánnga giella-oahpu leat álggahuvvon iešgudet dásis ja buot sámezielain.

Sámediggi lea dárkojeaddjin Sámi oahpaheaddjoahpporegiovnna sámeziela ja sámi fáttáid oahppofálaldagaid bargojoavkkus. Bargojoavku lea bargan bures ja lea bargamin ovttasbargguin iešgudet oahppofálaldagaid birra. Dát lea deatalaš go jurddaša studeanttaid vejolašvuodaid sáhttit čadahit oahpu ovttá sámi zielain, álgodási rájes gitta doavttergráda rádjai. Dakkár ovttasbargu

ásahusaid gaskkas, mii addá fáldalaga alit oahpus sámezielas ja sámi fáttáin, mearkkaša ollu rekrutterema ja kapasitehta ektui.

Sámediggi lea dárkojeaddjin Sámi oahpaheaddjoahpporegiovnna rekrutterema bargojoavkkus.

Rekrutterenstrategiija galgá mañimus jahkái. Dat lea leamaš mielde rekrutteremin studeanttaid iešgudet sámi oahpuide ja evaluerenkonferánssa galgá lágiduvvot Bådåddjos cuoŋománus 2014. Sámediggi lea heivehan iežas stipeandaortnegii daidda oahppofálaldagaide mat leat regiovnna.

6.3.2.2 Gealbudan- ja rekrutterenprogramma
Sámediggi lea álggahan ja ruhtadan 5- jagi programma mas rekrutere ja gealbudahtta sámeziela alit ohppui. Programma lea loahpahuvvon 2013:s, muhto muhtun doaimmat loahpahuvvojit 2014:s, earret eará fágalaš loahpparaporta. Dán programma čađa leat rávisolbmot ožžon álgooahpahusa sámezielas. Sámi allaskuvla mas lea leamaš ovddasvástádus proševttas, lea ovttasbargan mánggain giella – ja kulturguovddáziiguin. Oahput leat leamaš gáiddusoahput ja dakko bokte lea eambbogiin leamaš vejolašvuotta oahpu váldit sámezielas. Dán programma čađa lea maid ovánahtton metodihkka mot oahpahit sámeziela rávisolbmuid. Ferte dadjat ahte programma lea lihkestuvvan hui bures, ja hástalus dál lea oážžut ruhtadeame vai dát sáhtta jotkojuvvot bistevas dásis.

6.3.2.3 Stipeanda alit ohppui

Sámedikkis lea mihttomearri oážžut eambo sámi fágabargiid iešgudetlágan surggiide. Sámediggi lea juolludan 134 stipeandda dán jagi ohppiide geat váldet sámeziela. Dasa lassin lea Sámediggi váikkuhan oahppofálaldahkii gealbudahttin – ja rekruterenprogramma čađa masa sámi allaskuvla lea ožžon doarjaga.

Sámediggi lea 2013:s juolludan doarjaga lassiohppui oahpahedjiide feara makkár fáttáin Davvi-Trøndelága allaskuvllas, Nordlándda universitehtas, Finnmarkku allaskuvllas ja Sámi allaskuvllas.

Juohkáseapmi	Ohcamiid lohku	Juolludemiin lohku	Juolluduvvon ru.
Dearvvašvuotta	5	2	20 000
Oahpaheadjioahppu/mánáidgárdeoahp.	37	37	740 000
Girkolaš oahppu	3	3	60 000
BA boazodoallu	21	19	380 000
Lullisámegiella/Julevsámegiella	42	42	795 000
Davvisámegiella	109	92	1 310 000
Vuoruhemiid olggobealde	18	0	0
Eai leat meannuduvvon, muhto vuordit lassieduid	9	0	0
	244	195	3 305 000

Juohkáseapmi	Juolluduvvon ohcamiid lohku	Submi
Lullisámegiella/Julevsámegiella 30 oč - 30 000 ru	11	330 000
Lullisámegiella/Julevsámegiella 15 oč - 15 000 ru	31	465 000
		795 000

Juohkáseapmi	Juolluduvvon ohcamiid lohku	Submi
Davvisámegiella 30 oč - 20 000 ru	39	330 000
Davvisámegiella 15 oč - 10 000 ru	53	465 000
		795 000

Doarjja lea dakkár maid oahpahusdirektoráhta lea sirdán Sámediggái ja mii raporteret dan birra 2014:s.

Oktiibuot juolluduvvui 3 305 000 ruvno stipendii alit oahpus. Dát juolluduvvoje ná:

6.3.3 Dutkan ja árvohákan

Sámedikki mihttomearri lea ahte guoskevaš dutkan vuodđun váljjejumiide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideamis lea gávdnamis. Sámedikkis leat leamaš čoahkkimat sihke guovllulaš áirasiiguin Davvi Norggas ja guovddáš dutkanrádis. Dál lea bargu formaliseret dan ovtasbarggu.

Ráddehusa stuoradiggediedáhusas dutkama birra "Lange linjer – kunnskap gir muligheter" lea eanet fokus sámi dutkamii go dan mii ovddit diedáhusain lea leamaš. Sámediggi attii mánga cealkámušamat leat mielde diedáhusas.

Sámedikkis lea áirras mas lea áicistántus Dutkanrádi programmas sámi dutkama II várás.

Sámi allaskuvla lea 2013:s ohcan NOKUTas oazžut buorrindohkkehuvvot PhD – oahpu sámeielas ja girjjálašvuodas. Aili Keskitalo lea SPR -stivrra ovdas sádden reivve Sámi allaskuvlii mas SPR doarju allaskuvlla ohcama buorrindohkkehuvvot PhD – oahpu sámeielas ja girjjálašvuodas. Sámediggi čuovvola ášši 2014:s.

6.3.4 Árbediehtu

Sámedikki mihttomearri lea ahte árbedieđu duodásteapmi, seailuheapmi, suodjaleapmi ja rádjan máhttovuodđun ja viidáseappot fievrrideapmin oahpahas ja dutkamis, ja luondduresurssaid hálddašeames.

Sámediggi lea álggahan ja ruhtadan mánga doaimma ja prošeavtta olahan dihte dán ulbmila. Ohcanvudot ortnet prošeavttaide árbedieđu

duodašteames loahpahuuvui 2013:s. Dasa lassin ruhtada Sámediggi guokte proševtta – systemáhtalaččat kártet árbedieđu, ja Árbediehto- guovddáža. Sámi allaskuvla hoide goappašat proševttaid. Ulbmil lea ahte Árbediehtoguovddáš dego pilohtaprošeaktan galgá bidjat vuoddu ásahtit gealboguovddáža árbedihtui Árbedihtoguovddáš, mas maid proševtta systemáhtalaš kárten ja duodašteapmi lea oassi. Dáid vuoruhemiid bokte háliida Sámediggi institušonaliseret hálddašeami ja ovddideami sámi árbedieđus dego máhtto- vuodđun boahttevaš buolvvaide.

7 Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvá dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás seamma dásis go álbmogis muđui lea. Dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat fertejit heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbuide, ja fertejit váldit vuolggasaji sámi pasieanttaid gielas ja kultuvrras. Vuodđun dásseárvosaš bálvalusaid sihkkarastimis lea máhttu ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin.

Sámediggi bargá mángga lánkai juksan dihte dáid mihttomeriid. Gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevr- raiguin sihkkarastit mii Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuođa- ja sosiála- ja fuolahusbálvalusaid hábmemii sámi álbmoga várás. Mii gozihit earret eará sámi mánáid vuoigatvuođaid mánáidsuodja- lusas, ja sihkkarastit dan ahte sámi álbmoga hást- alusat ja dárbbut gozihuvvojit nátionála ánggiru- šamiin buori álbmotdearvvašvuođa ovddas. Dasa lassin addit doarjaga sierralágan dearvvašvuođa- ja sosiálaproševttaide.

Sámediggi lea nátionála álbmotválljen orgána, mii bidjá deataleamos eavttuid eiseválddiide dás- seárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga

ovddideamis sámi álbmoga várás, ja danne ferte gessojuvvot mielde proseassaide mat váikkuhit njuolga sámi álbmoga.

Sámediggi gulahallá guovddáš eiseválddiiguin gielddaiguin, fylkkagielddaiguin ja eará aktevr- raiguin barggadettiin dearvvašvuođa- ja sosiála- ja mánáidsuodjalusfálaldaga sihkkarastimiin sámi álbmoga várás. Earret eará čadahit mii konsul- tašuvnnaid eiseválddiiguin dalle go gustovaš lágat ja dahje lánkkaásahusat rievdaduvvojit dahje ođasmahttojuvvot, ja main sáhtta leat njuolga mearkašupmi dearvvašvuođa- ja sosiála- ja mánáidsuodjalusfálaldahkii sámi álbmoga várás. Sámediggi láve addit maidái čálalaš rávvagiid dieđáhusbargui ja čielggademiide. Lávgađet ovt- tasbargu fágainstánsaiguin ja earáiguin gelbbo- lašvuođa huksemis, ja dárbbuid oainnusmahttin ja bálvalusaid ovddideapmi leat maidái deatalač- čat.

7.1 Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus

7.1.1 Regionála dearvvašvuođadoaimmahagaid barggahandokumeanttat

Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga ovddidanbarggus sámi álbmoga várás seamma dásis go álbmogis muđui lea, lea guovddáš eise- válddiin bajimuš ovddasvástáduš. Eiseválddit fer- tejit fuolahit das ahte sámi perspektiiva gozihuvvo ja jerrojuvvo buot proseassain, ja ahte dat gozihuv- vo guovddáš dearvvašvuođa- ja sosiálapolitih- kalaš ánggiruššamiin. Dán vuodul lea Sámediggi konsulteren dearvvašvuođa- ja fuolahusdepar- temeanttain jagi 2014 barggahandokumeanttaid ektui.

Sámi nátionála gealboguovddáža formála rolla birra psyhkalaš dearvvašvuođas (SANAG) nátionála gealboguovddážin, psyhkalaš dearvvašvuođa ja gárrendivššu ektui, leat čadahuvvon konsul- tašuvnna. Sohppojuvvui ahte Dearvvašvuohta Davvin, ovttasbargguin Sámi nátionála gealbo- guovddážiin - psyhkalaš dearvvašvuođas (SANAG)

ja eará regionála dearvvašvuodadoaimmahagain, árvvoštallet movt klinihkalaš bálvalusat sámi pasieanttaide galget viidáseappot fievrriduvvot ja organiserejuvvot. Dát galgá geahčaduvvot vejolaš ohcama oktavuodas SANAG stáhtusa birra nationála gealbobálvalussan. Dearvvašvuoha Davvin lea 2013:s ohcan SANAG:ii formála stáhtusa sámi nationála gelbbolašvuodaguovddázin psyhkalaš dearvvašvuoda ja gárrendivššu siskkobealde. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte SANAG mii lea nationála gealbobálvalus maiddá galgá dikšut pasieanttaid, ja háliida ahte dát áiddostuvvo SANAG mandáhtas nationála gealbobálvalussan.

Sámediggi lea duhtavaš go DFD galgá čalmmustit dohkkehanreivve dearvvašvuoha Davvin:ii ahte SANAG sáhtta dikšut pasieanttaid ja bagadit pasieanttaid dikšumis miehtá riikka.

Sámediggi lea konsultašuvnnain DFD:in ožžon čada ahte regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttain 2014:s galgá boahit ovdan ahte eará regionála dearvvašvuodadoaimmahagat dahket šiehtadusa Dearvvašvuoha Davvin RHF:in dikšunfálaldagas Sámi nationála gealboguovddážiis – psyhkalaš dearvvašvuoda dikšumis ja gárrendikšumis (SANAG). Evttohusa duogázin lea ahte Dearvvašvuoha Davvin:s ferte leat šiehtadus eará regionála dearvvašvuodadoaimmahagaiguin jos galget sáhttit fállat dikšunbálvalusaid eará guovllu sisaváldinguovllus.

Sámedikki konsultašuvnnaid bokte regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahan-dokumeanttain jahkái 2010, oaččui Dearvvašvuoha Davvin bargun čadahit dulkaprošeavtta mainna buoridit dulkabálvalusa sámi álbmoga várás. Prošeavtta váldoulbmilin lea ásaht sámi birrajándora dulkabálvalusa Dearvvašvuoha Davvin guovllus. Dearvvašvuoha Davvin:s lea ovddasvástáduš čadahit prošeavtta. Sámediggái lea deatalaš ahte doaibmabijut mat álggahuvvojit dán dulkaprošeavtta bokte fievrriduvvojit viidáseappot ja ovdiduvvojit viidáseappot manjá prošeaktaigodaga, dainna mihtomeriin ahte šattašii birrajándor-dulkabálvalus. Danne bivddii ge Sámediggi ovtasbargguin Dearvvašvuoha Davvin:in ahte prošeavtta viidáseappot fievrrideapmi boahá ovdan

Dearvvašvuoha Davvin barggahandokumeanttain. Sámediggi lea duhtavaš go Dearvvašvuoha Davvin oažžu bargun ruhtadit vuosttaš ceahki sámi dulkabálvalusa huksemis 2014:s Dearvvašvuoha Davvin vuodđorámma siskkobealde.

7.1.2 Dearvvašvuodabálvalusaid viidáseappot ovddideapmi sámi álbmoga várás

Sámi pasieanttaid vuoigatvuoda ja dárbbu dovddasteapmi, oažžut heivehuvvon dearvvašvuoda fáldadaga lea dagahan dan ahte muhtun ásahtas leat ásahtuvvon erenoamáš resursaovttadahkan sámi pasieanttaid dearvvašvuoda fáldadagaid várás ja mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras. Stuurámuš ovdáneapmi lea dáhpáhuvvan psyhkalaš dearvvašvuoda siskkobealde spesialista dearvvašvuodabálvalusas Sámi nationála gealboguovddáža ásaheami bokte psyhkalaš dearvvašvuoda várás (SANAG). SANAG lea ásahtuvvon danne go čájehii ahte sámi pasieanttat eai ožžon dohkálaš fáldadaga psyhkalaš dearvvašvuoda siskkobealde. Gielalaš ja kultuvrralaš cakkat ledje sivan.

Sámediggeráddi lea dál fuolas das movt boahteáiggis lámččojuvvojit bálvalusfáldadagat sámi pasieanttaide gielalaččat ja kultuvrralaččat. SANAG lea ekonomalaččat ja hálddahuslaččat Dearvvašvuoha Finnmárku vuollásaš. Dearvvašvuoha Finnmárku lea 2013:s álggahan strategalaš rievadanplánaid mat guoskkahit ja geahpedit fáldadagaid sámi pasieanttaide, maid fáldadagaid huksemii lea geavahuvvon mánja logijagi ja ollu resurssat. Sámediggi oaidná ahte dán proseassas eai doarvái vuhtii váldojuvvo sámi pasieanttaid vuoigatvuodat, eaige barggahandokumeanttaid doaibmagáibádusain mat gusket sámi pasieanttaide erenoamážit.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu jurddašit ollislaččat ja bajimus dásis spesialistadearvvašvuoda bálvalusaid organiserema ektui sámi álbmoga várás. Ná lea dárbu dahkat danne vai sáhttit addit buoret ja eanet ollislaš ja oktiordnejuvvon bálvalusa sámi pasieanttaide ja geavaheddjiide, mat

vuodduuvvojit sámi gillii ja kultuvrii. Dán barggus lea deatalaš ovddidit maiddá nana sámi fágabir-rasa, sihke fágaresurssaid dávgasis geavaheami ektui ja stabiliseren- ja rekrutterenperspektiivvas. Sámediggi áigu čuovvolit dán barggu 2014:s.

7.1.3 Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaid ekonomalaš váikkuhangaskaommit

7.1.3.1 Várdobáiki sámi guovddáš

Sámediggi lea 2013:s addán 531 000 ru njuolg-godoarjjan Várdobáiki sámi guovddášii Evenášši suohkanis geavaheaddjivudot doaibmabijuide sámi boarrásiid várás márko-gilážiin Máttá-Romssas ja Davvi Norlánddas.

Guovddáša mihttomearrin lea doaibmat geavaheaddjivudot fáladagaid ovddideamis njunnošis. Bargojuvvo áimmahuššanfáladaga sámi geavaheaddjiid várás ájjalaččat láchimiin ja buoridemiin, earret eará ferte buoridit dihtomielalašvuoda sámi geavaheaddjiid birra ásahusain ja rabas fuolahusas Máttá-Romssas ja Davvi Norlánddas. Dát dahkkojuvvo diehtjuohkindoaimbajuid bokte sierra forain, ja dearvvašvuodáhpusain boarráset sámiid várás.

Dat doaibmabijut maid Várdobáiki organisere, leat dearvvašvuodadeaivvadeapmi goas lášmmohallat ja lihkadit ja juohkit dieđuid dearvvašvuoda, biebmodili ja borrandábiid birra. Dearvvašvuodadeaivvademiiin lea leamaš buorre beaktu ja dat evaluatejuvvojit jeavddalaččat heivehan dihte geavaheaddjiid sávaldagaid ođđa doaibmabijuid hábmemis.

Guovddáš bargá maiddá fuolahusásodagaid dárbbu kártemiin ja vejolaččat váikkuha gielddaide ahte ásaht fuolahusásodagaid sámi ássiide Máttá-Romssas ja Davvi Norlánddas. Dáinna proseassain leat bargamin.

7.1.3.2 Sámi doavttersarvi

Sámediggi lea vuosttaš gearddi 2013:s addán 150 000 ru njuolggodoarjjan sámi doavttersarvi. Sámi doavttersarvi lea sámi doaktáriid ja psykologaid eaktodáhtolaš beroštusorganisašuvdna

Searvvi mihttomearrin lea ájjalaččat buoridit dearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmoga várás. Dat čadahuvvo sihke dearvvašvuodafáladagaid sierra láchima bokte, diehtjuohkindoaimma bokte, dearvvašvuodadiehtjuohkima ja sámegiela dearvvašvuoda bargiid rekrutterema bokte.

7.1.3.3 Ohcanvudot doarjja

Sámediggi hálddaša ohcanvudot váikkuhangaskaomiid dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide. Ortnege mihttomearrin lea nannet sámi álbmoga dárbbuide ja vuoigatvuodaide heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa. Sámediggái leat bohtán 16 doarjjaohcama dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide, maid ohcansubmi lei oktiibuot 4 333 744 ru. Jagi 2013 bušeahtas lei várrejuvvon 2 700 000,- ru dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide.

Dán jagáš juolludemiid oktavuodas lea eanaš prošeavttaid mihttomearrin leamaš ovddidit máhtu sámi giela ja kultuvrra birra dáláš dearvvašvuoda- ja sosiálfáladagain. Dát dávista doarjjaortnega váldoulbmilii, ja váikkuha dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálfáladaga sihkkarastima sámi álbmoga várás.

Sámediggái lea deatalaš ahte gártaduvvo máhttu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiáladili birra. Dán lágan máhtus lea ávki politihkalaš välljejumii-de ja strategiijaide mat galget ovdánahttit bálvalusfáladaga sámi álbmogii. Danne lea addojuvvon doarjja prošeavttaide maid mihttomearrin lea ovddidit dutkanjurdagiid ja prošeaktasárggastusaid gaskaboddosaš ávnnasin ođđa máhtu ovddideapmái.

7.2 Álbmotdearvvašvuoha

Sámi servodagas leat ovddabealde álbmotdearvvašvuoda hástalusat, seamma dásis go muđui Norggas, ja dán suorggis lea unnán duodaštuvvon máhttu. Danne oaidná Sámediggi ahte lea dárbu nannet dutkama mii válddaha sámi diliid, nu ahte sáhtta háhkat eanet čoavddadieđuid maid sáhtta geavahit eastadanbarggus. Sierra doaibmabijuid

konkretiseren sámi álbmoga várás ferte maiddái guoskat buot álbmotdearvvašvuodabarggu aktevrraide.

Sámediggi lea konsulteren Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain Álbmotdearvvašvuoda diedáhusa birra. Diedáhusas válddahuvvojit hui guhkás buot boahtteáiggi dearvvašvuodabálvalusat. Sámediggi lea duhtavaš go ráddehus álbmotdearvvašvuoda barggus háliida gozihit sámi álbmoga dárbbu boahtteáiggi álbmotdearvvašvuodaáingiruššamis.

Sámediggái lea leamaš deatalaš ahte álbmotdearvvašvuodadiedáhusas oainnusmahttojuvvo ahte lea dárbbu sierra ohcalit dieđuid sámi álbmoga álbmotdearvvašvuoda birra. Go galgá ovdidit buori álbmotdearvvašvuoda sámi servodaga várás, de eaktuda dat máhtu sámi kultuvrra ja servodateallima birra, mii lea vealtameahttun deatalaš sihke dearvvašvuodahástalusaid identifiseremii ja buriid álbmotdearvvašvuodadoaibmabijuid álggaheapmái.

Danne lea Sámediggi duhtavaš go álbmotdearvvašvuodadiedáhusas gozihuvvo Sámedikki ráva ahte máhttu sámi giela ja kultuvrra birra ferte leat olámuttus ollu eanet gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas, ja ahte čujuhuvvo plána- ja huksenláhkii mii geatnegahtá gielddaid gozihit sámi servodateallima plánabarggus. Go guoská sámi álbmogii, lea ráddehusa mihttomearrin konkretiseret ja iskkadit álbmotdearvvašvuoda lagabui, erenoamážit álgoálbmot kultuvrra sierra beliid ektui, omd. birasmirkkot ja álgoálbmogiid árbevirolaš eallinvuohki. Earret eará oainnusmahttojuvvojit diedáhusas ahte hástalusat mat sámi árbevirolaš ealáhusain leat ovddabealde areálalihkahallamiid, boraspire problematihka, rievdan rámmaeavttuid ja sullasaččaid ektui, čuhcet doliid fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuhtii. Erenoamážit dat sáhtta čuohcat mánáide ja nuoraide geain lea bearašgullelašvuhta boazodollui. Dasto čujuhuvvo ahte iskkadeapmi mii gieskat čađahuvvui, raportere ahte sámít vásihit vealaheami logi gearddi eanet go eará vástideaddjit.

Sámediggi oaččui maiddái čađa dan ahte álbmotdearvvašvuodadiedáhusas Stuorradiggái, juohke njealját jagi galgá čielggaduvvot makkár hástalusat leat sámi álbmogis. Ferte maiddái čalmmustit álbmotdearvvašvuoda indikáhtoriid mat gusket álgoálbmogii, nátionála minoritehtaide ja sisafárrerjeddjiide.

7.3 Olbmot geain leat doaibmahehttehusat ja geain lea sámi duogáš

Mánáid-, nuoraid- ja bearašdirektoráhta, Bufdir, ávžžehusa vuodul lea Davviriikkalaš Čálgoguovdadáš čađahan ovdaproševtta man namma lea "Olbmot geain leat doaibmahehttehusat ja geain lea sámi duogáš". Proševtta duogázin lei ahte Bufdir barggu oktavuodas raporttain olbmuid eallineavttuid birra geain leat doaibmahehttehusat, konkluderii ahte lea unnán máhttu oppalaččat ja ii álggage máhttu erenoamážit sámi álbmoga birra. Sámediggi lea veahkehan proševttas ja lea háhkan geahčastaga fágasuorggis Norgga bealde Sámis. Dasa lassin leat mii ásahan oktavuoda geavaheaddjjoavkkuiguin geat sáhttet juohkit vásihusaideaset suorggis.

Dát ovdaproševtta sáhtta álggahit proseassa mii buvttiha buoret máhtu dán joavkku eallineavttuin. Váldoprošektii gullá olles sámi álbmot Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša bealde. Sámediggi lea searvan gulahallanbeallin ovdaproševtta olis, ja áigu leat gulahallanbeallin viidáseappot proševttas.

7.4 Sámi mánáid vuoigatvuodát mánáidsuodjalusa oktavuodas

Mánáidkonvenšuvnnas ja mánáidsuodjaluslágas boahtá ovdan ahte sámi mánáin leat vuoigatvuodát oazžut dakkár mánáidsuodjalusbálvalusa mas lea gelbbolašvuhta gielas ja kultuvrras. Sámediggái lea deatalaš oainnusmahttit mánáid vuoigatvuodaid ja ahte dat vuoigatvuodát gozihuvvojit mánáidsuodjalanbálvalusas. Sámedikki mihttomearrin lea ahte sámi mánát galget deaivvadit

dakkár mánáidsuodjalanbálvalusain man vuolg-
gasadjin lea sámi giella ja kultuvra. Dán barggu
siskkobealde lea deatalaš gulahallat bures buot
belliguin.

7.4.1 Ovttasbargošiehtadus Norgga biebmoruovttuservviin

Sámediggi lea 2013:s dahkan geatnegahtti ovttas-
bargošiehtadusa Norgga biebmoruovttuservviin.
Šiehtadusa ulbmilin lea láchit buori biebmoruovt-
tufuolahusa sámi mánáide, nu ahte mánáid giella
ja kultuvra vuhtii válđojuvvojit. Ferte árrjalaččat
bargat biebmoruovttufuolahusa kultuvrralaš hei-
vehemiin buot dásiin, ja buoridit sámi mánáid ál-
goálbmotvuoigatvuodaid kvalitehta.

Ovttasbargu galgá váikkuhit dan ahte biebm-
oruovttu doaibmabijut mat leat heivehuvvon
sámi kultuvrii ja gillii vuoruhuvvojit, maiddá
sohkabiebmoruoktu. Dasto berrejit álggahuvvot
doaibmabijut biebmoruovttu várás main lea sámi
perspektiiva. Dollojuvvojit fásta ovttasbargočoahk-
kimat ja šiehtadus galgá reviderejuvvo juohke
jagi. Sámediggi lea hui duhtavaš go šiehtadus lea
dahkkojuvvon.

7.4.2 Doaibmaplána mánáid ja nuoraid ektui veahkaválddi ja seksuála vearredaguid birra

Ráđdehusa strategijja ráhkadeami oktavuodas
veahkaválddi ja seksuála vearredaguid hárrái má-
náid ja nuoraid ektui, bivddii Sámediggi konsulta-
šuvnna ášši birra. Danne go mii oinniimet ahte lea
dárbu gozihit sámi mánáid dárbbu ja vuoigatvuo-
daid strategijja ráhkadeamis. Ráđdehus biehttalii
min árvalusa konsultašuvnna birra dainna ákkain
ahte strategijjadokumeanttas eai leat dakkár oasis
mat guoskkašedje sámi álbmogii erenoamážit.
Danne ii lean Ráđdehusa mielas dán strategijja-
dokumeantta ráhkadeapmi konsultašuvdnageat-
negahttojuvvon. Sámediggi sáhtii baicca buktit
teakstaárvalusa árvalusa teakstaoassái.

Sámedikki mielas ii lean dát vuohki bargat nu
ávkkálaš. Hui ollu lea Sámedikki iežas duohken
mearridit makkár lágat ja hálddahuslaš doaibma-
bijut gusket njuolga sámiide, gč. sámelága § 2-1.
Sámediggi oaivvilda maiddá ahte strategijjaplána
doaibmabijuid main ii válđojuvvo vuhtii sámi kul-
tuvra ja giella sáhtta gohčodit struktuvrralaš sierra
meannudeapmin ja das sáhttet šaddat negatiivva-
laš váikkuhusat sámi mánáide ja nuoraid. Nugo
Sámediggi oaidná de ii meannuduvvon strategijja
veahkaválddi ja seksuála vearredaguid birra má-
náid ja nuoraid vuostá dainna lágiin ahte das livččii
lean ávki sámi mánáide ja nuoraid.

7.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Sámediggi lea 2013:s ain bidjan fokusa sámi ál-
bmoga vuoigatvuodaid humána biologalaš áv-
dnasiid hálddašeapmái. Sámedikki mihttomearrin
lea doaibman dakkár aktevrán mii ovdánahtta
sámi beroštusaid bioteknologalaš ovdáneamis.

Áltta 2013 álgoálbmotkonferánsa prográmma oas-
sin lágidi Sámediggi danne rabas seminára man
namma lei: "Indigenous rights to human biological
materials." Seminára mihttomearrin lei bidjat fuo-
mášumi álgoálbmogiid vuoigatvuodaide biotekno-
logalaš ovdáneami oktavuodas. Ja álgoálbmogiid
vejolašvuodaide ja vuoigatvuodaide beassat leat
mielde váikkuheamen ja ieža mearrideamen sin
iežaset humána biologalaš ávdnasiid badjel. Guo-
rahallojuvvui ahte livččii go dárbu ovddidit ehtalaš
njuolggadusaid álgoálbmogiid várás. Semináras
ledje álgosáhkavuorut Sámi dearvvašvuodadut-
kama ja Bioteknologiijalávdegotti ovddasteddjiin.

8 Biras ja areálat

Sámedikki váldomihttomearrin Sámedikki areála-
ja biraspolitihkas lea nannet gievrras sámi báike-
gottiid ceavzinnávccalaš ávkkástallama, areálaid
ja resurssaid suodjaleami ja hálddašeami vuodul
sámi guovlluin. Ceavzilis ovdáneamis lea sáhka
sihke geavaheamis ja suodjaleamis.

Deatalaš areálaide sámi servodagas bahkkejit hui ollugat. Sámediggái lea stuorra hástalussan go mis ii leat duohta vejolašvuohta leat mielde váikkuheamen ja go mis ii leat váikkuhanfápmu áššiin main lea njuolga mearkkašupmi sámi servodahkii.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiin areálaide ja birrasii lei 2013:s bušeahttarámma 2 000 000 ru. Rudat ledje várrejuvvon njuolggodoarjjan vuodđudussii Protect Sápmi. Areálabargus lea mis deataleamos gaskaoapmin plána- ja huksenláhka ja dan rolla ja ovdasvástádus mii Sámedikkis lea dan hálddašeamis. Dasa lassin lea konsultašuvdnašiehtadus deatalaš gulahallamis ráđdehusain vai sámi beroštusaid sihkkarastin vuhtii válđojuvvo areálageavaheamis.

8.1 Areálat

Sámedikki areálapolitiikka mihttomearrin lea sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuodđosa. Juksan dihte dán mihttomeari, leat mii 2013:s bargan ollu váikkuhit gielddaid ja stáhtalaš eiseválddiid addit sámi beroštusaide lunddolaš sámi servodatplánemis.

8.1.1 Árbedieđut plánaproseassain

Okta váikkuhangaskaoapmi movt addit sámi beroštusaide sámi servodatplánemis lea leamaš rávvet aktevráid árijalaččat geavahit árbedieđuid plánaproseassain. Sámediggi bargá dan ala vai árbedieđut dohkkehuvvojit dásseárvosaš dutkanvudot máhttun mearrádusaide areálaplánain, ja midjiide lea deatalaš oktavuoha árbedieđuid ja mieldeváikkuheami gaska plánaproseassain.

Árbediehtu lea vásihusvudot máhttu, ja mii lea sámi báikegottiin. Danne leat ávžžuhan gielddaid searvvahit sámi beroštusaid plánaproseassaide. Dát lea dahkkojuvvon árvalusa bokte plánaeiseválddiide ahte gávdnat ja geavahit árbedieđuid plánabargus, ja ovtasbargošiehtadusaid čuovvolemis fylkkasuohkaniiguin sámi guovllus. Dan ođđa ovtasbargošiehtadusas Romssa suohkaniin leat mielde sámi árbevieruid suodjaleapmi ja sámi

kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima kulturvudđosa sihkkarastin ja ahte dat galget heivehuvvot buot relevánta plánaide.

8.1.2 Plána- ja huksenlága hálddašeapmi

Hálddašanáššiid čuovvoleapmi plána- ja huksenlága mielde lea stuorra oassi Sámedikki barggus areálaššiiiguin. Lea álggahuvvon ovdamearkačoakkáldaga ráhkadeapmi, man oktavuodas lea okta mihttomeriin kártet movt gielddat deattuhit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima luondduvuodđosa. Kártema vásihusat doaisttáži čájejit ahte leat stuorra erohusat das movt gielddat deattuhit sámi beroštumiid plánedettiineaset. Dasto orru nu ahte gielddat háreve ieža vuolggahit sámi beroštumiid kártema iežaset gielddas ja heivehivčče daid gieldda plánaide. Dát dahkkojuvvo dábálaččat easkka manjá go earret eará Sámediggi ávžžuha gulaskuddanproseassaid dahje vuosteákkaid oktavuodas. Ovdamearkačoakkáldaga ráhkademiin jotkojuvvo 2014:s.

Sámediggi gulahallá gielddaiguin mat leat álggahan gieldaplánaide ráhkadanproseassaid. Dat dahkkojuvvo regionála plánaforaide ja konferánsaide searvamiin main giedahallojuvvo gielda- ja regionálaplánen sámi guovllus. Sámediggi háliida joatkit gulahallama gielddaiguin viidáseappot. Boahte jagi álggahuvvo proseakta masa mii váljet ovdasmanni gielddaid maiguin mii dahkat lagaš ovtasbarggu sámi beroštusaid kártema ektui.

8.1.3 Protect Sápmi

Vuodđudus Protect Sápmi ásahuvvui 2012:s man duogábealde leat Ruota sámiid riikasearvi (RSR) ja Norgga boazosápmelaččaid riikasearvi (NBR) ja dat lea sorjjasmeahttun, ii gávppalaš vuodđudus mii galgá veahkehit sámi vuogiatvuodaoamsteddjiid gozihit sin areálaberoštusaid, eana- ja resursavuogiatvuodaid ja ovdánavjolašvuodaid. Proseakta lea 2013:s leamaš álggahandásis.

Protect Sápmi galgá addit ámmátlaš fágalaš veahki sámi vuoigatvuodoamasteddjiide maid dahkat stuorat industriija- ja luondduodhtadan-prošeavttaid oktavuodas. Šiehtadallamat sámi vuoigatvuodoamasteddjiid ja ođđa ealáhusaktevrraid gaskka buktet buoret mearrádusvuodu ja einnostan vejolašvuoda, maiddá maŋit válde-mearrádusaide resurssaid ođđa ávkkástallanplánaid dahje ohcamiid ektui. Protect Sápmi lea ja sáhtta leat dárbašlaš cuiggodeaddji aktevera dan ektui movt Sámediggi čadaha doaimmaidis. 2013:s juolludii Sámediggi 2 miljon ru Protect Sápmái. Ráđdehus dovddahii iežas njukčamánu 2013 minerástrategijjas ahte dat háliida doarju Protect Sápmi ekonomalaččat álggahandásis. Sámediggi vuordá ahte dát čuovvuvvo.

8.1.4 Finnmárkkuláhka

Sámediggi lea bidjan politihkalaš láidestusaid Finnmárkkuopmodaga bargui dalle go meannudii daid strategalaš plánaevttohusa 2010:s. Guovddáš láidestus Sámedikki bealis lea ahte Finnmárkkuopmodat ferte dahkat árvvoštallamiid ja mearrádusaid areáladuhtademiin dahje meahci rievdan geavahusa birra finnmárkkulága § 10, gč. § 4 mielde. Dasto lea Sámediggi bidjan láidestusa dasa ahte Finnmárkkuopmodaga doaibma galgá ovdánit dainna lágiin ahte dat váldá vuodu vuoigatvuodain mat leat ja formálalaččat rievdan riektediliin. Dát áššečuolmmat leat váldojuvvon ovdan fásta čoahkkimiin Finnmárkkuopmodagain mat dollojuvvojit guktii jagis, maiddá 2013:s. Sámedikki árvvoštallama mielde livččii Finnmárkkuopmodagas vejolašvuolta doahhtalit dáid láidestusaid čielgaseappot, ja jos lea dárbu čielgaseappot dovddahit maid Sámediggi vuordá.

Finnmárkkukommišuvdna lea 2012:s ja 2013:s buktán vuosttas raporttaid. Sámediggi lea Duopmostuollohálddaha ja Justiisadepartemeantta ektui bargan dan ala ahte ruđat mat leat várrejuvvon Finnmárkkukommišuvdna bargui ollásit geavahuvvojit dasa.

Gulaskuddama ja konsultašuvnnaid maŋŋá, main sohppojuvvui, mearridii ráđdehus cuonomanus 2013 rievdadit lánkaásahusa duopmáriid nammadeamis Finnmárkku Meahcceduopmostullui. Rievdadus dagaha dan ahte duopmárat nammaduvvojit maŋŋá almmuheami ja Duopmáriid árvalusráđi árvalusa bokte. Seammás go dás gozihuvvo prinsihppa duopmotuolu sorjjasmehtunvuodas, gozihuvvo maiddá Sámedikki váikkuhanfápmu nammademiin go Sámedikkis lea vejolašvuolta addit cealkámuša čoahkkádussii ovdal go árvalus addojuvvo, ja ahte árvalusráđi vuoddoárvalusas ii sáhte spiehkastit almmá ahte departemeanta vuost ráđdádallá das Sámedikkiin. Nammademiid oktavuodas ferte sihkkarastit ahte duopmostuolus lea gelbbolašvuolta sámi boaresvieruin ja riekteáddejumiin.

Sámediggi háliida loktet ášši johttiid guolásteami birra Finnmárkkuopmodagain. Finnmárkkuopmodat galgá hálddašit odasmahtti resurssaid sin eatnamiin lága ulbmila ektui ja daid rámmaid siskobealde mat gusket fuodđoláhkii ja luossa- ja sáivaguollebivdoláhkii. Luossa- ja sáivaguollebivdolága ja sáivaguollebivdo lánkaásahusa mielde lea jo baikkalaš bivdin regulerejuvvon. Regulereama sivva lea resursaváilivuolta. Go jo ovdalis lea jo heivejuvvon bivdu muhtin guovlluin, de sihtá Sámediggi Finnmárkkuopmodaga reguleret johttiid bivddu namuhuvvon guovlluin. Sáivaguollebivdu galgá Luossa- ja sáivaguollebivdolága ja sáivaguollebivdoláhkáásahusa vuodul hálddašuvvot.

8.2 Luondduresurssat

8.2.1 Energijjaáššit

Sámediggi mearridii geassemánu 2013 strategijja areálaid sihkkarastimii ja sámi kultuvrra ovddideapmái energijjahukseamiid oktavuodas. Mihttomeari duogázin lei ahte resursa- ja energijjaávkástallan galgá nannet sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid, ovttas min váldomihttomeriin sámi báikegottiid sihkkarastima ektui.

Dáláš servodatovdáneapmi čájeha ahte dárbašuvvo stuorát energijjabuvttadeapmi ahtanuššama ja ovdáneami sihkkarastimii servodagas. Seammás ferte Sámediggi čielgasit gáibidit ahte min árbevirolaš ealáhusaide ja min kultuvrii ad-
dojuvvojit ovdánanvejolašvuodát. Lihkahallamiid váikkuhus oktiibuot energijjahuksemaid oktavuodas lea váldohástalus eana- ja resursavuoigatvuodaid ja ovdánanvejolašvuodaid sihkkarastinbargus dáláš árbevirolaš kulturguoddi ealáhusaid ektui.

Sámedikki energijjastrategijjas fokuserejuvvo danne sámi luondduvuodosa suodjaleapmi dan bokte ahte energijjaresurssaid huksen ja geavaheapmi vuodduvvo dárboanalysaide, ja ahte bidjet muhtun doaibmabijuid dáid hástalusaid dustemii mat čatnasit energijjahuksemaid lassánan beroštupmái. Sámediggi háliida ollislaš váikkuhusanalysaid, duohtadanstáhtusa duođašteami sámi guovlluin ja oktilaš váikkuhusaid árvvoštallama sámi ealáhusaide dalle go leat márggat sierra duohtadeamit seamma guovllus. Strategijjaid čuovvovoleapmi lea vuoruhuvvon doaibma 2014:s.

Konsultašuvdnaáššemeannudanvuogit Norgga čázádat- ja energijjadirektoráhta (NČE) ja Sámedikki gaskka eai leat vel ge sohppojuvvon. NČE ja Sámedikkis lea sierra siehtadus konsultašuvnnaid birra energijjaáššiin. Maŋŋá lea čájehan ahte NČE:s ja Sámedikkis ii leat seamma áddejupmi das maid konsultašuvnnaid mearkkašit. Váldoerohus oainnus lea ahte Sámediggi oaihvilda ahte ieš mearrádusa birra dat galgá konsulterejuvvot ja ahte NČE ferte juogadit gaskaboddosaš árvvoštallamiid ja mearrádusevttohusa Sámedikkiin. NČE oaihvilda bealistis ahte konsultašuvnnaid ráddjejuvvojit dasa ahte Sámediggi dat galgá buktit oainnuis ja árvvoštallamiid. NČE lea dieđihan Sámediggái ahte sii dál leat meannudeamen birrasii 700 smávit elfápmoohcama. Ollu dáin ohcamiin leat Trøndelágas davás guvlui ja gusket dieinna lágiin sámi beroštusaide. Sierramielalašvuodas leat váikkuhusat energijjaáššiid mearrádusaide ja Sámedikki bargui. Sámediggi vuordá ahte ovddasvástideaddji departemeanta čuovvola ášši. Molssaeaktun lea ahte

Sámediggi árvvoštallá siehtadusa dainna áigumušain ahte ođđasis siehtadallat ja konkretiseret siehtadusteavstta, min energijjastrategijja mielde.

NČE:s ja Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnaid Fálesnuori, Fálesrášša, Hámmárfeastta, Sørffjord, Skogvatnet, Kalvvatnan ja Mussira bieggafápmorusttegiid ektui. Konsultašuvnnaid mat leat dahkojuvvon NČE:in eai leat albma go Sámediggi lea ožžon dieđuid dušše NČE árvvoštallamiin dahje mearrádusárvalusain. Soahpamuš ii šaddan ja NČE válljii addit konsešuvnna Fálesrášša ja Moskavuona bieggafápmorusttegiidda, ja huksenohcan biehttaluvvui Fálesnuori bieggafápmorusttegiid, Hammarfeastta bieggafápmorusttegiid ja Skogvatnet bieggafápmorusttegiid. Go NČE:in eai leat čađahuvvon duohta konsultašuvnnaid, de lea Sámediggi bivdan konsultašuvnnaid OED:in Fálesrášša ja Sørffjord bieggafápmorusttegiid birra.

11 smávva elfápmorusttega vuosteággameannudeami oktavuodas Ráissa ja Gáivuona suohkaniin lei Sámediggi ovddidan vuosteákkaid čieža elfápmorusttega vuostá. Sámedikki vuosteággalei gizzu kulturmuittuid ektui ja go dain leat negatiivvalaš váikkuhusat boazodollui, earret eará rusttetgeainnu ja lassánan johtaleami geažil guoh-toneatnamiin. Dás válljii NČE váldit vuhtii sámi beroštumiid ja biehttalii addimis lobi viđa elfápmorusttegiid ja gáibidii váidudeaddji doaibmabijuid earáide. Dát čájeha ahte gávdnojit áššit main NČE lea miehtan Sámedikki gáibádussii.

Sámediggi lea ožžon áigái buriid proseassaid OED:in go guoská konsultašuvnnaide ja eará áššiid. OED juolludii 1 miljon ru doarjaga golmma jagi badjel dainna áigumušain ahte buoridit Sámedikki kapasitehta meannudit áššiid mat gusket elfápmorusttegiid ja neahttahuksemaid konsešuvnnaide. Oljo- ja energijjainisttar almmuhii doarjaga dalle go galledii Sámedikki gidđat 2013:s. Seammás čielggasmahtii son dan ahte guovddáš eiseválddit leat balus dan geažil go beroštupmi bieggamillohuksemaid árvvoštallama sámi guovlluin lassána. Son celkkii maiddá ahte Fosen ja Snillfjord nammasaš guovlu sáhtáii duhtadit stuorra oasi Norgga ođasmahttinvejolašvuodain el-sertifikáhtamárkanis. Dárbu hukset eanet viidát

bieggamillopárkkaid sáhtta dien geažil gáržut. Sámediggi vuordá ahte stáhta orgánat, NČE ja OED, bidjet dán vuodđun go boahhteáiggis meannudit energijjaáššiid, ja ahte stáhta gáržžidivččii konsešuvdnaaddima odđa biedggus bieggafámorusttegiidda guovlluin gos leat sámi beroštusat.

Sámedikkis leat leamaš 2013:s konsultašuvnnat OED:in bieggafámorusttega ektui Fosennjårggas. Sámediggi dohkkehii huksema dainna eavttuin ahte departemeanta ja huksejeadjit soabadivčče daiguin boazodoalloorohagaiguin maidda lihka-hallamat čuhcet.

Konsulterejuvvui 420 kV stáhtaneahtha linjá huksema vuosttaš gaskka birra Ofuohtas Hámmårfestii. Sohppojuvvui ahte linjågaska Ofuohtas Báhc-cavuonas Hammarfestii. OED åigumuššan lea geargat dán gaskka meannudeamis 2015:s. Meannudeapmi lea sekšuvnnaid mielde, ja åigumuššan lea čadahit konsultašuvdnaproseassa boazodoalloorohagaid ja geografijja juogu mielde. Åšši meannuduvvo Sámedikki dievasčoahkkimis loahpa geahčen dán proseassa ja maŋŋå go buot konsultašuvnnat leat čadahuvvon, vai Sámediggi sáhtta dahkat oainnu loahpalaš bohtosii.

8.2.2 Minerålaressat

Såmediggi lea 2013:s ovddidan vuosttaldeami ruvkedoaimma regulerenplånii Nussiris ja Gumpenjunis Fålesnuori suohkanis. Dån vuosttaldeami galgå Gielda- ja odasmahttindepartemeanta meannudit. Sámediggi lea 2013:s vuollåičállån oktasaš dokumeantta (intenšuvdnašiehtadusa) das ahte šiehtadallamat čadahuvvojit guoskevaš boazodoalloorohagain ja Måtta-Vårjjaga Ruvkkiid OS:in ovdal vejolaš doaibmakonsešuvdnaohcama.

Eai leat makkårges konkrehta plånat ruvkedoaimma viiddideamis Måtta-Vårjjagis dan guvlui masa dat šiehtadus guoská.

Stuorradiggi mearridii odđa minerålalåga 2009:s almmå Sámedikki miehtama. Vuodđoeaktun dasa ahte Sámediggi galgå sáhttit årvvoštallat mineråladoaimma sámi guovlluin lea ahte dat dahkkojuvvo ollåsit ålbmotrievtti doahhtalemiin. Sámedikkis lea leamaš viiddis politihkalaš ovttamielalašvuotta das ahte dålå minerålalåhka ii leat ålbmotrievtti siskkobealde. Minerålalågas ii leat doarjja sámi servodaga beales ja danne dasa ii leat luohttåmuš, ii dušše mearrådusaid ektui minerålalåga mielde, muhto maiddåi buot earå mearrådusproseassaid ektui mat čatnasit mineråladoibmii. Minerålalåhka ferte sihkkarastit mearrådusproseassaid mat låhčet konsultašuvnnaid ovdagihtii diedihuvvon miehtama juksamii minerålavuoigatvuodaid ja doaibmakonsešuvnna juohkima ektui. Deatalaš eaktu dasa lea ahte lågas deattuhuvvojit sámi beroštusat ja vuoigatvuodat olles sámi guovllus. Dån lågan deattuhanmearrådusas fertejit boahtit ovdan makkår eavttut galget årvvoštallojuvvot ja man badjel ii såhte mannat ovdal go lihka-hallama sáhtta gohčodit sámi kultuvrra riikkumin. Go låhka guoská olles sámi guvlui, de fertejit das leat maiddåi dakkår mearrådusaid mat sihkkarastet sámi ålbmogii ovdamuni doaimmas dan guovllus gos såmit årbevirolaščet ellet ja åsset.

Såmedikki mearridan minerålaplånaveahkki mine-ålaressaid iskkadeapmåi ja doibmii 2010:s lei ålgga sámi vuoigatvuodaid sihkkarastimii mineråladoaimma oktavuodas. Stoltenberg II råddehus ráhkadii 2013:s strategijja minerålaealåhusa várås mas okta doaibmabijuin lei minerålalåga rievdeami årvvoštallan gozihan dihte sámi vuoigatvuodaid ja beroštusaid olles sámi guovllus. Dat ii čuovvoluvvon ovdal jagi 2013 stuorradiggevalgga, muhto Sámediggi lea oaidnån ahte Norga ON olmmošvuoigatvuodarådii ektui lea raporteren ahte sii ågot ålggahit konsultašuvnnaid Sámedikkiin dainna åigumušain ahte årvvoštallat rievdadit minerålalåga. Sámediggi bivdå råddehusa johtilit ålggahit konsultašuvnnaid dainna åigumušain ahte rievdadit minerålalåga vai dat eavttutkeahttå lea ålbmotrievtti siskkobealde.

8.3 Luonddušládjiivuohta

Jagi 2013 bušeahtas lea mihttomearrin ahte sámi kultur-, servodat- ja ealáhuseallima luondduvuođus váldojuvvo vuhtii luonddušládjiivuođa hálddašeamis álo. Dán sáhtta olahit go čuovvola sámi beroštusaid biologalaš šládjiivuođakonvenšuvnnas, luonddušládjiivuođalágas ja dalle go suodjalanproseassat čađahuvvojit árbevirolaš sámi guovllus.

8.3.1 Suodjalanguovllut

Sámediggi lea konsulteren ja lea soahpan Birasgáhttendepartemeanttain mángga álbmotmeahcce- ja suodjalanguovlostivrra čoaikkádusas. Dat leat Návvetvuomi/Návuonbađa eanadatsuodjalanguovlu, Møysalen álbmotmeahcci/Svellingsflaket eanadatsuodjalanguovlu, Byrkije álbmotmeahcci, Skarvan/Roltdalen álbmotmeahcci ja Sylan eanadatsuodjalanguovlu, Femundsmarka ja Gutulia álbmotmeahcci, Gaehsietjahke -Hyllingsdalen eanadatsuodjalanguovlu ja Dieváidvuovddi álbmotmeahcci. Sámediggi lea mánggá konsultašuvnnaid nammadan lahtuid ja várrelahtuid suodjalanguovlostivrraide. Dál lea vel ásahtit báikkálaš hálldašanmálle Láhku álbmotmeahci várás ja čađahit konsultašuvnna stivračoaikkádusas. Doaisttázii lea Norlánda fylkkamánni Láhku álbmotmeahci hálldašaneiseváldi.

Sámi lahtuid čuovvleapmi suodjalan- ja hálldašanguovlluid stivrrain lea vuoruhuvvon 2013:s. Riikarevišuvdna lea čađahan álbmotmeahciid odđa hálldašanmálle hálldašanodastusa. Sii leat eren-oamážit fokuseren dan movt Sámediggi čuovvola suodjalanguovlostivrraid stivralahtuid, ožžot go odđa stivralahtut oahpahusa ja movt Sámediggi čuovvola stivralahtuid miehtá válgaáigodaga. Dasa lassin lei sis beroštupmi diehtit ahte leat go mii ásahan fierpmádatoktavuođa sámi ovddasteddjiid gaskka iešgudege stivrrain.

Dán čuovvleapmin lágidii Sámediggi seminára lahtuide maid lea válljen suodjalanguovlostivrraide skábmamánu 2013, gosa bohte 18 stivralahtu 20 suodjalanguovlostivrra gaskkas maidda Sá-

mediggi lea nammadan stivralahtuid. Semináras oaččui Sámediggi diehtit ahte suodjalanguovlostivrraid lahtut háliidit suodjalanguovlostivrraid eanet oidnosii Sámedikki neahttasiidduin, ja buoret diehtojuohtima bajimuš dokumeanttaid birra mat váikkuhit stivrabarggu. Dán čuovvleapmin biddjojuvvojit dieđut dán suorggis Sámedikki neahttasiidduide ja dasa lassin láchčojuvvo arena sosiála mediain stivralahtuide gos besset lonuhallat vásihusaid. Sámediggi galgá nammadit odđa lahtuid stivrraide 2014:s. Mii áigut ávkkástallat vásihusaiguin maid oaččuimet semináras odđa lahtuid čuovvleami ektui.

Sámediggi lea konsulteren Birasgáhttendepartemeanttain mánggga hálldašanplána ektui suodjalanguovlluid várás 2013:s. Ovttamielalašvuohta lea šaddan Junkerdalsura luonddureserváhta, Femundsmarka álbmotmeahci ja Rago álbmotmeahci hálldašanplánaid ektui. Meahcceguovlluid suodjaleamis Romssa fylkkas lea sohppojuvvon. Sámediggi lea duhtavaš go ollu stivrrat leat ráhkadišgoahtán hálldašanplánaid suodjalanguovlluid várás. Álggahanplánaide lea addojuvvon cealkámuš, ja mii vuordit ahte eanet plánat bohtet meannudeapmái 2014:s.

8.3.2 Čáhceloddebivdu gidđat Guovdageainnu suohkanis

Čáhceloddebivddu geahččalanortnegat Guovdageainnu suohkanis leat regulerejuvvon mánggga áigeráddjejuvvon lánkaásahusas jagi 1994 rájes gitta jagi 2012 rádjai. Birasgáhttendepartemeantta (BD) konsulterii Sámedikkiin ja Sámi bivdo- ja meahcástanserviin (SBMS) bivdoearreregulerejuvvon gidđačáhceloddebivddus Guovdageainnu suohkanis gidđat 2013, masa maiddái Guovdageainnu suohkana ovddasteaddjit serve. BD vuolggasadjin lei heaittihit gidđabivddu, go fas Sámediggi, SBMS ja Guovdageainnu suohkan oaivvildedje ahte bivdoearreregulerejuvvon gidđačáhceloddebivdu ferte šaddat bissovažžan. Politihkalaš konsultašuvdnačoaikkimis sohppojuvvui ahte ráhkaduvvo lánkaásahus gidđačáhceloddebivddu várás mii galggai vuodduuvvot sámi árbevieruide ja ekologalaš ceavzilvuhtii. Sámediggi lea duh-

tavaš go oaččuimet bissovaš čovdosa áššis mas leat leamaš ollu gaskaboddosaš ortnegat. Odđa lánkaásahus gusto logi jagi, ja sohppojuvvui ahte ášši árvoštallojuvvo odđasis buori áiggis ovdal go áigodat 2022:s nohká.

Sámediggi ii lean seamma positiivvalaš go viidáseappot konsultašuvdnaproseassas eat nagodan soahpat bivddu viidodagas. Sámediggi, suohkan ja SBMS ákkastalle ahte jos bivdoortnet galggaš vuodduvuvot sámi árbevieruide, de fer-te bivdoáiggi guhkkudit, ja bivdoguovllu viiddidit, daid ortnegiid ektui mat ledje geahččalanáigodagas. Bivdoeari sturrodas fertii leat ekologalaččat dohkálaš ja seammás doarvá stuoris jos bivddu galggaš sáhttit gohčodit kultuvrralaččat ceavzilin. Dasto oaivvildii Sámediggi ahte bivdinvejolaš čáhceloddešlájat berrejit lea dat seamma mat leat dábálaš bivdoáiggiin Finnmárkku fylkkas (čakčabivdu). BD ii váldán vuhtii Sámedikki ja SBMS gáibádusaid go mearridii lánkaásahusa.

Ortnet mii lea mearriduvvon spiehkasta nu ollu das mii jahkečudiid bokte lea leamaš árbevirolaš bivdovuohki ahte dat funonida vejolašvuoda joatkit árbevieruin ja bisuhit mihtilmasvuoda boahttevaš sohka buolvvaide. Guovdageainnu suohkanii ja Finnmárkkuopmodahkii (FeFo) šaddá stuorra hástalus hálldašit bivddu addojuvvon rámmaid siskobealde nu ahte dat váikkuha sámi kultuvrra bisuheami.

9 Kulturmitosuođjalus

Sámedikki váldomihttu kulturmitosuođjalusas lea hálldašit ja čalmustahttit sámi

kulturmuittuid ja kulturbirrasiid iežamet historjjá ja árvo vuodul ja vuoddu dasa lea kulturmuittuid mearkašupmi identitehtii ja servodathukseami.

Sámediggi lea 2013 buori vuogi mielde čalmustahttan min kulturmitosuođjalus barggu. Seailuheapmi, lánčin ja gaskkustanbargu dáiguin dovddus guovžžahávddiiguin Spittás Davvi-Romsas leat muhtun oasis maid áigut fuomášuhttit.

Lea dehálaš kulturmitosuođjalus bargu mii dáhpáhuva ovttas Spittá baikkálaš ássiiguin. Bargu sisttisdoallá maid eará sámi kulturmuittuid go dušše guovžžahávddiid, ja min oainnu mielde lea na buorre vuohki hálldašit ja gaskkustit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid. Nubbi ášši maid áigut muitalit, lea fuomášupmi sámi kulturmuittuid Telemárkkus ja Buskerudas, doppe gos Sámediggi ovttas baikkálaš ánggirdeddiiguin lea dagahan eambo fokusa sámi oassálastima guhkin lalde Norggas. Goappašat dát áššit leat ožžon positiiva mediabeaggima.

Eará maid Sámediggi háliida muitalit lea bargu mii lea dahkon kulturmitosuođjalus barggu oktavuodas, nu go oažžut Ceavccageadggi/Mortensnesa ja gullevaš birrasiid UNESCO máilmmiárbelistui, sámi visttiid registrerema ja bargu BARK:in – seailuhanprográmma válljejuvvon arkeologalaš kulturmuittut. Aktivitehta Riikaantikvára našunála kulturmitodihtorbásas Askeladdenis čájeha ahte bargu lea viiddis. Sámediggi lea 2013 mielde registreren/rievdadan 2421 eará kilmuittu diehtovuodus.

Sámedikki aktivitehta kulturmitogiettis olaha buori muddui sihke váldoulbmiliid ja oasseulbmiliid Sámedikki kulturmitosuođjaleamis mii lea mearriduvvon Sámedikki iežas bušehtas. Hálldašanbarggu vuolggasadjii lea min iežamet historjjás ja iežamet árvo, ja doppe gos sámi kulturmuittut hálldašuvvojit dego ođasmuvakehtes resursa ja oahppogáldu. Kulturmitosuođjalus bargu váikkuha maid garrasit ahte sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat dáinna lágiin čalmustahttojuvvojit otná servodagas. Dát dagaha min oainnu mielde positiivva sámi servodathuksema, ja lea dasto dehálaš váikkuhus sámi kultuvrra ja identitehta nannemii.

Dat stuorimus hástalusat sámi kulturmitosuođjalusas leat čadnon kulturmitoláhkii. Sámedikki hálldašanváldi sámi kulturmuittuid badjel lea ain gaskkaboddosaš ortnet. Sámediggi sávvá dán válddi njuolgocealkagiin kulturmitoláhkii. Sámediggi mearridii dan ovttajienalaččat 2007. Sámedikki mearrádusa manjel ii leat mihkkege gullon dán ášši birra guovddáš eiseváldiin. Ov-

***Lappesten Hol suohkanis
Buskerudas. Geađgái čatnasit ollu
cukcasat ja muitalusat sámi leah-
kima birra Hardangerduoddaris.***

*Dá lea okta muitalusain:
“Sullii miilla eret Haugastølas, dan
biilageainnu lahka mii doalvu Eid-
fjordii, lea hirbmat stuorra bákti.
Geađggis lea stuorra luoddaneapmi,
ja das lea Ole Bardølsgård orron
máŋgii, son dadjá. Lei nu vuogas
orustit das, das lei hui várddus
geahčadit ealu. Ja ollu boazovázzit
lávejedje maiddá nohkastit dán
stuorra bávtti luddestagas – danne
giliolbmot gohčodišgohte dan Lap-
pestein, namma mii das lea ain odne
ge.” (čálii Mikkjel Fønhus 1971)*

*Geađgi árvvoštallojuvvo dál auto-
máhtalaččat ráfáiduhhton sámi kul-
turमितun.*

damearkka dihte ii lean digaštallon dehe daddjon mihkkege kulturमितopolitihka birra “Boahtteáiggi coakci” dan odđa Stuorradiggediedáhusas, maid ráđdehus bijai ovdan cuoŋománu 2013. Birasgáht-tendepartemeantta hálddahuslaš dássi lea dattet-ge Sámediggi ožžon ipmárdusa ahte dál lea vissis beroštupmi guovddáš eiseválddiin digaštallat dán gažaldaga odđasit.

Eará čuolbma mii sáhtta guhkit áigái šaddat stuora hástalussan, lea 100 jagi gáhttenráđji sámi kultur-miittuide. Sámediggi áigu iniciatiivva váldit árv-voštallat dan gáhttenráji.

9.1 Várjjatsiida máilmmiárbebaikin

Sámediggi lea golmma jagi mielde várren ruđa bivdorusttet registreremii Noidiidčearu/Kjøp-manskjølen várre Várnjårggas, okta dáin válljejuv-von kulturमितogovlluin gos Ceavccageađgi/Mortensnes lea váldogovlun. Registreremat gullet bargui oazžut njeallje kulturमितogovllu Várjjat-sápmelaččaid boares ássan - ja geavahan-govlluid árvvoštallat máilmmiárbelistui.

Dát registreren lea addán buriid bohtosiid. 2013 registrerejuvvojedje mánga čuođi čila mat gullet bivdorusttegiidda, dasa lassan bivdoáiddit, biergo-čiegat, ássanbáikkid ja oaffarbáikkid. Registreren lea dasto addán eambbo fágalaš deattu kultur-muitoárvvuide dieid válljejuvvon govlluin. Máilmmiárbebošeakta ovdanbuktojuvvui riikaantikvárii Jørn Holmenii golggotmánus. Sámedikkis leat vuordámušat ahte Ceavccegeađgi/Mortensnes ovttas dáiguin gullelaš govlluiguin, main lea ovttaskas namma Várjjatsiida, boahtá oalle jodá-nit mielde Norgga tentatiiva máilmmiárbelistui. Ceavccageađgi/Mortensnes ovttas dáiguin gulle-vaš govlluiguin šattašii dehálaš govastat ja dehá-láš doarjja čalmmustahttit sámi kultuvrra ja sámi identitehta nannemii.

9.2 Sámi vistiid identifiseren ja registreren

"Sámi vistiid identifiseren ja registreren"-prošeavtta oktavuodas leat 2013 čadahuvvon báikedidoštallamat Plassje, Raavreviikka ja Rivtták suohkaniin ja Kárášjoga gielddas. Gieddeáigodaga mielde didoštuvvoje 144 vistti.

Dáin 144 visttiin lea 124 konkluderejuvvon ahte leat sámi visttit. Dasa lassin leat 60 dáin visttiin huksejuvvon ovdal 1913 ja dasto automáhtalaččat ráfáiduhhton kulturmuitalága njuolggadusaid vuodul.

Dat eará 64 galget automáhtalaččat ráfáiduhhtot daid lagamus jagiid. Oktiibuot dáin leat sullii 40 áitti, 40 viesu/bartta, 23 náveha/stálja/láhtu, 9 olgovistti, 3 návstte, ja 3 goadi. Sealluhan dihtii 34 vistti dáin 124 visttiin lea stuora dárbu divuhit ja bidjat johtui hoahppodoaimbajuid. 18 dáin visttiin ledje juo dadibahábut billahuvvan ovdal go šattaimet didoštallat daid. Gulahallan dáiguin guđetge eaiggádiiguin didoštallama oktavuodas lea leamaš mealgadii buorre. Dat mii dál lea vel báhcán manjel gieddebarggu, lea ahte buot dat visttit biddjojuvvojit Askeladdenii, Riikaantikvára našunála kulturmuitediehtovuđđui. Álggus 2014 galget registrerejuvvon visttiid eaiggádat oažžut reivve visttiid konklusuvnna birra ja diehtujuohkima maid dat mearkkaša eaiggáduššat ráfáiduhhton sámi vistti. 2014 gieddeáigodagas lea ovddemuš fokus sámi visttiide Davvi Romssas.

Prošeavtta bohtosat lea leamaš buorit, ja prošeavtta vuodul lea buorre vuohki dokumenteret sámi oassálastima.

9.3 Sápmelaččat lulde

2013 lea Sámediggi vuosttaš geardde čadahán kulturmuitedidoštallama Hardangerduoddaris. Dát dáhpuhuvai dan dihte go mii doarjjuimet prošeavtta mas áigguimet dokumenteret dien guovllu boazodoalu. Dasa lassin oassálasttii Sámediggi seminárii gos válde ovdan kulturmuittuid boazodoalus. Dát didošteapmi dagahii ahte dál leat registrerejuvvon 3 lokalitehta Buskerudii ja Tele-

márkui mat buot leat registrerejuvvon automáhtalaš ráfáiduhhton sámi kulturmuittun. Aktivitehta duodašta ja čalmmustahtta buori vuogi mielde sámi oassálastima olggobealde nu gohčoduvvon árbevirolaš guovlluid.

9.4 Kulturmuittut 420 kV fápmojodđasa mielde Ofuohta ja Báhcavuona gaskkas.

Biras-, fievrárus-, ja rusttetplána (BFR) oktavuodas oaččut odđa 420 kV fápmojodđasa gaskka Ofuohta ja Báhcavuona de čadahuvvui 2013 kulturmuittomerken mii sáhtii váikkuhit huksemii. Sámediggi lea čadahán merkema dakko gokko lei linnjá dehe unnidit fievrárusluotta negatiivvalaš váikkuhemiid ja maid garvvit vahágahttimis daid. Duogáš dasa lei Sámedikki duodašteapmi 2013 mii dahkkui seamma geinnodaga, ja gos registrerejedje badjel 300 kulturmuittu. Dán jagáš barggu oktavuodas dahkkui dasa lassin badjel 20 odđaregistrerema. Kulturmuitalága njuolggadusaid vuodul lea ohcon dispensašuvdna oktiibuot njealji kulturmuittolokalitehtii; guokte boazosámi ja guokte márkosámi.

Dát lea oassi stuora registrerenprošeavtta loahpahanáigodagas, mas badjel 1000 odđa kulturmuittu leat registrerejuvvon plánejuvvon fápmolinnjá mielde mii lea gaskal Ofuohta Nordlándas ja Hámmárfeastta Finnmárkkus. Dát čájeha man bures Sámediggi lea mielde fuolaheamen sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid odasmah-tekeahtes resursan daid odđa, plánejuvvon doaimbajuid ja areálageavahemiid oktavuodas mat čatnasit dasa.

9.5 Odđa stuoradiggediadáhus kulturmuittopolitihka birra

Cuoŋománu 2013 bijai ráđdehus ovdan odđa stuoradiggediadáhusa kulturmuittopolitihka birra, Died. St. 35 (2012-2013) – Framtid med fotfeste – om kulturminnepolitikken. Stuoradiggediadáhus guoskkaha mánga dehálaš áššesuorggi mat maid guosket sámi kulturmuittosuodjalussii ja Sáme-

diggái váldin sámi kulturmuittuid váldin. Dattetge eai lean makkárga konsultašuvnnat dehe eará oktavuoha gaskal Sámedikki ja Birasgáhttendepartemeantta stuoradiggedieđáhusa barggu oktavuodas, ja dat váikkuhangaskaoamit ja doaimmat maid ovddidit dieđáhusas, eai dasto digaštallojuvvo ovdagihitii Sámedikkiin.

Sámediggi váldii dasto oktavuoda Stuoradikki Energiija- ja biraslávdegottiin gos mii fuomášuhtii met ahte máilmmiárbe bargu Ceavccagedggiin/Mortensnes ii lean váldon ovdan stuoradiggedieđáhusas ja ahte sámi kulturmuittosuodjalusa organiseren ferte čielggaduvvot. Lávdegotti eanetlohku ovddidii mearkkašumi dieđáhusii gos sis lei ovttaoavilvuoha ráđdehusain ahte Norga berre leahkit restriktiiva ođđa nominašuvnnaiguin máilmmiárbelistui, muhto seammás leat mearkkašan Sámedikki barggu moanaid jagiid badjel oažžut Ceavccageadggi/Mortensnesa Norgga tentatiiva listui.

Konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin Stuoradiggedieđáhusa oktavuodas ja eará stáhtalaš kulturmuittopolitiikka láidestusaid oktavuodas, sáhtta Sámediggi sihkkarastit ahte ceavzilis ja guhkesáiggi perspektiiva deattuhuvvo sámi kulturárbbi hálldašeamis ovdal go doaimmat álggahuvvojit.

9.6 Ekonomalaš gaskaoamit sámi kulturmuittosuodjalusas

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaoamit kulturmuittosuodjalussii ledje 2013 bušeahttarámmas 2 650 000 ru. Sámediggi lea 2013 mielde addán doarjaga 33 prošehtii oktiibuot 38 ohcama vuodul. Oktiibuot lea measta 4,5 miljon ruvno juolluduvvon. Dát ruhta iešalddis vuolgaha fas ángiruššama sámi kulturmuittosuodjaleamis badjelaš 16 miljon ruvno ovdas.

Ruhta lea juolluduvvon doaibmabijuide miehta riika – Máttá-Várjjagis davvin girtta Hardangerduoddarii lulde. Dat lea eanaš leamaš ovddeštandoaibmabijut. Mánaga dáin prošeavttain mat

ožžo doarjaga 2012 ráhkadit suodjaluvvon vistiide ovddeštánplánaid, leat 2013 ohcan čadahit doaimmaid dohkkehuvvon plánaid mielde.

Dat registrerenprošeavttat maid Sámediggi doarju ortnega vuodul, leat váldán vuolggasaji eanaš báikkálaš máhtus, ja measta buot sajiin lea maid báikkálaš oassálastin.

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit leat dehálaš doarjjan oažžut sámi kulturárbbi ceavzilis ja guhkesáiggi hálldašeami.

9.7 Sámi kulturmuittuid dikšun

Sámedikkis lea hálldašanovddasvástáduš sámi kulturmuittuid dikšumis ja heiveheamis. Sámi kulturmuittuid čalmustahttin lea deatalaš veahkki sámi kultuvrra ja identitehta nannemis. Dát duddjo didolašvuoda iežamet historjjá birra.

Riikaantikvára lea álggahan mánaga gáhttenprográmma kulturmuittuid várás. Okta dáin lea Gáhttenprográmma 2010-2020 välljejuvvon arkeologalaš kulturmuittuide(GARK). Mihtu lea ahte välljejuvvon ovddasteaddji arkeologalaš kulturmuittut ja kulturbirrasat miehta riikka, galget sihkkarastojuvvot guhkesáiggi dikšumiin ja dahkkojuvvo olámuddui olbmuide ovdal 2020.

2013 lea Sámediggi váikkuhan oažžut čielgasa movt láhččojuvvon sámi kulturmuittuid dili lea, ja dasto vel makkár kulturmuittuid Sámediggi háliida láhčit. Dát addá guhkesáiggi ja einnostahtti plána sámi kulturmuittuid gáhttenbargui. Vuoruhanbargus lea mii deadduhan geográfalaš lánvuođa, ja dasto vel kulturmuittosuodjaleamis mánngadáfotvuoda ja ovddastusa. Mii lea välljen ovddidit sámi historjjá guovlluin gos sámevuoha lea unnit oidnosis. Dat ovddastit sámi kultuvrra mánngadáfotvuoda áiggi ja viidodaga dáfus, Nuortalašsiiddas measta áibbaš nuortan Finnmárkkus girtta bivdoeanarokkiide Hedemárkku fylkkas guhkkin lulde.

Boahte čieža jagi barggus GARKain plánejuvvo ohcat ruhtadeami njealji - vida prošehtii jahkásačat. Gaskaboddosaš vuoruhanlistu lea ráhkaduv-

von mas leat čieža stuorat dehe unnit prošeavtta Finnmárkku, Romssa ja Nordlándda fylkkain, dasto vel ovcci prošeavtta lullisámi guovlluin mat leat lulábealde Nordlándda. Oktiibuot 30 prošeavtta. Dasa lassin leat mii 2013 ohcan ruđa 5 prošektii, mas okta dáin lei Spittás Návuonas. 2013 čavčča lei Sámediggi doppe geahčadeamen odđasit oahpes guovžžahávddiid. Dán oktavuodas duodaštuvvui ahte gávnus mii dahkkui 2012, lea guovžžahávdi mii dassáži ii leat leamaš oahpis. Duođašteapmi dahkkui ovdalgo válljejuvvon guovžžahávddit ja eará hávddit galge sihkkarastojuvvot neahtain. Sámi kulturhistorjá Spittás gaskkustuvvo dál oahpistemiin ja kulturbálgáin. Sámedikki mie-las dát lea deatalaš bargu, seammás go dat eak-tuda ahte oahpisteapmi ja vánddardeapmi ii dagat vahága dainna lágiin ahte olbmot váldet mielde dávtiid dehe dávviriid.

Sámediggi lea Spittás válljen ahte gáhttenbargu ja gaskkusteapmi galgá gullat dikšumii. Dasa gul-lá earret eará boadálidaga ráhkadeapmi, bálgáid merken dehe galben mii muitala kulturmuittuid birra.

Prošeakta dahkko ovttas báikegoddeálbmogiin ja hálddašaneiseválddiiguin. Sámi kulturmuittuid čalmmusteapmi lea dehálaš veahkki sámi kultuvra ja identitehta nannemii. Dát dagaha eambbo didolašvuoda sihke sámi historjái earenoamážit ja sámevuhtii oppalaččat.

9.8 Árvoháhkkan kulturmuittoguvllus

Kulturmuittosuorggi árvoháhkkanprográmma okta-vuodas lea Sámediggi Riikkaantikvára ektui dorjon Árran julevsáme guovddáža ohcama. Dát prošeakta válddahallá Soahtemuittuid Davvi-Sálttus oas-sin kulturmuittoguvlu árvoháhkamis. Prošeakta lea dan rádjelovssprošeavtta čuovvuleapmi maid Árran lea ovdal čađahan. Dát gehččojuvvo maid-dái plánejuvvon prošeavtta oktavuodas mii fátm-masta Davvi-Sálttu sámi mátkeealáhusa. Dát kon-krehta árvoháhkandoaimbajut fátmastit earret eará soahtemuittuid duodašteami ja ovddešteami,

dikšundoaimbajuid ja dikšunplána ráhkadeami, kulturmuittoláhtu ráhkadeami ja dasto vel iešgu-đetgelágan gaskkustemiid nu go čájáhusaid.

Prošeakta oaččui 2013 doarjaga sihke Riikkaantik-váras ja Nordlándda fylkkasuohkanis. Prošeavta bohtosat gaskkustuvvojit earet eará blogga: <http://krigsminner.blogspot.no> bokte.

Sámediggi vuordá ahte prošeakta fiinna vuogi mielde váikkuha eanet máhttui sámi diliid birra dan áiggis mii historjjálaš oktavuodas lea oalle lahka min dálááiggi.

10 Ealáhusat

Sámedikki váldomihttomearrin ealáhusovddidea-mis lea háhkat nana ja juohkelágan ealáhusaid, ealáhusaid mat vuodđuduvvet sámi kultuvrii, lun-dui ja birrasii ja váldet daid vuhtii, ja háhkat ealáhu-said mat bidjet vuodu eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Njealji váldomihttomeari juksamii lea Sámediggi válljen vuoruhit njeallje ángiruššansuorggi 2013:s. Dat leat vuodđoealáhusaid rámmaeavttut, gea-suheadji báikegottit, kulturealáhusat ja árvoháhkkan ja odđaašeameit.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaomiin ea-láhusovddideapmái lei 2013:s 35 432 000 ru stur-rosaš bušehttarámma.

Sámedikki ángiruššan ealáhusovddideapmái bid-dojuvvo váldoáššis ealáhusovddidandoarjaga doaimmaguvlui, maddái gohčoduvvon STN-guov-lu. Dán guvlui bohte vihtta odđa gieldda 2012:s ja das leat dál 21 olles gieldda mielde ja logi giel-das leat mielde oasit. __ miljon ru juodaduvvojedje sierra ealáhusovddidanprošeavttaide ja investe-rendoaimbajuide dan viđa odđa STN-gielddas 2013:s. Sámediggi vuohtta ahte dát gielddat dár-bašit ollu investerendoaimbajuid.

Ealáhussuorggi siskkobealde bargá Sámediggi sámiiid rievtti ja resurssaid oažžuma ja areálaid ealáhusbargui sihkkarastimiin. Erenoamážit vuoddoealáhusaidda oktavuodas.

Sámediggi čuovvu sámii guovllu ealáhus- ja servodatovdáneami lávga jahkásaš analysaid bokte.

Telemarksforskning lea 2013:s čadahán dán barggu. Analysa čájeha ahte olmmošlogu njiedjan lea bisánan. Ollu gielddain lassáni olmmošlohku veaháš 2013:s. Riegádanbalánsa ii leat vel buorre – dat mearkkaša dan ahte eambbogat jápmet go rie-gádit sámii guovlluin, muhto sisafárren olgoriikkain lea dássidahtán olmmošlogu njiedjama. Ealáhusovdáneapmi lea buorránan veaháš muhtun gielddain sámii guovlluin, muhto ain leat sámii gielddat fuonimusaid searvvis olles riikkas. Dat bohtá das go unnán leat ásaheamit ja unnán priváhta ealáhusat. Davvisiidda, Evenášši, Gárgaviikka ja Divtasvuona gielddain lei ealáhusovdáneapmi buorre 2012:s.

10.1 Vuoddoealáhusat

Sámediggi bargá mariidnaealáhusaidda, boazodoalu ja eanadoalu suodjalemiin ja ovddideamiin ja dat leat deatálaš kulturguoddit ja barggaheaddjit sámii guovlluin. Dán bargui gullá sihke areála- ja resursavuogiatvuodaid sihkkarastin vuoddu ealáhusbargui ja sihkkarastit dan ahte lea vejolaš oažžut birgejumi dán ealáhusaidda.

10.1.1 Mariidnaealáhusat

Sámedikkis lea čielga politihkka mariidnaealáhusaidda suodjaleami ja ovddideami várás mearrasámi guovlluin go čuoččuha ahte lagašvuhta resurssaidda addá ávkkástallanvuogiatvuoda historjjálaš ja boaresvirot perspektiivvas. Lagašvuoda- ja sorjjasvuoda prinsihppa lea ásahuvvon láidesteadji prinsihppan Sámedikki ángiruššamiid siskkobealde mariidnaealáhusaidda. Sámediggi bargá guollebivdovuogiatvuoda sihkkarastimiin historjjá vuodul mearrasámi guovlluidda álbmogii. Guollebivdu vuod-

nain ja riddočázadagain, ávnnaslaš kulturuodduin, lea mearrideaddji deatálaš ássamiin ja barggolašvuhtii báikegottiin miehtá rittu.

Ulbmillaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuha Sámediggi ekonomalaš rámmaeavttuid buorideami fatnasiid odasmahttimii, varasguliid vuostaiváldinoasi bisuheapmái ja moderniseremii, ja odđa rekrutterema buorideami guolástusámmáhii. Sámediggi lea juolludan ollu váikkuhangaskaomiid investerendoaimbajuiide 2013:s.

Guolástusulbmiliidda juolluduvvui doarjja 4 746 000 ru. Go ealáhusas ain vuhtto optimismas, de leat bohtán ollu investerendoarjjaohcamat, sihke fatnasiidda ja gádderusttegiidda. Vaikko konvenšunealla fatnasiid bivdoearri lea leamaš buorre, de báikkálaš guolásteddiid investeremokta ii leat unnon vaikko guolleháttit leat njiedjan. Ain leat ollugat geat háliidit álgit guolásteddiid ja háhkat alcceseaset fatnasa. Sii háliidit sihke odđasis huksema ja lonuheami bokte beavttálmahttit ja odasmahttit sin bivdo- ja guolástandoaimma. Fanasoastindoarjja lea vâlđoáššis mannan konvenšunealla riddo- ja vuotnafatnasiidda mat leat vuollel 11 mehtera mat sáhttet doaimmat doaimma-ekonomalaččat beaktilit almmá menddo stuorra finánsagoluid. Konvenšunealla guollebivddu lassin, vâlđoáššis dorskibivdu, leat ollugat ásahan ealáhusas reabbábivdoeriiguin deatálaš lasáhussan dábálaš guollebivdui.

Lassin fanasinvesteremiidda bargá Sámediggi árrjalaččat báikkálaš guollevuostaiváldinrusttegiid bisuhemiin ja nannemiin. Báikkálaš fatnasat leat sorjjavaččat báikkálaš vuostaiváldinrusttegiin vai sáhttet doaimmat eanet beaktilit ja oktalaččat áigodatbivddus. Lassin vuostaiváldinrusttegiidda lea Sámediggi juolludan doarjaga maiddái bálvalusvistái guolásteddiide. Guliid kvalitehtas mat buktojuvvot lea stuorra mearkkašupmi vilgesguollealáhusa gánnáhahttivuhtii. Dán oktavuodas čujuhit ovdamearkkaide, mat leat báikkálaš seaktudanguovddáža ruhtadeapmi Nuortaváhkis, Nordkáhpa gielddas, gos doaimbajuiid addá buriid ja sihkkaris bargosajiid sihke guovddázis ja

ieš guollerusttegis ja dan bokte nanne báikkálaš guollehámmana ealáhusovddidanruđaid eanadieđalaš doaibmaguovllus.

Sámedikkis lea buorre gulahallan árjjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte mariidna-ealáhusaid siskkobealde sihke guollebivdiiguin ja gielddaid ealáhusossodagaiguin konstruktivvalaš ruhtadanovttasbarggu birra ahte movt realiseret doaibmabijuid báikkálaš guolástusealáhusas. Dákkár ovttasbarggu bokte váikkuha Sámediggi sihke fanasodasmahttima ja bálvalusa ja vuostáiváldima láchima nannámis.

10.1.1.1 Mearrasámi strategijat

Dievasčoahkkima oktavuodas juovlamánus 2013 lágidi Sámediggi Mearrasámi guolástanstrategijja seminára, mas mii válddiimet ovdan mearrasámi servodat- ja ealáhusberoštusaid ovddideami boahhteáiggis. Seminára mihttomearrin lei oainnusmahttit boahhteáiggi vejolašvuodaid ja hástalusaid, ja dan vuodul plánet strategijaid movt mearrasámi servodat galgá ovddiduvvot ja nannejuvvot.

Semináras bohte deatalaš diedut hástalusaid ja vejolašvuodaid birra guolásteddiid otnáš dili birra. Deataleamos oanehis áiggi árvalussan bohte ahte buoridit gulliid vuostáiváldindili mearrasámi guovlluin, várra mii unnimus fatnasiid (vuollet 11 mehtera) strukturerema oktavuodas lea, hástalus mii mearraluossabivdiin odne lea ahte gártat eret regulerejuvvot, ja muhtun hálddahušlaš hástalusat.

Čoahkkimis juovlamánus 2013 Guolástus- ja riddoministara Elisabeth Aspakera ja Sámedikki presideantta Aili Keskitalo gaskka, ságastuvvui gulliid vuostáiváldima birra mearrasámi guovlluin. Goappašagat miedaiga dán hástalusson maid ferite čoavdit.

Sámediggi áigu 2014:s ráhkadit strategijaplána mearrasámi guovlluid várás ovttasbargguin álbmogiin ja sierra ealáhus- ja kulturorganisašuvnnaiguin mearrasámi guovlluin. Dán proseassas deattuhuvvo ahte mii govda vuoddu alde sáhtášeimmet soahpat ealáhus- ja kulturstrategijja olles mearrasámi guovllu ovddideami ja ahtanuššama várás.

10.1.1.2 Guolástusressurssat

Áigodagas 2010–2011 konsulterii Sámediggi ja Guolástus- ja riddodepartemeanta ovdan láchkaevttohusa movt sihkkarastit sámiid vuoigatvuoda guolástusressurssaide ja daid fidnema. Evttohusa maid Sámedikki dievasčoahkkinn lei mearridan. Dát láchkaaddin bodii fápmui 01.01.13.

Odđa guolástusláchkaaddimis leat golbma váldo-oasi mat leat oaivvilduvvon sámi vuoigatvuoda ja guolástusressurssaid geavaheami sihkkarastimii. Sámedikki árvvoštallama mielde leat dát lágat ja láchkaásahusrievdadusat mat fárrolaga addet sámiide a) vuoigatvuoda árbevirolaš vuotnabivdui, c) vuoigatvuoda geavahit guolástusressurssaid, d) kártenrievtti guolástusguovlluid sierra rivttiid dohkeheapmái, ja e) vejolašvuoda searvat guolástushálddašeapmái. Sámediggi lea konsulteren Guolástus- ja riddodepartemeanttain Vuotnaguolástuslávdegotti mandáhta birra. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte Vuotnaguolástuslávdegotti mandáhta čielggaduvvo johtilit dainna ulbmilin ahte vuotnaguolástusaid hálddašeapmi nannejuvvo ja erenoamážit sámi geavaheapmi ja dan geavaheami mearkkašupmi sámi báikegottiide.

Sámediggi ovddidii rávvagiid áššiide mat váldo-áššis gusket guolástusreguleremiidda ja siskkildit riddo- ja vuotnafatnasiid davviguovlluin, sihke seahkalis norgalaš-ruoššalaš guolástuskommissuvnna bokte ja regulerenčoahkkimiid bokte guolástusdirektevrrain. Sámediggi deattuhii ortnegiid ja bivdoeriid várremiid mat áiggi mielde sihkkarastet riddoálbmoga historjjálaš vuoigatvuodaid ja vuoigatvuoda guolástit ja geavahit mariidnare-surssaid. Danne vai sámi giella, ealáhusat, kultuvra ja ássan suodjaluvvojit ja ovddiduvvojit.

10.1.1.3 Šiehtadallamat Deanučázadaga hárrái Suomain

Norgga ja Suoma stáhtat leat nammadan stáhta delegašuvnnaid mat galget šiehtadallat odđa soahpamuša movt reguleret guollebivddu Deanu rádjoasis. Sámediggi Norgga bealde lea nammadan ovttá olbmo šiehtadallamiidda. Báikkálaš hálddašeamis leat guokte lahtu delegašuvnna. Dán áigge lassánit guolástanturisttat, erenoamážit Suoma bealde. Norgga bealde leat báikegottiid

olbmot duhtameahttumat go báikkálaš guolástuskultuvra ja árbevirolaš guolástusbáikkiid geavaheapmi lea hui ollu gáržon dan geažil go turisttat lassánit ja go turistabivdu ii čavgadeappot regulerejuvvo. Norgalaš-suopmelaš dutkanjoavku, mii galgá addit rávvagiid hálddašeapmái, lea ollu jagiid diedihhan ahte jogas bivdojuvvo menddo ollu dan ektui go luosa mearas birgen lea heajut.

Šiehtadallamat Suomain odđa soahpamuša birra Deanu rádjajogas joatkašuvvet. Norgalaš delegašuvdna lea doallan guokte álbmotčoahkkima, ovttá Deanus ja nuppi Kárášjogas. Suopma lea bivdán manjdit plánejuvvon šiehtadallama dán jagi, ja lea bivdán maiddái ahte áigemeari odđa soahpamuša dahkamii sirdojuvvo jagis 2015 jahkái 2016. Boahtte šiehtadallama Suomain lea áigumuš doallat njukčamánu 2014.

10.1.1.4 NASCO- The North Atlantic Salmon Conservation Organization

Sámedikkis lea áicistáhtus NASCO:s. Riikkaidgas-kasaš váikkuhanfápmu dán proseassain lea dáđstaga čielgaseappot ja danne oaidná Sámediggi ahte lea dárbu oažžut iežas jiena riikkaid-gas-kasaččat. Sámedikkis ledje guokte mihttomeari dán jagi čoahkkimiin; ráhkadit sierra ortnega álgoálbmotparlameanttaid várás ja bidjat álgoálbmotdimenšuvnna luossahálddašeamis beaiveortnegii. Sámediggi oaččui vejolašvuoda doallat sierra sáhkavuoru rahpansešuvnnas. Sámediggi deattuhii ahte NASCO bargu galgá vuodđuduvvot eanemus vejolaš máhtu ala maiddái ahte árbevirolaš máhttu dahkkojuvvo vuogádatlaš ja oainnusmahttojuvvo barggus. Sámediggi oaččui álgoálbmotdimenšuvnna beaiveortnegii dainna lágiin ahte álgoálbmogiid guolástus biddjojuvvo NASCO čoahkkinagendai jagi 2014.

10.1.2 Eanadoallu

Sámediggi lea ollu jagiid bargan ulbmillaččat buoridan dihte gánnáhahttivuoda ja buoridan dihte rekrutterema vuodđoaláhusaide. Sámediggi

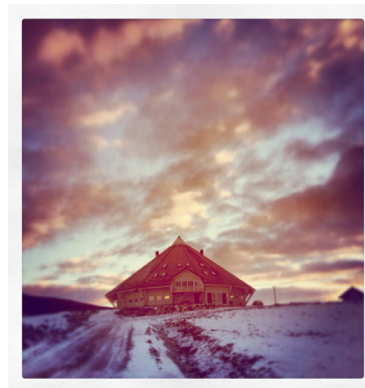

Bull ja Vang dáhuid odđa eanadoallovisttit Gálssá suohkanis rahppojuvvojedje borgemánu 2013 Barents-návet proševtta bokte.

Sámediggi lea proševtta oktavuodas addán Bull dállu doarjaga 193 000 ru, mekaniserejuvvon gilvvamuohkkádeapmái go lea ráhkaduvvon odđa gilvareaidu mii jorrá. Jorba návet faskunrusttegiin ii leat ovdal huksejuvvon.

Vang dállu lea ožžon 212 000 ru doarjaga ollásit automáhtalažžan dahkkojuvvon biebmánrusttega oastimii. Rusttet álkiduhtta biebmama mealgat ja álkiduhtta maiddái návetsadjásaččaid oažžuma.

Karlsøy gielda lea okta odđa STN-gieldain

Bull dállu

Vang dállu

buvttii cealkámuša jagi 2013 eanadoallošiehtadallamiidda. Eanemus guovddázis ledje ártkalaš eanadoallu, gánnáhahttivuohta ja rekrutteren.

Sámediggi oáčui 2013:s ruđaid eanadoallošiehtadusa bokte ártkalaš eanadoaluin ángiruššamii. Dát ángiruššan lea dál formaliserejuvvon. Sámediggi lea mielde dán ovttasbarggus sihke stivrenjoavkkus ja juolludanjoavkkus, ovttas boanddaid organisašuvnnaiguin ja eanadoalodirektevrraiguin davvin. Ártkalaš eanadoalu siskkobealde lei stuorra beroštupmi oazžut ruđaid sierra prošeavttaide. Váilo prošeavttat main sámi giella, kultuvra ja árbevierut livččii lean albmosis, dien ektui áigu Sámediggi bargat 2014:s. Áššit bajimuš davvinorgga dásis leat vuoruhuvvon.

Norgga eanadoalodutkaninstituhtta čujuha ahte gánnáhahttivuohta eanadoalus Davvi-Norggas lea buorránan mealgat 2012:s. Dát bodii oidnosii čielgasepmosit doaluin gos lea gussamielke-buvttadus. Sámediggi lea 2013:s geavahan váikkuhangaskaomiid doarjut dan posiitiiva treandda. Oktiibuot juolludii Sámediggi 11 miljon ru eanadoalu huksemiidda ja ovddidanprošeavttaide. Ovddit jagiin lea golahus leamaš gaskal 4 ja 6 miljon ru.

Vaikko Sámediggi fertii sirdit muhtun investerenáššiid jagis 2012 jahkái 2013, de leat doarjjaohcamat odđa ja odđaáigásaš visttiide lassánan 2013:s. Leat ollu áššit dán hui buori ovdáneapmái. Eanet boanddat mearridedje hukset 2013:s, eren-oamážit STN-gielddain. Sámediggi bajidii 2013:s bajimuš doarjjameari viiddis huksemiidda ja odđa návehiidda eanadoalus, mii lea váikkuhan ekonomalaš riskka geahpedeami iešgudege prošeavtain. Eanaš huksenáššiin leat alla huksengolut, ja ollugat huksejit luovosdoaimma.

Sámediggi lea addán doarjaga mángga regionála prošeaktii. Ávjovárre-prošeakta bodii albma láhkai johtui 2013:s. Prošeavtta ulbmilin lea háhkat odđa-ásaheami ja ovddidit eanadoalu Kárášjogas, Guovdageainnus ja Porsáנגgus.

10.1.3 Boazodoallu

Boazodoalus leat leamaš 2013:s nuppástusat. Boazodoallostivra mearridii guovvamánus 2013 ahte boazolohku ovttaskas guovlluin galgá njeidojuvvot. Sámediggi oaivvilda ahte diehtujuohkin proseassa birra ferte leat buorre.

Stuorradiggi lea 2013:s mearridan rievdadit boazodoalloga nu ahte boazodoallohálddašeapmi rievdaduvvo, guovllustivrrat heaittihuvvojit ja regionála hálddašeami váldit sirdojuvvot fylkkamánnii. Dan oktavuodas leat čadahuvvon konsultašuvnnat mat eai buvttihan ovttamielalašvuoda. Danne ii leat Sámediggi miehtan dáid rievdademiide. Rievdadus bohtá fápmu liikká 01.01.2014.

Sámediggi háliida váldit čielgaseappo rolla boazodoallopoltihkas. Dán barggus lea gulahallan boazodoaluin guovddázis. Sámediggi áigu maid dái nannet barggus stáhta guovdu boazodoalu rámmaeavttuid hárrái.

10.1.3.1 Norgga ja Ruota gaskasaš boazoguohtonkonvenšuvdna

Norgga ja Ruota beale sámedikkrit, Ruota sámiid riikasearvi ja Norgga boazosápmelaččaid riikasearvi ožžo čakčamánuš 2012 bargun Norgga ja Ruota ráđdehusain ráhkadit rievdadusevttohusa norgalaš-ruohtilaš boazoguohtonkonvenšuvdnii. Ásahuvvui bargujoavku mii galggai ráhkadit dán rievdadus-evttohusa. Norgalaš-ruohtilaš boazoguohtonkonvenšuvdna regulere rájárasttideaddji boazodoalu Norgga ja Ruota gaskka.

Čakčamánuš 2013 gearggai bargujoavku norgalaš-ruohtilaš boazoguohtonkonvenšuvnna rievdadusevttohusain, ja lea gearggus geiget evttohusas Norgga ja Ruota ráđdehusaide.

Joavkku barggus lea leamaš eaktun rabas ja searvvaheaddji gulahallan guoskevaš orohagai-guin ja sámečearuiguin. Buot guoskevaš orohagai-guin Norgga bealde lea váldojuvvon oktavuodas reivve ja e-poastta bokte, ja leat bivdán buktit cealkámuša joavkku bargui, ja maid bovdet buot siiddaid geaidda dat guoská čoahkkimiidda ja čadahán čoahkkimiid mánggaid siiddaiguin ja

čearuiguin. Sámediggi Norgga bealde lea juohkán dieđuid joavkku barggu birra neahttasiiddustis, ja lea bivdán guoskevaš beliid buktit árvalusaid bargui.

Bargojoavku lea ráhkadan rievdadusevttohusa vuolláičállojuvvon konvenšuvnnas. Evttohusa dorjo buot bealit bargojoavkkus. Dasa lassin áigu bargojoavku go geige evttohusa Norgga ja Ruota ráđdehusaide, fokuseret rájárasttideaddji boazodoalu áigeguovdilis áššečuolmmaid. Dat leat dakkár áššečuolmmat mat eai regulerejuvvo norgalaš-ruottilaš boazoguohtonkonvenšuvnna bokte, muhto mat leat deatalaččat boahteáiggi rájárasttideaddji boazodollui.

Norgga ja Ruota beale sámedikki, Ruota sámiiid riikasearvi leat guorrasan bargojoavkku evttohusii. Norgga boazosápmelaččaid riikasearvi lea geassádan eret bargojoavkku evttohusas.

10.1.3.2 Norgga ja Suoma gaskasaš boazoáidekonvenšuvdna

Norgga ja Suoma ráđdehusat álggahedje šiehtadallamiid 2013:s norgalaš-suopmelaš boazoáidekonvenšuvnna reviderema hárrái. Sámediggi lea bivdán konsultašuvnnaid áššis, muhto dasa lea biehttaluvvon. Ráđdehus ii áiggo konsulteret Sámedikkiin ovdal go šiehtadallanboadus lea gárvis. Sámediggi lea searvan diehtujuohkinčoahkimiidda Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain ášši birra. Muhtun reivves lea dovddahuvvon ahte ii leat nu ahte Sámediggi ii livččii konsulterevuvvon šiehtadallanlávdegotti čoahkkádusa hárrái ja ahte ii addojuvvo vejolašvuolta konsulteret ovdal go šiehtadallanboadus lea gárvis.

10.1.3.3 Eanamolsunláhka

Konsultašuvnnaid bokte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain ođđa eanamolsunlága hárrái sohppojuvvui gidđat 2013 ahte johtilit álggahuvvo sierra proseassa sihkkarastit dan ahte boazodoalu maid oažžu eanamolsunduopmostuolu nugo eanaeaiggádiin ja eará vuoigatvuoda oamastedjiin leat. Galgá fárrolaga ja ollislaččat árvvoštallat lánkamearrádusaid ja doaibmabijuid geavahanortnegiid mearrideapmái, riektidili várás boazodoalu

siskkobealde ja doaibmabijuide mat sihkkarastet eanamolsunduopmostuolu gelbbolašvuoda sami kultuvrra, riektidiliid ja boares vieruid birra.

Sámedikki árvvoštallama mielde lea vuodđosivvan daid váttisvuodaide mat dál gusket boazolohkoheiveheapmái dat go boazodoalus váilu vejolašvuolta geavahit eanamolsunduopmostuolu mearridit eahpečielggasvuodaide siskkáldas riektediliid birra mat čatnasit guohtonressaide. Danne adnojuvvo deatalažžan ahte bargu eanamolsunlága ollislaččat rievdademiin čuovvoluvvo johtilit.

10.1.4 Boraspirepolitihkka

Sámedikki boraspirepolitihka mihttomearrin lea unnidit vahágiid maid boraspiret dagahit sakka nu ahte boazodoallu ja eanadoallu sáhttet geavahit árbevirolaš guohtoneatnamiid guodoheapmái. Okta strategijain lea bargat politihkalaččat ráđdehusa ektui, ja geavahit konsultašuvdnašiehtadusa dávjjit. Nubbi eará strategija lea dat ahte bidjat čavgadeappo fokusa álbmotriektái boraspirepolitihka ektui. Sámediggi ráhkadii válddahusa boraspiriid birra 2013:s. Válddahus galgá láidet Sámedikki boraspirepolitihka lagamus jagiin. Das galgá lea ávki maiddá Sámedikki nammadan lahtuide davimus regionála boraspirelávdegottiin.

Sámediggi nammada lahtuid boraspirelávdegottiide Møre ja Romsdal ja Hedmárkku rájes máddin gitta Finnmárkui davás.

Boazodoallu gillá boraspiriid geažil birra jagi. Lea čájehan ahte eastadeaddji doaibmabijuin lea unnán ávki nu guhkká go boraspiret eai seammás geahpeduvvo. Sámediggái lea deatalaš geahpedit boraspiriid buoridan dihte boazodoalu rámmaeavttuid. Boraspirevaháгат leat šaddan stuorra ekonomalaš giks in boazodollui.

10.2 Geasuheaddji báikegottit

Go galgá oažžut geasuheaddji ja eallinfámolaš sami báikegottiid, de lea Sámediggi 2013:s addán doarjaga mángga prošehtii ja investeremiidda

smávvaindustriija siskkobealde ja bálvalussuorgis. Ollu fitnodagat mat háliidit ásahit ja ovddidit doaimma gávppálaš bálvalusas ja mátkeealáhusas, erenoamážit guolástusturismma, ohcet doarjaga. Bušeahta mii lei 6 400 000 ru sturrosaš, geavahuvvui 5 906 650 ru.

Sámedikkis lea oassemihtomearrin oažžut eanet gelbbolašvuodabargosajiid nuoraide, ja attii 2012:s doarjaga prošeaktii "Ungt Entreprenørskap". Prošeakta lea álggahuvvon 2013:s, Kárašjoga joatkkaskuvllas, ja galgá váikkuhit dan ahte nuorat sáhttet oaidnit vejolašvuodaid ealáhushtkamis ja árvoháhkamis iežas servodagas.

Sámediggi attii 2013:s doarjaga maiddái prošeaktii "Inkubator Nord". Dán inkubáhtor-prográmma leat ruhtadan SIVA ja Finnmárkku fylkkagiella. Sámedikki doarjaga bokte áigu Inkubator Nord váldit fitnodagaid main lea sámi giella, kultuvra ja/dahje árbevierut guovddáš gávpejurddan. Inkubator Nord áigu bidjat fokusa erenoamážit sámi guovlluide Finnmárkkus danne go eai gávdno makkárga ealáhusgárddit dáppe mat sáhtášedje čuovvolit ealáhushtkiid dahje fitnodagaid main livččii ahtanuššanvejolašvuhta ja innovašuvdnaallodat. Prošeavtta mihttomearrin lea man ollu fitnodagat main lea sámi fitnodatjurdda, galget prográmmii.

Odđa ovttasbargošiehtadus Innovašuvdna Norggain lea dahkkojuvvon 2013:s. Ovttasbargošiehtadus galgá sihkkarastit buoremus ovdánanvejolašvuodaid ealáhusaid gaskkas sámi guovlluin. Sámedikki mielas lea ovttasbargu Innovašuvdna Norggain konstruktíiva ja ulbmillaš, ja lea ásahan ráddeaddinforuma mii galgá sihkkarastit gelbbolašvuoda fievrredeami organisašuvnnaid gaskka.

Finnmárkku fylkkagiella hálddaša jahkásaččat regionála ovddidanruđaid maid oažžu Giella- ja guovlludepartemeanttas. Fylkkagiella bargá dán oktavuodas árjjalaš searvevuoda guovddáš ovddidanaktevrraiguin Finnmárkkus. Sámediggi lea searvan strategalaš stivrenjovkui 2013:s, ja áigu ain searvat dán bargui.

Sámediggi lea gulahallagohtán SIVA:in 2013:s, oažžun dihte investeremiid sámi guovlluide. Dán gulahallama lea Sámediggi jurddašan joatkit viidáseappot.

10.3 Kulturealáhusat

Sámedikki mihttomearrin lea oažžut eanet bargosajiid sámi kultur- ja kulturvudot ealáhusain. 2013:s ánggirušai Sámediggi duodjeealáhusa ovddidemiin ja ásahii odđa ánggirušsamiid kulturealáhusa siskkobealde.

Kultuvrralaš ovdanbuktimiin lea dakkár fápmu mii olaha guhkás olggobeallái sámi servodaga. Duodji ja design ovddastit deatalaš kultuvrralaš ovdanbuktimiid ja identitehtamearkkaid, main leat vejolaš márkanat sihke riikka siskkobealde ja riikkaidgaskasaččat. Eanet ánggirušan kultuvrrain duodjeealáhusas veahkehivččii ovddidit eanet buriid ja bistevas bargosajiid.

Sámi servodagas lea kulturealáhusas guhkes árbevierut, ja das lea vejolašvuhta šaddat okta deataleamos sámi ealáhusain boahteáiggis. Sámediggi mearridii 2013:s doaimmaplána kulturealáhusa várás.

Váldoánggirušsamin lea bovdet dáidda- ja kulturaktevrraid searvat kulturealáhusa gelbbolašvuoda-prošeaktii. Prošeavttas lea golbma váldodoaimma:

1. Kurssaid doallan/ workshop/hutkanproseassa
2. Mentorortnet ja bagadeapmi
3. Fierpmádathuksen aktevrraid gaskka

Sámediggi dagai 2013:s golmma jagáš rámmašiehtadusa fitnodagain Kreativ industri, dán prošeavtta čadaheamis sámi ásahusaiguin. Prošeakta álggahuvvo 2014:s.

10.3.1 Duodji

Sámediggi dagai duoji ealáhusšiehtadusa Sámi dujiin ja Duojáriid ealáhuserviin 2013:s. Ealáhusšiehtadusa mihttomearrin lea ovddidit ealáhus-

vudot duoji mas lea buoret gánnáhahttivuohta ja gávpejohtu iežas dujiin. Rámman lei 9,4 miljon ru. Bealit bidje 3,0 miljon ru ovddidan- ja investerendoaibmabijuide ja 3,6 miljon ru doaibmadoarjjan. Eará stuorát poasttat ledje 1,5 miljon ru guovtti ealáhusorganisašuvnna doibmii.

Ruðaid ovddidan- ja investerendoaibmabijuide ohce unnit 2013:s go ovddit jagiin. Juolluduvvui birrasii 2,0 miljon ru. Dasa lassin eai álggahuvvon buot doaibmabijut mat ovdal ledje ožžon doarjaga, nu ahte doarjja gessojuvvui ruovttoluotta bealle miljon ru ovddas.

2013:s čađahuvvogođii stuorra mearkagálvoprošeakta main duodjeorganisašuvnnain lea ovddasvástáduš. Organisašuvnnat jotke dáinna 2014:s ja Sámediggi vuordá bohtosiid dán prošeavtta vuosttaš oasis.

Duojarat sáhttet oažžut doaibmadoarjaga 40 % ovddas iežaset dujiin. Sámediggi fertii 2013:s čavget gáibádusaid doaibmadoarjaga oažžumii danne go ortnega bearráigeahččamis bodii ovdan 2012:s stuorra váilivuodát ollu duojariid rehketdoalus. Stuorát gáibáduš duodašit iežas buvttaduvvon duoji lea dagahan ahte eai nu ollugat go ovdal ožžon doarjaga.

Duodjefitnodagaid gelbbolašvuoda buorideami dihte leat čađahan rehketdoallokurssa čieža báikkis. Kurssaid mihttomearrin lei buoridit duojariid gelbbolašvuoda jodihit doaimma daid lágaid mielde mat gustojit rehketdoalu fievrreapmái. Kursain ledje __ oasseváldi oktiibuot.

Duodjeealáhusa gánnáhahttivuođa buorideami dihte ruhtadii Sámediggi oahpahusprošeavtta buvttadeami, vuovdima ja vuovdaleami siskko-bealde ásahuvvon duojariid várás. Sámi allaskuvllas lei ovddasvástáduš ovtasbarggu čadaheamis duodjeorganisašuvnnaiguin. Logis ledje diedihán kursii muhto dušše njealjis bohte. Oahpahusa mihttomearrin lei buoridit gelbbolašvuoda buvttadanvugiin, mašinnaid ja eará veahkkeneavvuid geavaheamis buvttadettiin. Oasseváldit galge maiddái oahppat vugiid movt ovddidit dáláš ja

odda buktagiid dáláš ja odđa márkaniidda. Sámediggi oaidná ahte dán lágan prošeavttaide fertejit eambbogat searvat jos galggaš olahit ulbmila.

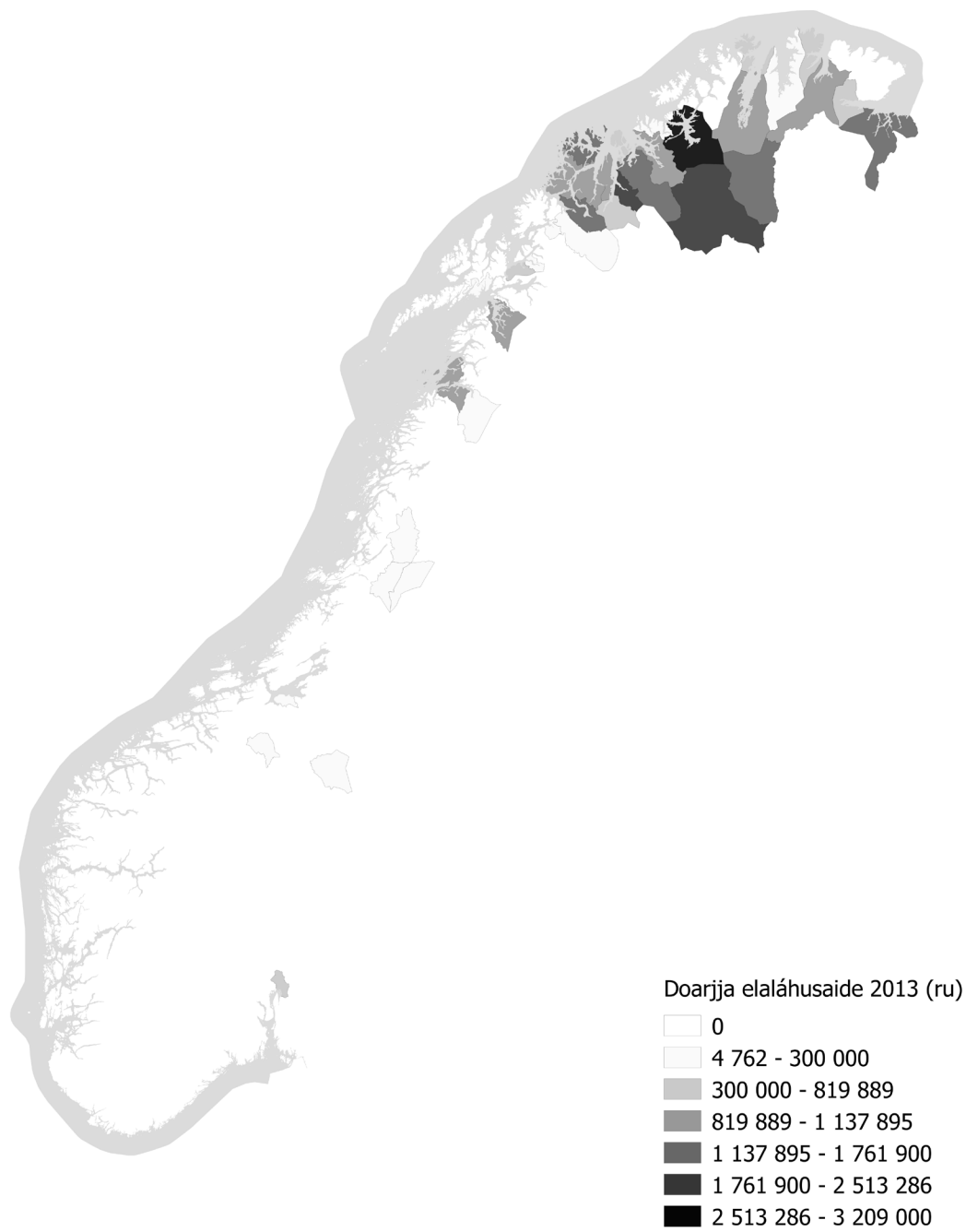
Ealáhusšiehtadussii lassin juolluda Sámediggi jahkásaččat 3,38 miljon ru Duodjeinstituhta doibmii – das leat mielde maiddái guokte bealle bagadanvirggi Romssas ja Norlánddas, ja okta olles bagadeaddjivirgi máttasámi guovllus. Dasa lassin lea Sámediggi ruhtadan prošeavtta mas leat mielde guokte bealle bagadeaddjivirggi Nuortaja Guovddáš-Finmárkkus. Julevsámi guovllus leat golbma aktevrras ovtasbargu duodjeealáhusa ángiruššamis – dát prošeakta lea ruhtaduvvon regionála ovddidanruðaid bokte ovtas Norlándda fylkkasuohkaniin ja galgá doaibmat ealáhusovddidanprošeaktan.

Duodjeealáhussii rekrutterema olis oažžu boazodoalu ja duoji oahpahuskantuvra 1,5 miljon ru doibmii ja fitnoohppiid báikkáide. Kantuvra váldá sisa sullii vihtta fitnooahppi juohke jagi – sin fidnooahppi áigi bistá guokte jagi. Fitnooahppiortnegii rekrutteren sorjá das ahte nuorat váldet duoji joatkkaskuvla dásis. Danne attii Sámediggi __ ru stipeandana nuoraide geat váldet duoji joatkkaskuvllas.

10.3.2 Árvoháhkkan ja odđaásaheamit

Prošeakta ja stuorra ángiruššamat Sámi mátkeealáhusain álggahuvvojedje 2012:s. Golmma jagáš prošeavtta vuolgahii Origo Nord Álttás, mas lea prošeaktajodiheapmi. Sámediggi, Innovašuvdna Norga ja golbma davvinorgga fylkkagieldda leat ruhtadan prošeavtta. Oasseváldit leat maiddái searvan oahppomátkái Odđa Selándii viežžan dihte vásihusaid álgoálbmotturismmas. Prošeakta lea maiddái bargan ovtas Ruota beale prošeavtain Visit Sápmi. Diedut maid dan birra leat ožžon, čájehit ahte prošeakta váikkuha Sámedikki sámi mátkeealáhusdoaimmaid mihttomeari čadaheami, ja das lea eaktivuohta ja jáhkehahttivuohta fokusis.

Buoridan dihte gelbbolašvuoda ealáhusaid ja ealáhushutkama gaskkas, lea Sámediggi manjimuš jagiid várren ruðaid álggahanoahpahussii ja ovdideapmái válljejuvvon surggiin. Sámediggi álg-

gahii 2013:s ásahuvvon fitnodagaid čuovvoleami Finnmárkkus, masa diedihedje 19 fitnodaga. Dasto dagai Sámediggi rámmašiehtadusaid golmmain aktevrrain, fitnodagaid viidáseappot čuovvoleami ángiruššama dihte njeallje jagi ovddasguvlui.

Sámediggi álggahii ovttasbarggu Norgga Dutkanrádiin ja Regionála dutkanfoandain 2013:s, goabbat guoimmiska vásihuslonuhallama ja diehtjuohkima geažil ángiruššansurggiid hárrái. Ovttasbargu galgá buvttihit eanet dutkandoaimma ealáhusaid gaskkas sámi guovlluin.

11 Regionálaovddideapmi

11.1 Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alccesis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuotta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde.

Sámedikki váldomihttomearri lea árjjalaš ja ulbmilaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Sámediggi lea 2013 aktiivvalaččat bargan regionálaovddideami mángga arenain.

Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin leat dehálaš reaidut nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodaga. Sámediggi lea dahkan regionála ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkkku, Romssa ja Norlánda fylkkagielddaiguin. Davvi-Trøndelágain, Mátta-Trøndelágain ja Hedemárkkkuin lea dahkon oktasaš máttasámešiehtadus. Ovttasbargošiehtadusain lea šiehtaduvvon regionála eiseválddiid ovddasvástádus sámegeielas, kultuvrras ja servodatovdáneamis. Dán ovttasbarggus leat bohtán ollu buorit bohtosat.

Ovttasbargošiehtadus Finnmárkkku fylkkagielddan dárkkistuvvui ja vuolláičállojuvvui guovvamánus 2013. Dát gusto áigodahkii 2013-2016. Ovttasbargošiehtadusa mannja, mearriduvvui jahkásaš doaimaplána gustovaš áigodahkii, mas leat kultur- ja ealáhusdoaimabijut.

Ovttasbargošiehtadus mii lea gaskal Sámedikki ja Romssa fylkkagieldda ii leat raporterejuvvon 2008 rájes. Sámediggi lea váldán oktavuoda Romssa fylkkagielddain 2013, dan nammii ahte ođasmahttit ja dahkat áigeguovdiln šiehtadusa. Sámedikki bealis lea čielggas ahte lea sávahahtti dainna proseassain joatkit. Romssa fylkkagielda lea mol-sun fylkkarádi, ja dan sivas čuovvoluvvo dát ášši viidásat 2014.

Sámediggi bargá dál davvin máttás ovttasbargošiehtadusaid árvvoštallamiin ja vejolaš ođasmahttimiin.

Sámedikki 2013 bušeahtas lei várrejuvvon 3.milj. ru regionálaovddideapmái. Váikkuhangaskaomiid ulbmil lea ulbmilaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Váikkuhangaskaoamit leat mannan kultuvrii, gillii, servodat- ja ealáhusprošeavttaide. Váikkuhangaskaoamit leat juhkkon dán láchkai:

Finnmárku:	1 000 000 ru juhkkujuvvon 4 prošehtii
Romsa:	1 002 000 ru juhkkujuvvon 6 prošehtii
Nordlánda:	1 089 000 ru juhkkujuvvon 7 prošehtii
Davvi-Trøndeláhka:	350 000 ru juhkkujuvvon 2 prošehtii
Mátta-Trøndeláhka:	388 000 ru juhkkujuvvon 3 prošehtii

11.2 Ovttasbargošiehtadusat gieldaiguin

Sámediggi lea 2013 dahkan ovttasbargošiehtadusa Romssa gielddan. Dát lea vuosttaš gávpotsuohkan gii lea dahkan ovttasbargošiehtadusa

Sámedikkiin. Šiehtadus čállojuvvui formálalaččat vuollái Romssa ráđđevisttis golggotmánus, doppe ledje maiddái doalut vuolláičállima manjá čalmmustahttimin ovttasbargošiehtadusa. Ovttasbargošiehtadus galgá čuovvoluvvot jahkásaš árvoštallamiin, ja dasa galgá maid ráhkadit sierra doaibmaplána.

Sámediggi lea bargamin oažžut formálalaš ovttasbarggu maiddái Álttá suohkanin.

Sámedikkis lea ovttasbargu Oslo gielddain dan hámis ahte leat jahkebeallásaš čoahkkimat politihkalaš dásis. Sámedikkis ja Oslo gielddas lei čoahkkin 2013 juovlamánus. Áššit mat digaštal-
lojuvvojedje ledje sámi oahppofálaldagat Oslo gielddas, sámi vuorrasiid dilli gávpogis ja sámi viessu/deaivvadanbáiki Oslos. Sámedikki bealis mitaluvvui Oslo sámi viesu viidásetovddideami birra. Mitaluvvui Sámi viesu doaibmavuogi riev-
dadeami birra servvis oasusearvin, viesu odđa sisdoalu birra ja dárbbu birra oažžut diehtujuohkinguovddáža. Sámi viessu lea álggahan strategii-
jabarggu birra ovddidit sámi viesu mii mearkkaša geavaheaddjjoavkku, doaibmadási ja boahtheáiggi dárbbu ja ovddideami kárten.

Sámediggi bivddii Oslo gieldda lasihit Sámi viesu doaibavuodu seamma supmiin ovddeš jagiin, 200 000 ru 2014 rájes. Dasa lassin mitalii Oslo gielda Oslo skuvlla ja mánáidgárdde gihppaga birra, maid Sámediggi leamaš veahkkin jorgaleamen sámegillii. Gihpagis boahotá ovdán ahte Oslo dárbaša eanet čeahpes oahpahedjjiid ja ovdaskuvl-
laoahpahedjjiid.

Sámediggi lea maid dahkan ovttasbargošiehtadusaid guovttegielatdoarjaga geavaheami birra sámi hálddašanguovllu gielddaiguin ja fylkkagielddai-
guin.

11.3 Interreg

2013 lei manjimuš jahki Interregprográmmas Sápmi prográmmaáigodagas 2007-2013. Ulbmil prográmmain lei nannet ja ovdánahttit regionála

ovdáneami prošeavttaid bokte sámegielas, kultuvrras, dutkamis ja ealáhusain rájáid rastá olles Sámis.

Sámediggi lea oassalastan norggabeale ruhtademiin iešgudege prošeavttain olles prográmmaáigodagas. Oktiibuot lea Sámediggi juolludan 827 277 euro (su. Kr 6,6 mill). Sámediggi leamaš mielde mielruhtadeddjiin oktiibuot 13 prošeavttain. Oktiibuot leat čadahuvvon 77 prošeavtta Interreg Sápmi prográmmas olles áigodagas. Oasseprográmma Sámia lei ollislaš bušeahtta 10,3 mill. euro, gos 4,3 mill. Bodii EO regionála foanddas.

Interreg Sápmi prográmmas leamaš iežas mearridanjoavku, mii lea hálddašan prošeaktabijuid. Sámediggi leamaš mielde 2 nammaduvvon lahtuin, ja Sámediggi lea maid leamaš mielde prográmma Gozihanlávdegottis.

Lea mearriduvvon ahte Interreg Davvi galgá jotkojuvvot odđa prográmmaáigodagain 2014-2020. Dán prográmmas lea oasseprográmma Sápmi mielde. Sámediggi lea oassalastan boahtte áigodaga prográmmabargguin. Otná hálddašanguv-
gádat galgá jotkojuvvot sierra mearridanjoavkkuin sámi prográmmii, mii lea dál nammaduvvon Sámedikkis. Sámediggi galgá maid leat mielde Gozihanlávdegottis. Váldočállingoddi sámi prográmmii, lea nu go ovdal, Sámedikkis Ruota bealde, Gironis.

Norgga stáhtalaš váikkuhangaskaomiid hálddaš-
šeampi boahttevaš prográmmas, hálddašuvvo nu mo ovdalge Romssa ja Davvi-Trøndelága fylkkagielddain. Gaskaboddosaš ja indikatiivvalaš bušeahtta boahtte prográmmaáigodahkii lea 33,9 MEUR gos Sápmi prográmmii juolluduvvo 4,4 MEUR (su. 35 mill kruvnnu).

12 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámit leat okta álbmot geat ellet ja ovttasbarget riikkarájaid rastá. Sámi riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja sámi álbmoga oassálastin álgoálbmogiid oktavuodain lea guhkes árbevierru. Oktiigullevašvuhta ja solidaritehta eará álgoálbmogiin lea dagahan ahte sámit leat aktiivvaš oasseváldit riikkaidgaskasaš orgánain, erenomážit ON oktavuodas, go lea sáhka ovdánahttit ja čuovvolit konvenšuvnnaid, julggaštusaid ja eará instrumeanttaid mat gustojit álgoálbmogiid vuoigatvuodaide. Sámedikkis leamaš lunddolaš ovdánahttin dan rájes go Sámediggi álggahuvvui 1989 ja lea viiddidan iežat oasseváldima riikkaidgaskasaš arenain.

Sámedikki riikkaidgaskasaš beroštupmi gusto mángga politihkkaguovlluide. Min mielas lea dehálaš ahte stáhta eiseválddit ja Sámediggi barget ovttas bures ja beaktilit áššiiguin mat gusket álgoálbmogiidda riikkaidgaskasaš arenain. Ja ahte Sámediggái addo vejolašvuhta leat mielde dan almmolaš stáhtalaš norgga delegašuvnnas riikkaidgaskasaš šiehtadallamiin, jus leat fáttát mat sáhttet váikkuhit sámi beroštumiide. Sámediggi bargá riikkaidgaskasaččat ovddideamen ja sihkkarastimin sámiid ja eará álgoálbmogiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid.

Mángga oktavuodas lea Sámediggi oassi stáhta delegašuvnnain, seammás go Sámediggi maid eará oktavuodain sáhttet leat duodalaš dárbbut ovddastit sámi álbmoga beroštumiid ja vuoigatvuodaid olggobeale stáhta delegašuvnna rámmaid. Sámedikkis lea, das go lea friddja ja iesheanalaš álbmotválljejuvnon orgána, ovdamearkka dihtii njuolgo ja dássilis gulahallan ON golmmain álgoálbmotmekanismmain, dat leat ON álgoálbmotvuoigatvuodaid erenomášdieidheadji, ON álgoálbmotvuoigatvuodaid ekspeartamekanisma ja ON álgoálbmotáššiid bistevas fora.

Sámediggi oassálastá, jus lea vejolaš návccaid ja iežas bušehta bokte dábalaččat ovttas Norgga delegašuvnnain, šiehtadallamiin jahkásaš álgoálbmot olmmošvuoigatvuodaid julggaštusa birra

ON olmmošvuoigatvuodarádi sešuvnnas. Sámediggi oassálastá maid Norgga delegašuvnnain konvenšuvnnaid- ja julggaštusšiehtadallamiin ON:s, gos álgoálbmotperspektiivva lea oassin šiehtadallamiin. Dat lea earret eará čoahkkimat ON biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnnain, ON dálkkádatkonvenšuvnnain, Máilmmi dahkkivuogitvuoda organisašuvnnain (WIPO), ja ON nissonkonvenšuvnnain.

Dalle go ON-konvenšuvnnaid gozihanlávdegottit jearahit Norgga njálmálaččat, ja gos lea álgoálbmot guoskevaš gažaldagat guovddáš fáttát, láve Sámediggi leat mielde njuolgo oktavuodas lávdegottiin ovdal Norga jearahallo. Sámediggi searvá maid áiccadeaddjin go Norga jearahallo. Dat lea áigeguovdil bargojoavkkus riikajearahallamiid oktavuodas ON olmmošvuoigatvuodarádis ja ON olmmošvuoigatvuodalávdegottis, ON ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuoda lávdegottis, ON nállevalahanlávdegottis, ja ON nissonvealahankonvenšuvnna ja ON mánáidkonvenšuvnna čadaheamis.

Sámediggi oassálastá maid Norgga delegašuvnnain bilaterála čoahkkimiin eará stáhtain, Davviríikkaid Rádiin, Árktalaš Rádiin ja Barentsovttasbarggus. Álgoálbmogiin lea dehálaš rolla sihke Árktalaš Rádis ja Barentsovttasbarggus, go dálkkádat- ja birasgažaldagat leat áššiin. Norggas lea ovdagoddi Barentsrádis 2011-13 áigodagas, ja Árktalaš Rádis lea Kanadas ovdagoddi áigodahkii 2013-15.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaoamit riikkaidgaskasaš bargui lei 2013 bušehtas kr 6 408 000. Dás lea kr 838 000 mannan njuolgo-doarjagiidda, kr 570 000 ohcanvuodtoarjagiidda, ja 5 milliuvnna ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsii 2014 (WCIP 2014).

Mama Sara Education Foundation lea sámi

veahkkeorganisašuvdna mii veahkeha álgoálbmoga eará álgoálbmoga bokte. Organisašuvdna ožžui 2013 100 000 kr njuolggá doarjaga Sámedikkis

Mama Sara ovttasbargá maasai organisašuvnnain KIDUPO Ngorongoro guovluin Davvi-Tanzanias.

Stivra ja organisašuvdna barget eaktodáhtolaččat. Váikkuhangaskaoamit Norggas mannet ollislaččat maasai mánáid ja nuoraid ohppui. Mama Sara Education Foundation lea mielde váikkuheamen ahte álgoálbmogat ožžot vejolašvuoda gozihit iežaset beroštumiid.

12.1 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

12.1.1 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea oktasaš parlamentáralaš ovttasbargoásahus Suoma, Norgga ja Ruota Sámedikkis. Ruoššabeale sámít leat bastevaš oasseváldit dán ovttasbarggus. SPR galgá bargat dakkár áššiin mat gusket sápmelaččaide mángga stáhtain. Ulbmil ovttasbargguin lea ovttastahttit sámii jiena riikkaidgaskasaččat, erenomážit go lea sáhka riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkas. Norgga Sámedikkis lei 2013 golgotmánu rádjai jodiheapmi Sámi parlamentáralaš ráđdis.

Sámi parlamentáralaš ráđi doaibmaplána 2013-2015 áigodahkii mearrida SPR bargguid. Válđosuorgi dán áigodagas leamaš nannet Sámi parlamentáralaš ráđi rámmaeavttuid

SPR áirasat leamaš semináraiguin, konferánssain ja čoahkkimiin gos álgoálbmotpolitihkalaš gažaldagat leamaš áššin. Dákkár deaivvadanbáikkít lea dehálaš arenat duohtandahkat ovttasbarggu riikkarájaid rastá ja goziheames sámiiid beroštumiid riikkaidgaskasaččat. Oasseváldin váikkuha ahte sámít, álgoálbmogin, besset leat mielde mearrideamen iežaset ovdáneami ja lea vejolaš gozihit iežaset berostumiid našunála, regionála ja riikkaidgaskasaš dásis.

Sámi parlamentáralaš ráđđi nammada lahtuid riikkaidgaskasaš ovttasbargoorgánaide. Lea dehálaš ahte álgoálbmogat besset searvat forain gos álgoálbmotpolitihkalaš čuolmmat digaštallojit, ja dan láhkai beassat ovddidit álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea maid 2013 bargan dan nammii ahte eiseválddiide geaidda gusket dát áššit, lámččet dili nu ahte álgoálbmogiid oasseváldin ja duohta váikkuhanvejolašvuotta lea áššin dain forain gos lea sáhka álgoálbmogiid beroštumiid birra.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea aktiivvalaččat bargan nu ahte Ártkalaš ráđi čállingoddi lea ásahuvvon Romsii. Čállingoddi ráhppui miessemánus

2013. SPR ii leat njuolga mielde Árktalaš rádis, muhto searvá Árktalaš parlamentarihkarovttasbargui. Árktalaš parlamentarihkarovttasbargguin váikkuha SPR ahte álgoálbmotvuoigatvuodát earret eará dálkkádatdoaimbajuid plánedettiin deattuhuvvot, ja maiddá ahte sámi árbediehtu deattuhuvvo mearrádusain mat gusket dálkkádatdoaimbajuide ja heivehanstrategiijaide. Lea maid dehálaš lasihit dálkkádatdutkan mii deattuha sámi oaidninsaji ja sohka bealgažaldagaid.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ovttas Sámeráđiin ásahan lánvege gotti mii galgá evttohit njuolggadusaid mo hálldašit sámi nátionála govastagaid. Dán barggu lea ovdal dahkan Sámeráđđi. Sámedikki SPR delegašuvdna nammada 1 lahttu lánvege dái.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ásahan nuoraidpolitihkalaš rádi. Ráđđi galgá bargat nuoraidpolitihkalaš áššiiguin ja leat oktasaš jietna sámi nuoraide. Nuorairáđđi gohččojuvvo Sámi parlamentáralaš rádi dievasčoahkkimiidda. Nuorairáđđi rapportere jahkásaččat iežaset doaimma Sámi parlamentáralaš rádi dievasčoahkkimis. Sámi parlamentáralaš rádi nuoraidkonferánsa lágiduvvui 2013 miessemánus. Konferánsa fáddá lei árgebeaivválaš rasisma.

Sáme parlamentáralaš rádi Sámedikki delegašuvdna (SPR-N) lea mielde ráđdehusa eurohpápolitihkalaš foras. Fora lea politihkalaš deaivvanbáiki gaskal departemeantaid politihkalaš dásis ja fylkkagielddaid, gielddaid ja Sámedikki álbmotválljejuvvon árasiid. Ulbmil foran lea lonuhallat dieđuid, oaviliid ja vásáhusaid eurohpápolitihkalaš áššiin ja čuolmain. SPR-N lea mielde guovluláš EO ovttasbarggu, (Interreg) dan bokte ahte nammada lahtuid Interreg IVA Davvi gozihanlávdegoddái ja Interreg IVA Sápmi stivrenlávdegoddái. Dát oasseváldin lea mielde čalmustahttimin sámi čuolbmačilgehusaid, ja dan bokte vuhtii váldimin iežamet beroštumiid maiddá EO oktavuodas.

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea nammadan 1 lahtu juohke sámedikkis árvoštallanlávdegoddái geat nominerejit sámi buktagiid Davvirika ráđi girjjálašvuodabálkkašupmái. Lávdegotti bargu lea evttohit

sáme gielat čáppagirjjálašvuodabuktagiid Davvirikalaš Rádi girjjálašvuodabálkkašupmái. 2013 ledje 2 sáme gielat buktaga mielde. Sámediggi gokčá ieš iežas oasseváldima goluid. Dát lea dehálaš báiki sámi dáidda- ja kulturgaskusteapmái ja lea mielde buktimin odđa jurddašeami, ovdánahttima ja gaskusteami, gos sáme giella ja kultuvra lea guovddázis.

12.1.2 Barentsovttasbargu

Barentsovttasbargu lea vuoddu regionála ovttasbargui davvin. Álgoálbmogat Barentsovttasbarggu (sámit, nenetsat ja vepsalaččat) leat dehálaččat dán ovttasbarggu. Ovttasbargu lea organiserejuvvon guovtti politihkalaš dássai: okta gaskastáhtalaš dássi maid Barentsráđđi jodiha ja nubbi gaskaregionála dássi maid Barents regiovdnaráđđi jodiha.

Álgoálbmogiin eai leat ovddasteaddjit Barentsrádis. Olgoriikaministarčoahkkimis 2013 rabai Barentsráđđi vejolašvuoda ahte 1 álgoálbmot ovddasteaddji sáhtta boahit fásta áiccadeaddjin Barentsráđđái. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea, ovttas álgoálbmot bargojoavkkuin, bargan aktiivvalaččat oazžut álgoálbmot ovddasteaddji Barentsráđđái.

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea oassálastán álgoálbmogiid fásta lahttun Barents regiovdnarádis 2013. Ráđi odđa njuolggadusat leat mearriduvvon, ja álgoálbmogiid oassálastin lea viiddiduvvon. Dasa lassin go álgoálbmogiin lea oktasaš sadji lea maid álgoálbmogiin guokte áiccadeaddjisaji regiovdnarádis.

Barents Indigenous Peoples Office/Barents álgoálbmotkantuvra (BIPO) oáččui 2013 kr 266 000 njuolggá doarjaga Sámedikkis. Sámediggi ruhtada BIPO ja Barentsčállingoddi lea BIPO hálldahus. BIPO galgá veahkehit Working Group of Indigenous Peoples/Barentsovttasbarggu álgoálbmogiid bargojoavkku (WGIP) Barentsovttasbarggu doaimmain. Viidásat galgá maid dát kantuvra leat oktasaš sadji ovttasbargi aktevraide Barentsovttasbarggu.

Barentsovttasbarggu álgoálbmogiid bargojoavku/ Working Group of Indigenous Peoples (WGIP) lea ásahuvvon Barents regiovdnarádis, ja das leamaš ráđdeaddi stáhtus Barentsrádi ovddas. SPR nam-mada 3 daid 6 lahtuin bargojovkui. Doaibmaplána 2013-2016 lea bargojoavkku bargoneavvu. Bar-gojoavkku aktiivvalaš oassálastima dihte, bohtet čuolmmat, mat muđui eai livččii digaštallon, áššiin.

12.1.3 Sámiráđđi

Sámiráđđi lea sápmelaččaid oktasaš ovttasbar-goorgána organisašuvnnaide Suomas, Norggas, Ruoššas ja Ruotas. Sámiráđđái, norggabeale juh-kosii, juolluduvvui 2013 njuolggadoarjja 372 000 ru Sámedikkis. Sámeráđđi lea das rájes go ásahuv-vui 1956 leamaš dehálaš ovttasbarggus sámiid riikkarájáid badjel ja ovttasbarggus eará álgoálbmogiin máilmmis. Sámeráđđi lea riikkaidgaska-saš barggus leamaš mielde ráhkadeamen buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda. Sámeráđđi lea garrasit gozihan sámiid beroštumiid riikkaid-gaskasaččat ja leamaš dehálaš eaktudeaddji álgoálbmogiid riikkaidgaskasaš riekteovdáneamis.

12.1.4 Davviriikkaid sámekonvenšuvdna

Dál leat šiehtadallamat gaskal Suoma, Norgga ja Ruota Davviriikkaid sámekonvenšuvdna birra. Ulbmil lea ahte dát šiehtadallamat galget loah-pahuvvot 2016.

Sámedikkit leat mielde delegašuvnnaid bokte šiehtadallamiin. Hástalus lea dat go sámedikkiid delegáhtaiguin eai leat seammá hállan- ja evt-tohanváldi iešgudege riikkaid delegašuvnnain šiehtadallamiin. Norga lea mearridan delegašuvn-na mandáhta, mii ii leat ráđđadallon Sámedikkiin. Dása lea biddjon vuodđun ahte galgá doalahit siskkobeaalde jo biddjon álbmotvuoigatvuođa geatnegasvuodain. Suoma ja Ruota delegašuvn-nain lea eanet rabas mandáhta ja addá sámedik-kiid delegáhtaide rabas hállan- ja evttohanválddi. Norgga čavga lahkoneapmi šiehtadallamiin, sihke hámis ja sisdoalus, dahká ahte lea dárbbaslaš lagaš ovttasbargu gaskal sámedikkiid ja sámedik-

kiid delegáhtaiguin vai sámedikkit sáhttet bidjat eavttuid šiehtadallamiin. Dát doaibma bures odne. Šiehtadallamiid stáhtus lea digaštallon Sámi parla-mentáralaš rádis.

Šiehtadallamiid ovdáneapmi leamaš dássái rád-djejuvvon. Giella ja kultuvra čájehuvvo leat oalle gáibideaddji fáttát go leat unnán konkreta ál-bmotrievtti geatnegahtti šiehtadusat mat gus- ket álgoálbmogiidda dáid fáttáin, ja go leat nu iešgudege ortnegat iešgudege stáhtain. Čakčat 2013 álggahuvvojedje šiehtadusat fáttáin oktasaš mearrideapmi ja iešmearrideapmi. Lea dárbbaslaš geahččat buot kapihttaliid ja mearrádusaid ollislaš oktavuodas, dát guoská maid iešmearrideami vuoigatvuhtii ja dán rievtti iskkadeapmái iešgude-ge fáttáin ja guovlluin.

Norgga Sámediggi vuoruha resurssaid ja ángi-ruššama sámekonvenšuvdna bargui ja bargá dan nammii ahte ráđdehus bidjá eanet rabas ja konstruktiivvalaš rolla sihke hámi ja sisdoalu dáfus šiehtadallamiin. Sámedikkiid ovttasbargu berre joatkašuvvat ja sáhtta ovdánahttit nu ahte sáme-dikkít sáhttet bidjat čielga eavttuid evttohusain iešgudege artihkkaliidda šiehtadallamis.

12.2 ON máilmmikonferánsa 2014 álgoálbmogiid birra

ON máilmmikonferánsa álgoálbmogiid birra lági-duvvon 2014 (WCIP 2014). Ulbmilin máilmmikonferánsan lea juogadit perspektiivvaid ja buoremus geavada stáhtaid ja regiovnnaid gaskkas go guoská álgoálbmotvuoigatvuođaid čadaheapmái ON julggaštusa vuodul álgoálbmotvuoigatvuođaid birra. Oassin máilmmikonferánsa ráhkkaneapmái bovdi Norgga Sámediggi álgoálbmotovddasted-djiid miehtá máilmmi ráhkkaneaddji álgoálbmot-konferánsii. Sámediggi háliidii konferánsain ahte álgoálbmogat leat nu bures go vejolaš ráhkkanan ON máilmmikonferánsii. Sámediggi lea 2011 rájes bargan Álttá 2013 ráhkkaneamiin. Sámedikki be-roštupmi Álttá 2013 ja 2014 máilmmikonferánsii lea oassin nannemin ON álgoálbmotjulggaštusa vuoigatvuođaid našunála ja riikkaidgaskasačča čadaheami. Álgoálbmogiid ulbmil máilmmikon-

feránsain lea sihkkarastit doaibmabijuid mat nannejit álgoálbmotjulggaštus čadaheami. Málmmikonferánsa neahttasiidu gávdno <http://www.wcip2014.org/>.

Sámedikki ekonomalaš váikkuhangaskaoamit ráhkkaneddi konferánsii lei 2103 bušeahttarámma kr 5 000 000.

12.2.1 Málmmikonferánsa proseassa

2012 ášahuvvui málmmiviidosas álgoálbmotkoordinerenjoavku/the Indigenous Global Coordinating Group (GCG) WCIP 2014 várás. Joavkkus leat áirasat 7 álgoálbmotregiovnain Afrihkás, Davvi-guovlluin, Ásias, Lulli Amerihkás, Davvi Amerihkás, Ruoššas ja Jaskesábis. Sámedikki riikkaidgaskasaš ovddasteaddji leamaš mielde joavkkus, sihke álgoálbmotgiid veahkin, ja Davviguovllu regiovnna áirasiiin GCG:s. Sámediggi lea ekonomalaččat dorjon GCG sihke 2012 ja 2013.

GCG lea leamaš ovddasvástádus konferánsa prográmma ja sisdoalu badjel. GCG leamaš maid ovddasvástádus ráhkkaneddi Áltta konferánsa ovddasteddjiid oasseváldima ja proseassaid badjel. GCG lea joatkán sin barggu manjá Áltta 2013 ja veahkeha ain álgoálbmotgiid ráhkkaneami 2014 málmmikonferánsii. Boadusin buot dáid čoahkkimiin ledje konkrehta rávvagat ja vuoruheamit viidásat prosessii.

Manjimuš jahkebeale 2012 ja 2013 álggogeahčen čadahedje buot 7 regiovnna: Afrihká, Davviguovllut, Ásia, Lulli-Amerihká, Davvi-amerihká, Ruošša ja Jaskesáhpá, ja dat guokte fierpmádaga mat leat nissoniid ja nuoraid várás, ráhkkanan čoahkkimiid mat lea oassin Áltta 2013 ja WCIP 2014 ráhkkanepmái. Dáin ráhkkanan lei boadus konkrehta ávžžuhusat ja vuoruheamit mat gusket viidásat prosessii.

12.2.2 ÁLTÁ 2013

ÁLTÁS 2013. Foto: WCIP

Áltta 2013 konferánsa lágideuvvui geassemánus 2013 ja menestuvai hui bures. Konferánsa ulbmilat olahuvvojedje. Okta dain deháleamos ulbmiliin lei boahitit ovttaoaivilvuhtii loahppadokumentii gos álgoálbmot ulbmilat ja vuoruheamit WCIP 2014 bohtet ovdan.

Sámediggi lei konferánsa teknihkalaš lágideaddji. Lágideaddjirolla lei láchit málmmiviidosas ráhkkaneddi álgoálbmotkonferánsa WCIP 2014, gos GCG ja daid 7 regiovnna mearridedje Áltta 2013 sisdoalu ja čadaheami. Iešgudege báikkálaš, našunála ja riikkaidgaskasaš ovttasbargoguoimmit veahkehedje teknihkalaš lágideami. Sámediggi lágideami maid Áltta 2013 oktavuodas kultuvrralaš prográmma.

Sámediggi koordinerii maid oalgelágideamiid. Konferánsas ledje sullii 300 álgoálbmotdelegáhtat Áltta 2013, mat ledje nammaduvvon daid 7 regiovnnaid proseassaid bokte. Buot oktiibuot ledje sullii 800 oktan áiccededdiiguin ja earát geat oasálaste konferánsas.

Áltta konferánsa ruhtaduvvui vuosttažettiin Sámedikki iežas juolludemiin ja ekonomalaš doarjagiin Norgga Olgoriikadepartemeanttas. Ovttajenalaččat mearriduvvui konferánsas Áltta loahppadokumeanta. Loahppadokumeanttas ledje njeallje váldofáttá:

Fáddá 1: Álgoálbmogiid eana, guovllut ja resurssat

Fáddá 2: ON vuogádaga doalbmabijut álgoálbmotvuoigatvuodaid čadaheapmái

Fáddá 3: Álgoálbmotvuoigatvuodaid čadaheapmi

Fáddá 4: Álgoálbmogiid ovdánahttinvuoruheamit (friddja ja diedihuvvon ovddalgihntii miedáhus)

Sámedikki riikkaidgaskasaš ovddasteaddji ovdanbuvttii Áltá-dokumeantta ON miellahttustáhtaide New Yorkas suoidnemánu 2. beaivvi 2013, ja čilgii maid Álttá 2013 ja muđui dán proseassa birra. ON čállingoddi lágidii čoačkima. Ovcci miellahttustáhta, dás maiddá Norga, sáddejedje borgemánu 2013 Áltá-dokumeanta ON válđočoahkkimii, gos ávžžuhejje dokumeantta almmuhit almmolaš dokumeantan ON válđočoahkkimis. Áltá-dokumeanta šattai čakčamánu almmolaš dokumeantan válđočoahkkimis, referánsanummarin A/67/994.

Sámedikki Álttá 2013-konferánsa kulturprográmma lei dehálaš oassi konferánsas. Prográmmas ledje sihke árbevirolaš ja odđáigásaš čájáhusvuogit dego filbma, lávdedáidda, visuála dáidda, musihkka ja márkanat. Dát lágideamit ledje nuvtá konferánsaoasseváldiide ja eará berošteddjiide Álttás. Oktiibuot gallededje 2000 olbmo dáid lágidemiid.

Álgoálbmot konferánsa plánedettiin leamaš dehálaš geassit skuvllaid mielde bargui vai diehtu álgoálbmogiid birra lassána. Sámediggi ovttas Gáldui – álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddážiin jorgalahtii nuoraidveršuvna álgoálbmogiidpolitihkalaš historjjá deháleamos dáhpáhusaid birra: "Dovdda iežat vuoigatvuodaid". Dát fállu buot Álttá skuvllaide. Sámediggi lážii maid nu ahte skuvllat besset fitnat konferánsas, ja 130 oahppi fitne konferánsas.

Álttá joatkkaskuvlla designoahppit ovttas báikkálaš dáiddáriiguin čirjahedje konferánsahállu ja lávddi. Čájáhus gos ledje 800 mánáid tevnega ja višuvnnat olles máilmmis, šattai gievrras visualiseren boahhtevaš buolvaid eallinmovtta ja eallinieguid birra.

12.2.3 Eará ON orgánat

Sámedikki oassálastán eará ON-orgánain lea čadnon álgoálbmogiid máilmmikonferánsii ja Álttá 2013 čuovvuleapmái.

ON olmmošvuoigatvuodaráđđi (OV-ráđđi) mearridii čakčamánu 2013 jahkásaš álgoálbmot olmmošvuoigatvuodaid resolušuvna. OV-ráđđi ávžžuha stáhtaid ovddidit álgoálbmogiid oassálastima máilmmikonferánsaproseassas. OV-ráđđi ávžžuha Áltá-dokumeanta njeallje válđofáttá biddjojit mielde máilmmikonferánsa fáttáide.

ON válđočoahkkinn 3.lávdegoddi mearridii skábmamánu 2013 jahkásaš álgoálbmotvuoigatvuodaid resolušuvna. Resolušuvna čájeha maid Áltá 2013 ja Áltá dokumentii ja čuovvu OV-ráđi ávžžuhusa, gos daddjo ahte Áltá-dokumeanta njeallje válđofáttá biddjojit máilmmikonferánsa fáddán. Válđočoahkkima 3. Lávdegoddi ávžžuha viidásat ahte barggadettiin loahppadokumeanttain máilmmikonferánsas ferte válđit vuhtii Áltá-dokumeanta konkrehta ávžžuhusaid. Dát ávžžuhus, ja olgoriikaministariid ovttasbargojoavkku G77 + Kina iežaset ministtarjulggastusa vuodul, gos maid ávžžuhuvvo ahte barggadettiin máilmmikonferánsa loahppadokumeanttain válđit vuhtii Áltá-dokumeanta, de orru leat nu ahte Áltá-dokumeanta šaddá oassi šiehtadallanvuodus viidásat proseassas.

ON álgoálbmotvuoigatvuodaid ekspeartamekanisma čadahuvvui suoidnemánu 2013. Sámediggi lei mielde norgga delegašuvnnas. Áltá loahppadokumeanta dohkkehuvvui almmolaš konferánsadokumeantan EMRIP sešuvdnii. Sámediggi ávžžuhii eambbosiid ruđalaš resurssaiguin doarjut álgoálbmogiid, nu ahte sihkarasto áššáigullevaš plánen ja oasseváldin álgoálbmogiid máilmmikonferánsas. Sámediggi oačču ollu positiivvalaš rámi barggu ovddas mai lea bargan Áltá 2013 oktavuodas sešuvnnas.

Sametinget oppfordret flere til å bidra med finansielle ressurser for urfolk slik at de sikres en adekvat planlegging mot, og deltakelse under selve verdenskonferanse om urfolk. Sametinget mottok

mye positiv omtale for innsatsen forbundet med Alta 2013 under sesjonen.

Sámediggi ja Sámedikki nuoraidpolitihkalašlávdegoddi lei mielde ON Álgoálbmotáššiid Bistevaš Forumis álgoálbmotgažaldagaid birra miessemánus 2013. Sámedikki oassálastin lei čadnon dan aktiivvalaš rollii mii leamaš Máilmmikonferánsa 2014 oktavuodas, ja erenomážit Áltá 2013 ráhkkanearpmi ja čuovvuleapmi.

12.2.4 ILO konvenšuvdna nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái

ILO, International Labour Organization, lea ON riikkaidgaskasaš erenomášorganisašuvdna bargoeallima várás. Norga raportere ILO-169 birra ILO áššedovdilávdegoddái juohke 5. Jagi. Sámedikkis lea njuolggá gulahallan ILO áššedovdilávdegottiin ja sáhtta buktit ovdán iežat raporttaid dán konvenšuvdna áddejumi ja doahhtaleami birra.

Sámedikki raporta áigodahkii geassemánu 1. beaivvi 2008 gitta miessemánu 31. beaivvi meannuduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis juovlamánu 5. beaivvi 2013. ILO raportteremis raporterejuvvui erenomážit guovddáš áššit mat leat ILO-19:is, konsultašuvnnat, eanavuoigatvuodát, resursahálddašeapmi, giella ja oahpahus.

13 Dásseárvu

Dásseárvu ja ovttaárvosašvuota leat vuodđun Sámedikki doibmii. Danne bargá Sámediggi dásseárvvu ja ovttaárvosašvuoda ovddidemiin sorjja-keahtá sohka-bealis, etnalašvuodas, gielas ja seksála sojus. Dásseárvu guoská buot servodatsurggiide ja galgá heivehuvvot Sámedikki bargguide. Vuodđun Sámedikki bargui dásseárvvuin lea min iežamet dásseárvodoaibmaplána áigodahkii 2009-2013. Dat odasmahttojuvvo 2014:s.

2013:s lei 100 jagi áigi dan rájes go nissonolbmot ožžo jienastanvuogitvuoda Norggas. Sámediggi lea čalmmustan dán sihke sierra seminára bokte dievasčoahkkimis jienastanvuogitvuoda ja dásseárvvu birra, ja lea čalmmustan nissonbeaivvi. Nissonbeaivvi čalmmusteapmi lei Árran julevsámi

guovddáži Divttasvuonas, gos fáddán lei dásseárvu ja nissonolbmot, nissonolbmuid searvan ja ovddastus. Sámediggi doalai sáhkavuoru sámi nissonolbmuid searvama birra politihkas, mainna mii leat dihtomielalaččat bargan. Sámediggi lea manjimus golmma válggas nagodan oážžut sohka-bealdásseadeattu Sámedikki áirasiid gaskkas.

13.1 Sámi dásseárvuorganisašuvnnat

Dásseárvobarggus leat mii sorjavaččat árrjalaš organisašuvnnain. Organisašuvnnat hástalit min dásseárvuoáššiin ja dat ovddidit dásseárvopolitihkalaš áššiid sámi servodagas oppalaččat. Danne lea Sámediggi addán doarjaga guovtti sámi nissonorganisašuvnnii. Dat leat Sámi NissonForum ja Sáráhká. Organisašuvnnain leat stuorámuš hástalus rámmat ja einnostan vejolašvuota ekonomalaš váikkuhangaskaomiid ektui. Danne lea Sámediggi 2014:s mearridan ahte doarjja organisašuvnnaide galgá leat fásta doarjja. Organisašuvnnat leat searvan riikkaidgaskasaš nissonkonferánsii Limas Perus. Konferánsa lágiduvvui vai NGO olbmot sáhttet deaivvadit ságastallat iežaset proseassaid birra álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa ektui. Sámediggi mávssii organisašuvnnaid mátki ja orruma.

Sámi NissonForum lea doaibman 2013:s 20 jagi. Dát čalmmustuvvui sierra seminarain skábmanánu. Semináras lei viiddis prográmma, mas erenoamážit deattuhuvvojedje nissonolbmuid hástalusat ja jerrojuvvui ahte movt searvvahit sámi nissonolbmuid jiena almmolaš davviriikkalaš sohka-bealdásseárvobarggus ja davviriikkalaš barggus nissonáššiiiguin.

13.2 ON nissonkommišuvdna

ON nissonkommišuvdna 57. sešuvdna váldofáddán njukčamánu 2013 lei veahkaválddi nissonolbmuid ja nieiddaid vuostá, dáistaleapmi ja dan hehtten. Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnna mielde.

Máilmmibánkku raportta meroštallama mielde leat eanet nissonolbmot gaskal 15 ja 44 jagi geat gillájit veagalváldimiid ja veahkaválddi dihte lagaš oktavuodain, go sin lohku geat ožžot borasdávda, gártet biilalihkuhisvuodaide, gillájit soadi ja malária geažil oktiibuot. Veahkaválddi oktavuodas nissonolbmuid ja nieiddaid vuostá lea sáhka válddis. Váldeoktavuohta nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskka lea historjjálaččat ja struktuvrralaččat faggasan iešgudege láhkai.

ON nissonkommišuvdnii searvamiin háliidii Sámediggi oainnusmahtit álgoálbmotnissonolbmuid dili go guoská veahkaváldái. Álgoálbmotnissonolbmot gillájit dávjá vealaheami mángga dáfus, sihke sohkaheami ja etnalaš gullevašvuoda dihte. Dasa lassin leat álgoálbmotnissonolbmot dávjá gefiid searvvis buot geafimusat. ON nissonkommišuvdnii loahppajulggastusas ledje guokte čujuhusa álgoálbmotnissonolbmuid, ja sierra paragrafa mii cuiggodii juste dáid diliid.

Dasa lassin lea čujuhus ahte nissonolbmot gillájit mánggalágan vealaheami, dávjá lea sis stuorat riska gártat veahkaválddi oaffarin. Loahppajulggastusa heivehanoasis gessojuvvui ovdan ahte ferte bargat dan ala ahte Nissonolbmot ja nieiddat eai gárta gillát veahkaválddi go váldet oktavuoda dearvvašvuodadoaimmahagain. Dás leat álgoálbmotnissonolbmot namuhuvvon okta nissonjoavkkuin geat leat rašimusat ja váttis dilis.

Sámedikkis lei lávga oktavuoha eará álgoálbmotnissonolbmuiquin sešuvnnas. Ovttas sii ráhkadedje oktasaš cealkámuša. Dás váldojuvvojedje hástalusat go guoská veahkaváldái ovdan, ja ávžžuhus buot stáhtaide bargat dan ala ahte čađahit veahkaválddi eastadandoaimbajuid álgoálbmotnissoniid ja nieiddaid ektui.

13.3 Lesbbat, homofiillat, bifillat ja tránsat sámi servodagas

Lesbbaid, homofiillaid, bifillaid ja tránsaid vealaheami sámi servodagas ii leat dohkálaš. Sámediggi háliida váldit dán vealaheami duodalaččat ja ahte ášši váldojuvvo ovdan politihkalaš agendas.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Bufdir, Dásseárvo- ja vealahanáittardeddiin, Gálduin, Skeivungdom nammasaš organisašuvnnain ja Lesbbaid ja homofiillaid Riikaserviin ja leat háleštan movt mii ovttas sáhtásedje eastadit dán vealaheami. Čoahkkimis beasaimet čatnat oktavuodaid, mii oáččuimet odđa máhtu ja mii gávnnaimet áššečuolmmaid sámi guovlluin dán nátionála ásaheami ja organisašuvnnain. Sámediggi áigu čuoovvilit dán čoahkkima earret eará odđa dásseárvodoaimbaplána barggu bokte.

2013:s lei várrejuvvon 570 000,- ru riikkaidgaskasaš doaimbajuid ja proševttaid ohcanvuodot ortnegii. 2013:s attii Sámediggi doarjaga Noereh organisašuvdnii sin ovttasbargui Sáminuorra organisašuvnnain proševttas Queering Sápmi. Dát lea demokratiijaprosheakta sámi olbmuid várás geat muhtun láhkai hástalit seksuála- ja sohkaheaminorpmoid. Mihtomearrin lea háhkat reflekšuvnna ja ságastallama guhkes áiggi vuollái ja nannet vejolašvuoda eallit Sámis beroškeahhtá identitehtas, sohkaheaminorpmoin. Loahppabuvttan lea riikkaidgaskasaš čájáhus ja girji gudá gillii.

14 Boarrásiidpolitihkka

Sámediggeráddi nammadii Sámedikki vuorasolbmuidrádi 2012:s. Sámedikki vuorasolbmuidrádi lea 2013:s doallan golbma čoahkkima. Dat dollojuvvojedje Divttasvuonas, Snoasas ja Oslos. Čoahkkimat leat biddjojuvvon dakkár báikkiide gos sápmelaččat ássat, ja vuorasolbmuidrádi lea háliidan deaivvadit sámi vuorasolbmuiquin dán báikkiin.

Čoahkkimiid oktavuodas leat vuorasolbmuidrádis leamaš čoahkkimat gieldda politihkkariiguin ja gielddalaš vuorasolbmuidrádiiguin. Čoahkkimiid ulbmilin lea leamaš háleštit sámi vuorasolbmuiquin ja sin dili birra gielddas. Deatalaš lea leamaš oainnusmahttit sámi vuorasolbmuid gielddain ja man deatalaš lea sámi giella ja kultuvrra vuorasolbmuid, muhto maiddá sámiid oppalaččat gielddas.

Sámedikki vuorasolbmuidráđđi lea galledan maid-dái ášahusaid gielddain čoačkimiid oktavuodas. Dalle lea leamaš vejolašvuohta ságastallat sámi vuorasolbmuid dárbbu ja vuoigatvuoda birra bálvalusfálaldagaid oažžumis sámi gillii ja kultuvrii. Vuorasolbmuidráđđi lea earret eará bidjan fokusii man deatalaš lea ahte leat sáme-gielat bargit ášahusain. Dasto leat leamaš fáddán sámi borramuša oažžun ja sámi čijaheapmi ášahusain, vejolašvuohta váldit mielde persovnnalaš diŋggaid, ja vejolašvuohta searvat sámi doaluide. Vuorasolbmuidráđđi oaidná ahte šaddá stuorát áddejupmi dákkár áššiide ja jáhkka ahte dán lágan čoačkimat leat bidjan eanet fokusa ja áddejumi sámi gillii ja kultuvrii, maiddái sámi boarrásiidda. Vuorasolbmuidráđđi lea maiddái jearran sámi ovddastusa birra gielddaid vuorasolbmuidráđđiin. Sámedikki vuorasolbmuidráđđi lea sádden ávžžuhusaid guoskevaš fylkkagielddaide, ja lea ávžžuhan bidjat sámi ovddastusa fylkkaid vuorasolbmuidráđđái.

Vuorasolbmuidráđđi lea addán cealkámuša Oslo gieldda seniordiedáhussii mii galgá boahit 2014:s, Vuorasolbmuidráđđi čujuha manne lea dárbu gozihit sámi vuorasolbmuid dárbbu gielddaid dearvvašvuođa- ja fuolahuspolitihkas maiddái gávpogiin. Dás namuhuvvo earret eará sámi giela ja kulturgelbbolašvuođa dárbu bálvalusain, vejolašvuohta geavahit sámi dulkka, ja dárbu oažžut fierpmádaga ja deaivvadanbáikkiid sámi vuorasolbmuide. Sámedikki vuorasolbmuidráđđi evttoha maiddái ahte Oslo gielda ášahivččii sierra ossodaga buohcci sámi vuorasolbmuid várás.

14.1 Lohkan- ja čállinveahkki sámi vuorasolbmuide

Sámediggi várrii 450 000 ru Guovdageainnu suohkana prošeaktii "Čállin- ja lohkanveahkki vuorasolbmuide". Dát lea geahččalanprošeakta ja okta bargi suohkanis galgá veahkehit sáme-gielat vuorasolbmuid gulahallat njálmálaččat ja čálalaččat norgga ášahusaiguin. Prošeakta álggahuvvui ođđajagimánus 2012 ja dat galgá evaluerejuvot maŋŋá jagi 2013. Guovdageainnu suohkan lea diedihhan prošeavtta doaimma birra. Prošeavttas leat kánturbeaivvit Guovdageainnu guovddážis ja

Mázes. Goappašiin báikkiin leat ollu boarrásat geat earret eará dárbbasit čilgehusa sierralágan áššiide mat gusket dárogelat almmolaš kantuvrraide ja instánssaide. Olámuddu lea deatalaš jos vuorasolbmot galget sáhttit geavahit bálvalusa.

15 Nuoraidpolitihkka

15.1 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegottis lea 2013:s leamaš golbma čoačkkima. SNPL lea searvan sierralágan konferánssaide ja semináraide, maiddái doallan sáhkavuoru, ovdamearkka dihte Sámi giellakonferánssas. SNPL doalai sáhkavuoru sámeálbmot beaivvi čalmmusteamis Deanus, searvvai dán jagáš Álgoálbmogiid bissovaš forumii ja álgoálbmogiid konferánsii, osiide das.

Čoačkin mii dollojuvvo juohke jagi Mánáidáittardedđiin dollojuvui ođđajagimánus. Čoačkimis ledje áššin earret eará oahpahuš/oahppu, konferánssa digitála ránnjááhkut ja tematihkka das, ja davviriikkalaš ovttasbargu mánáidáittardedđiid gaskka sámi áššiid birra. Mánáidáittardeaddji čálii maŋŋá kronihka sámeálbmot beaivvi oktavuodas, mas sii earret eará muittuhedje gielddaid sin ovddasvástádusa birra sámi mánáid sáme-gielaoahpahasas.

SNPL buvttii cealkámuša sámediggediedáhussii dáidaga ja kultuvrra birra, mas deattuhuvvui man deatalaš lea ahte lea mánggalágan kulturfálaldat sámi mánáide ja nuoraide, ja sámi valáštallan lea deatalaš deaivvadanbáikin mii čohkke mánáid ja nuoraid riikarájaid rastá. SNPL gesii maiddái ovdan ahte kultuvra lea vuodđun bargosajiide ja iežas fitnodagaide.

SNPL buvttii gulaskuddancealkámuša revide-rejuvnon oahppoplánaevttuhussii sáme-giela vuosttaš giellan ja nubbin giellan.

SNPL lea bloggen Oahpahusdirektoráhta árvalusa birra bajimuš strategalaš plána birra sámi gáid-
dusoahpaha várás, gos boahdá ovdan ahte sii
leat cuiggodan nu gohčoduvvon asynkron oah-
pahuovuogi.

SNPL lea searvan Sámedikki giellakampánjii "Sá-
mås muinna".

Ovttas Suoma ja Ruota beale sámedikkiid nuo-
raidlávdegottiiguin/-ráđiiguin lágidii SNPL mán-
nomolsumis miessemánnu/geassemánnu Sámi
parlamentáralaš ráđi nuoraidkonferánsa. Fáddán
lei beaivválaš rasisma, fokusis ledje hástalusat
beaivválaš rasismma oktavuodas, mainna lágiin
sáhttit dustet dán lágan rasismma ja makkár čuv-
vosat bohtet dan mielde.

SNPL searvvai Sámi parlamentáralaš ráđi nuoraid-
ráđi čoahkkimii skábmamánu, gos ráhkaduvvui
njuolggadusevttos.

Juovlamánu nammaduvvojedje odđa lahtut ja
várrelahtut áigodahkii 2014-2015.

16 Sámedikki hálldahus

Sámedikki hálldahusas leat váldoáššis golbma
sierra rolla álbmotválljen olbmuid ja earáid várás:

- Parlameantahálldašeapmi Sámedikki ovddas
- Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi
- Ráhkkanit hálldašanáššiid Sámedikki sierra
politihkalaš mearrádusorgánaid várás

Sámediggi lea sihke parlameanta, politihkalaš jo-
đihangoddi ja hálldašeapmi čohkkejuvvon oktan
organisašuvdnan.

Hálldahus lea dál juogaduvvon 7 fágaossodahkan
ja das lea okta stába:

- Giellaossodat (GIE)
- Bajásšaddan- ja oahpahuossodat (BOA)
- Ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodat
(EKD)

- Vuoigatvuohta ja riikkaidgaskasaš áššiid
ossodat (VUOR)
- Kulturmuoto-, areála- ja birasossodat (KAB)
- Hálldahusossodat (HÁL)
- Gulahallanossodat (GUL)
- Dievasčoahkkinstába (DIS)

Ossodagat meannudit áššiid ja fálet bálvalusaid
sihke politihkalaš eiseválddiide ja earáide. Juoh-
ke ossodagas lea erenoamáš ovddasvástádus
fágapolitihkalaš čállingoddiin sámediggeráđái.
Dievasčoahkkinstábas lea ovddasvástádus lávde-
godde- ja dievasčoahkkimiid láchčimis áirasiidda.

Dievasčoahkkinstába lea Sámedikki hálldahusa
oassi, muhto gullá politihkalaččat dievasčoahk-
kinjođihangotti vuollái, iige sámediggeráđi. Dievas-
čoahkkinstábas lea hálldahuslaš ovddasvástádus
Sámedikki parlamentáralaš doaimmas, ja dat gal-
gá plánet ja čadahit lávdegodde- ja dievasčoahk-
kimiid. Dievasčoahkkinstábas leat golbma bargi
ja danne ferte lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid
oktavuodas oazžut veahki ossodagain namuhuv-
von čoahkkimiid čállinbálvalusaide, jorgalanbarg-
guide jna.

Sámedikkis leat kánturbáikkít Snoasas, Divttasvuo-
nas, Evenáššis, Olmmáivákkis, Guovdageainnus,
Karášjogas ja Vuotnabadas. Sámedikki bargiid vá-
rás leat unnán kántursajit. Danne leat álgán dahkat
viessoláigošiehtadusaid buoridan dihte kánturka-
pasitehta kánturbáikkiin.

Sámedikkis lea mihttomearrin ahte nu ollugat go
vejolaš geavahivčče sámegeiela njálmmálaččat ja
čálalaččat, maiddá siskkáldasat Sámedikkis. Dan-
ne leat mii álggahan giellaovddidandoaimbajuid
min iežamet hálldahusas. Siskkáldas giellabargu
lea nannejuvvon ja mis leat dál giellabargit julev-
sámegeielas ja máttasámegeielas ja mis lea dulkon-
ortnet dievasčoahkkimiid várás.

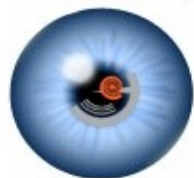
31.12.2013 nammii ledje Sámedikki hálldahusa 153
jahkedoaimma. Tabeallas vuolábealde oidno movt
bargiidlohku juohkása nissonolbmuid ja almmáiol-
bmuid gaskka.

Bealit Sámedikkis, bargoaddi ja bargiidorgani-
sašuvnnat, leat ovttasrádiid ásahan Sámedikki
bargiid- ja bálkápolitihka, mii earret eará guoská
belliid gaskasaš ovttasdoaimmii. Báikkálaš
bálkášiehtadallamiid bokte leat bealit buktán al-
bmosii ja jevden bálkáerohusaid nisssonolbmuid
ja almmáiolbmuid gaskka sierra virgejoavkkuid
siskkobealde.

Sámediggi lea čáhkkilis bargoeallima fitnodat ja
čuovvu daid mearrádusaid mat leat mearriduvvon
čáhkkilis bargoeallima šiehtadusas. Bargit geain
lea dárbu oažžut láchčima bargosajis ja bargguin,
ožžot dan fáldaga. Dain lokálain maid Sámediggi
geavaha galgá hábmemis vuhtii váldit olbmuid
geain leat hedjonan doaimmanávccat. Bargiidpoli-
tikhkalaš mihtomearrin lea juksat dássedettolaš
ahke- ja sohka bealčoahkkádusa, ja dasto rekrutte-
ret olbmuid geain lea minoritehta- ja álgoálbmot-
duogáš. Dát váldojuvvo vuhtii buot almmuhemiin
ja bargiid rekrutteremis.

	31.12.2011		31.12.2012		31.12.2013	
	Jodi- headdjit	Jahke- doaim- mat oktii- buot	Jodi- headdjit	Jahke- doaimmat oktiibuot	Jodi- headdjit	Jahke- doaimmat oktiibuot
Nisssonolbmot	3	80	5	84	5	83
Almmáiolbmot	5	34	4	43	4	46
Oktiibuot	8	114	9	127	9	129
Nissonprosean- ta	37.5	70.2	55.5	66.1	55.5	64.3
Almmái- proseanta	62.5	29.8	44.5	33.9	33.5	35.7

Sámedikki 2013 rehketdoallu

Mielddus áššái 005/14

Sámedikki 2013 jahkedieđáhus

2013 rehketdoallu

Sámedikki 2013 rehketdoallu lea girjejuvvon periodiserenprinsihpa vuodul dainna spiehkastagain ahte opmodagat eai aktiviserejuvvon balánsas.

Rehketdoallu biddjojuvvo ovdan golmma váldooasis; boađusrehketdoallu, balánsa ja čilgehusat rehketdollui. Rehketdoalu čilgehusain oaidná daid juolludemiid mat leat bohtán, doaimbarehketdoallu juogaduvvon váldopoastaide, váikkuhangaskaoapmereketdoallu juogaduvvon váikkuhangaskaoapmeortnegiidda ja iešguđet balánsapoastaid spesifiseren. Juohke váldooasis čilgejuvvojit maiddá vejolaš spiehkastagat.

Boađusrehketdoallu

	Meark.	RR 2012	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Doaimmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	1	368 619 000	400 763 000	400 763 000	0	0,0 %
Sámeálbmotfoandda reanttat	16	5 730 535	6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %
Doaimmaboađuid submi		374 349 535	407 454 210	408 048 000	593 790	0,1 %
Váikkuhangaskaoamit						
Váikkuhangaskaoamit	2-15	252 645 515	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %
Váikkuhangaskaomiid submi		252 645 515	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %
DOAIMMAB. SUBMI - VÁIKKUHANDASKAOMIT		121 704 020	112 624 281	115 990 000	3 365 719	2,9 %
DOAIMMAGOLUT						
Politiikkalaš dási doaimma	17	24 258 212	25 831 843	22 140 000	-3 691 843	-16,7 %
Hálddahusa doaimma	18	94 440 455	98 169 984	98 257 773	87 789	0,1 %
Doaimmagoluid submi		118 698 667	124 001 827	120 397 773	-3 604 054	-3,0 %
Jahkeboađus		3 005 353	-11 377 545	-4 407 772	6 969 773	
Jahkebohtosa geavahus						
Eará iežaskap:ii	24	-3 005 353	11 377 545			
Geavahusa submi		0	0			

Sámedikki doaimma lea meroštallojuvvon netto bušeahtadoaimman, danne bisuha ja juohká Sámediggi iežas bušeahta badjelbáhaga. Vejolaš vuolláibáza váldojuvvo sisa maŋit jagi bušeahtas. Sámediggi láve jahkásaččat revideret bušeahtas dievasčoahkkimis geassemánus, jahkedieđáhusa mearrádusa vuodul guovvamánus mas lea mielde maiddá jahkereketdoallu.

Čujuhit Sámedikki 2013 reviderejuvvon bušehtii, ášši 22/13, mearriduvvon geassemánu 5. b. 2013, gos mearriduvvui vuolláibáza -4 407 772 ruvnno 2013 ovddas. Dát gokčojuvvo 2012 jagi rehketdoalu badjelbáhagiin, iežas sestojuvvon ruhta ja ruđaiguin mat eai leat juogaduvvon dábálaš bušeahtameannudeamis 2013:s.

Dát lea seamma go iežas kapitála juovlamánu 31. b. 2012, mii lea -4 407 772 ruvnno. Ovttas dán jagá vuolláibáhagiin, mii lea 11 377 545 ruvnno, lea iežas kapitála juovlamánu 31. b. 2013 6 969 773 ruvnno (negatiiva iežaskapitála) gč. balánsa ja čilgehusa 24. Dát ferte gokčojuvvot 2014 reviderejuvvon bušeahta bokte.

Balánsa

Čilgehus	Meark.	2012	2013
Opmodat			
<i>Rusttetruđat</i>			
Ruhtadeaddji rusttetruđat	19	3	4
<i>Ruhtadeaddji rusttetruđaid submi</i>		3	4
<i>Johtooamit</i>			
Áššehašgáibádusat	20	3 891 023	8 679 659
Eará gáibádusat	21	1 650 359	3 605 012
<i>Gáibádusaid submi</i>		5 541 382	12 284 671
Bánkosisabijut		152 782 478	138 220 109
Sámeálbmotfoanda	16	77 542 180	75 000 000
<i>Submi bánku</i>		230 324 658	213 220 109
<i>Submi opmodagat</i>		235 866 043	225 504 784
Iežaskapitála ja vealgi			
<i>Iežaskapitála</i>			
Iežaskapitála	24	-1 402 419	-4 407 772
Eará iežaskapitála	24	-3 005 353	11 377 545
<i>Submi iežaskapitála</i>		-4 407 772	6 969 773
<i>Vealgi</i>			
<i>Várrejumit geatnegasvuodaid várás</i>			
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit ealáhusovddideapmái	10	-28 851 198	-32 444 350
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit kulturovddideapmái	5	-17 040 905	-19 205 750
Sámeálbmotfoanda - vuoitu	16	-10 482 309	-3 791 099
Sámeálbmotfoanda - kapitála	16	-75 000 000	-75 000 000
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit Sámiálbmotfoandii	16	-6 920 500	-6 237 250
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit oahpponeavvovráhkadeapmái	6	-39 755 566	-39 706 741
Doaibmi doarjjalohpádusaid nuolggodoarjjagidda		-800 000	-2 375 600
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit giellaproševttaide	3	-8 742 700	-9 909 850
Doaibmi doarjjalohpádusaid várrejumit eará váikkuhangaskaoam	7,9,11,12,13,14	-18 361 006	-17 855 096
<i>Submi foandavárrejumit ja várrejumit eará geatnegasvuodaide</i>		-205 954 184	-206 525 736
Sajušteapmi Sámediggevisti bajásdoallamii	22	-3 865 846	-4 765 846
<i>Submi eará guhkesáiggi vealggit</i>		-3 865 846	-4 765 846
<i>Oanehisáiggi vealgi</i>			
Vealgi gálvoláguideaddjiide		-1 794 343	-191 936
Penšuvdnabijut		-739 778	-643 296
Almmolaš divadat, vealgi		-4 284 859	-4 730 167
Eará oanehisáiggi vealgi-luopmoruđaid ja joavkodáhkádusaid sajušteapmi		-8 053 924	-8 260 170
Eará oanehisáiggi vealgi - kapitálavuoitu. Norgga bánku		-2 542 180	0
Eará várrejumit	23	-4 223 158	-7 357 406
<i>Submi oanehisáiggi vealggit</i>		-21 638 241	-21 182 976
<i>Submi iežaskapitála ja vealgi</i>		-235 866 043	-225 504 784

Čilgehusat rehketdollui

Čilgehus 1 Departemeanttaid juolludusat

Juolludusaid juohku departemeanttain lea ná:

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodep. - OHD	259 460 000	259 460 000	0	0,0 %
Máhttodepartemeanta - MD	37 723 000	37 723 000	0	0,0 %
Máhttodepartemeanta - MD	14 647 000	14 647 000	0	0,0 %
Birasgáhttendepartemeanta - BD	3 195 000	3 195 000	0	0,0 %
Kulturdepartemeanta - KD	72 702 000	72 702 000	0	0,0 %
Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	6 036 000	6 036 000	0	0,0 %
Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindep. - MDD	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta - EBD	6 000 000	6 000 000	0	0,0 %
Submi	400 763 000	400 763 000	0	0,0 %
- Sámeálbmotfoandda	6 691 210	7 285 000	593 790	8,9 %
Submi	407 454 210	408 048 000	593 790	0,1 %

Go Sámediggi meannudii bušeahta áššis 54/12, Sámedikki 2013 bušeahtta, de lei juolluduvvon buohkanassii 408 048 000 ru, oktan Sámeálbmotfoandda reanttuiguin.

Lassin bajábealde juolludemiide mat leat njuolgga juolludeamit stáhtabušeahta bokte Sámediggái, leat mii ožžon lassejuolludemiid mat leat fievrriduvvon bohtun rehketdoalu eará váldopoasttaid vuolde. Dát leat čilgejuvvon vuolábealde.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (OHD) lea juolludan 500 000 ru oasseruhtadeapmái bargui čadáhít riskaguorahallama ja geahčadit sihkarvuoda Sámediggevisttis. Dát juolludeapmi lea girjejuvvon sisabohtun hálldahussii.

Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (OHD) lea juolludan 600 000 ru válgadutkanbargui. Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun váikkuhangaskaomiid postii 860 ja ráddjejuvvon , gč. čilgehusa 23.

Olgoriikadepartemeanta (OD) lea juolludan 1 000 000 ru riikkaidgaskasaš bargui. Ruđat leat girjejuvvon sisabohtun njuolgga hálldahussii bargat riikkaidgaskasaš áššiguin. Dasa lasiin lea OD juolludan 5 000 000 ru čadáhít ráhkkánankonferánsa Álttás álgoálbmogiid máilmmikonferánsii (WCIP 2014) mii lea New Yorkas 2014:s

Máhttodepartemeanta lea juolludan 1 000 000 ru sámi oahpponeavvoportálie – Ovttas – Aktan – Aktesne 2013 ovddas. Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun ja máksojuvvon njuolga váikkuhangaskaomiid poasttas 220.

Kulturdepartemeanta (KUD) lea juolludan 700 000 ru sámi valáštallamii 2013 várás. Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun ja máksojuvvon njuolgga váikkuhangaskaopmepoasttas 152.

Oljo- ja energiijadepartemeanta lea addán golahanválddi gitta 500 000 ru rádjái, prošeaktavirgái mii galgá bargat energiijaáššiguin 2013:s Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun hálldahussii 331 000 ruvuinnuin duohta goluid ektui prošeaktavirgái 2013 ovddas.

Riikaantikvára lea juolludan 2 000 000 ru doarjagiidda ráfáidahttojuvvon ja gáhttenárvosas kulturmuituid ja kulturbirrasiid sihkkarastimii ja suodjaleapmái. Juolludus lea girjejuvvon sisabohtun váikkuhangaskaomiid poasttas 350.

Riikaantikvára lea juolludan 3 000 000 ru prošekti mas lea mihttun sámi visttiid Norggas identifiseret ja registreret 2013:s. Juolludus lea girjejuvvon sisabohtun hálddahusa poastta vuolde mas lea sierra prošeaktakoda.

Riikaantikvára lea juolludan 250 000 ru árvoháhkaprošekti Soahtemuittut Davvi- Sálttus 2013 ovddas. Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun hálddahussii, ja das lea sierra prošeaktakoda.

Riikaantikvára lea juolludan 466 500 vurkenprográmmii välljejuvvon arkeologalaš kulturmuituid várás ja kulturbirrasiid várás (BARK). Dát juolludus lea girjejuvvon sisabohtun hálddahussii, ja das lea sierra prošeaktakoda.

Čilgehus 2 2013 Váikkuhangaskaoapmereketdoallu

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Giella	73 326 708	73 715 000	388 292	0,5 %
Kultuvra	94 370 852	93 752 000	-618 852	-0,7 %
Girjeradju	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %
Oahpahus	45 509 304	44 080 000	-1 429 304	-3,2 %
Dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus	2 719 283	3 481 000	761 717	21,9 %
Biras ja areála	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %
Kulturmuittosuodjalus	2 441 592	2 650 000	208 409	7,9 %
Ealáhus	35 663 118	35 082 000	-581 118	-1,7 %
Regionála ovddideapmi	3 728 600	3 000 000	-728 600	-24,3 %
Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu	8 907 713	7 458 000	-1 449 713	-19,4 %
Sámi organisašuvnnat	3 752 139	3 801 000	48 861	1,3 %
Eará váikkuhangaskaoamit	10 220 137	10 082 000	-138 137	-1,4 %
Eará doaibmabijut	3 735 483	4 502 000	766 517	17,0 %
Váikkuhangaskaomiid submi	294 829 929	292 058 000	-2 771 929	-0,9 %

Sámedikki váikkuhangaskaoamit leat sihke njuolggujuolludusat ja ohcanvuđot doarjjaortnegat mat addojuvvojit doarjjan ja mat gustojit mánga jagi dahje addojuvvojit jahkásaš doarjjan.

Sámediggeráđdi juolluda ohcanvuđot doarjjaortnegiid Sámedikki bušehtas, muhto ii daid váikkuhangaskaomiid maid čoahkkinjođihangoddi hálddaša.

Váikkuhangaskaoapmereketdoallu 2013 čájeha 2 771 929 ru vuolláibáhca. Eaŋkil poasttat biddjojuvvojit ovdan ja soitet leat mearkkašumit vuolábealde čilgehusain. Muđui čujuhit jahkediđáhussii.

Sámedikki 2013 bušehta mielde, kapihtal 2.2.3.1 Njuolggodoarjagat, lea Sámediggerádis fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20 % njuolggodoarjagiin mat eai leat juolluduvvon dahje mat leat ruovttoluotta gessojuvvon, seamma fágakapihttalis. Kapihtal 2.2.3.2 Ohcanvuđot doarjagiid vuolde lea Sámediggerádis fápmudus eará láhkai geavahit 20% rádjái várrejuvvon ruđain bušehtas. Fápmudus ii guoskka njuolggá doarjagiidda, váikkuhangaskaomiide mat leat dievasčoahkkinjođihangotti geavahusas, Sámeálbmotfondii ii ge doaibmagoluide. Sámediggeráđdi

galgá bušeahhtajagis dieđihit Sámedikki dievasčoahkkimii jos ruđaid eará láhkai geavaha, geahča ášši 43/07.

Dát fápmudus lea 2013:s geavahuvvon dainna lágiin ahte ovttaskas ohcanvuđot doarjjapoasttaid vuolláibáhcegii lea válđojuvvon ruhta eará doarjjapoasttain main lea leamaš badjebáza (čilgehus 25). Dán birra lea dieđihuvvon dievasčoahkkimii skábmamánus 2013 ráđi dieđáhusas.

Čilgehus 3 Giella

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Sámegiela geavaheapmi	58 022 781	57 439 000	-583 781	-1,0 %
Sámegiela arenat	12 873 000	12 776 000	-97 000	-0,8 %
Sámegiela sealluheapmi ja ovddideapmi	2 430 927	3 500 000	1 069 073	44,0 %
Submi	73 326 708	73 715 000	388 292	0,5 %

Sámegiela geavaheapmi

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
100	Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda	43 329 000	43 329 000	0	0,0 %
100	Guovttegielalašvuodadoarjja fylkkasuohkaniidda	5 075 200	5 100 000	24 800	0,5 %
110	Sámi giellaproševttat	6 002 483	5 910 000	-92 483	-1,5 %
110	Sámi giellaproševttat - Sámeálbmotfoanda	a) 1 915 300	1 700 000	-215 300	-11,2 %
125	Sámi giellakampánja	1 700 798	1 400 000	-300 798	-17,7 %
Submi		58 022 781	57 439 000	-583 781	-1,0 %

a) Poasta čilgejuvvo nohtas 16 Sámeálbmotfoanda

Poasta guovttegielatvuodaruđat fylkkasuohkaniidda čájehit badjelbáhca 24 800 ru. Badjelbáza boahdá das go doarjja Finnmárkku fylkkasuohkaniid lea ruovttoluotta gessojuvvon.

Poasttas giellaproševttaide lea vuolláibáza 92 483 ru. Vuolláibáza boahdá das go lea liiggás geavahuvvon dan poasttas ja ráđđi lea eará ládje geavahan ruđaid dán postii, gč. čilgehusa 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain. Poasttas lea gessojuvvon ruovttoluotta 635 517 ru ja ruovttoluotta máksojuvvon proševttain mat eai leat čađahuvvon. Várrejuvvo 9 909 850 ru gustovaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2012 muttus. Dat leat juolluduvvon doarjjalohpádusat doarjjaoažžuide.

Poastta sámi giellakampánja čájeha vuolláibáhca dan sivas go leat leamaš eanet doaimmat go einnostuvvon.

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2009	0	-	50 000	22 670
2010	0	-	163 247	105 000
2011	1 874 250	18,9 %	294 600	0
2012	2 902 100	29,3 %	0	0
2013	5 133 500	51,8 %	0	0
Submi	9 909 850	100,0 %	507 847	127 670

Sámegeiela arenat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
101	Sámi giellaguovddážit	12 873 000	12 776 000	-97 000	-0,8 %
Submi		12 873 000	12 776 000	-97 000	-0,8 %

Poasta sámi giellaguovddážiidda čájeha vuolláibáhčaga. Vuolláibáhčaga sivvan lea eanet golaheapmi ovdánahttin doarjjapoasttas. Ruđat várrejuvvon dohkálaš juolludusaide mat leat juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit sámegeiela geavaheami vuolde.

Sámegeiela bisuheapmi ja ovddideapmi

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
120	Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu	1 174 004	1 500 000	325 996	27,8 %
121	Hupmansyntesa	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
122	Sámi sátnebáŋku	247 440	500 000	252 560	102,1 %
123	Terminologija- ja báikenamat	9 483	500 000	490 517	5172,6 %
Submi		2 430 927	3 500 000	1 069 073	44,0 %

Badjelbáza poasttas 120 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu 325 996 ru lea dan sivas go proševtta mielbargit eai sáhttan álgit ovdal guovvamánu/ njukčamánu 2013.

Poasttas 121 Hállansyntesa lea almmuhuvvon fáldatbivdda 2013:s ja lea hábmejuvvon šiehtadus fitnodagain Acapela Stockholmas. Bargu lea biddjon johtui skábmamánu 2013 ja galgá gárvvistuvvot ovdal skábmamánu 1. b. 2014. Oppalašhaddi lea 2 miljovna ruvnno, ja vuostaš oassi lea máksojuvvon 2013:s ja loahppa máksojuvvo 2014:s. Dán vuodul várrejuvvo 294 365 jahkái 2014.

Poasta 122 Sámi sátnebáŋku – Lea lágiduvvon tearbma-redigerenkursa Romssas 2013:s. Sámediggi lea maid bálkahan lingvisti mii bidjá sisa julevsámi sátnegirjji. Badjelbáza manná gokčat vuolláibáhčaga eará poasttain, gč. čilgehusa 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Poasttas 123 Tearbma- ja báikenamat lea badjelbáza. Golut dán poasttas leat golut go leat bidjan johtui odasteami Čállinrávagirjjis. 2014:s leat várrejuvvon ruđat Čállinrávagirjji odasteapmái. Badjelbáza manná gokčat vuolláibáhčagiid eará poasttain, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Čilgehus 4 Kultuvra

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Kulturbargoarenat	65 985 200	66 010 000	24 800	0,0 %
- Dáiddakulturbargu	23 701 652	22 756 000	-945 652	-4,2 %
- Valáštallan	1 138 000	1 440 000	302 000	21,0 %
- Mediat	3 546 000	3 546 000	0	0,0 %
Submi	94 370 852	93 752 000	-618 852	-0,7 %

Sámi kulturbargoarenat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
150-155	Njuolggodoarjja sámi kulturbargoarenaide	63 810 000	63 810 000	0	0,0 %
173	Doarjja dáidda- ja kulturgaskkkustanarenaide	2 175 200	2 200 000	24 800	1,1 %
Submi		65 985 200	66 010 000	24 800	0,0 %

Poasta 173 Dáidda- ja kulturgaskkkustanarenat čájehit badjelbáhca 24 800 ru. Sivva badjelbáhca gii leat ruovttoluotta geassimat ovdalaš doarjagiin. Sámediggi oaččui juolluduvvot 400 000 ru Bååstede prošeaktii Norgga kulturrádis. Dát ruđat galget dasto viidásetfievrriduvvot Sámedikkis Norgga álbmotmuseii ja danin várrejuvvo 400 000 ru jahkái 2014. Várrejumit dohkálaš juolludemiiide juovlamánu 31. b muttu čilgejuvvojit eanet dáidda- ja kulturdoaimmaheami vuolde.

Dáidda- ja kulturbargu

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
170	Kulturbargu	17 181 652	16 236 000	-945 652	-5,8 %
190	Sámi dáiddáršiehtadus	6 520 000	6 520 000	0	0,0 %
Submi		23 701 652	22 756 000	-945 652	-4,2 %

Kulturbargu – Ohcanvuđot doarjja

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
17010	Musihkka, girjjálašvuohta ja govvasárggusráiddut	7 886 000	7 438 000	-448 000	-6,0 %
17011	Girjjálašvuohta - Sámeálbmotfoandda a)	1 283 000	1 285 000	2 000	0,2 %
17040	Sámi lágadásat	2 750 002	2 750 000	-2	-0,0 %
17100	Kulturdoaimmabijut	5 262 650	4 763 000	-499 650	-10,5 %
Submi		17 181 652	16 236 000	-945 652	-5,8 %

a) Poasta čilgejuvvo nohtas 16 Sámeálbmotfoanda

Poasta 170 kulturdoaimmaheapmi čájeha vuolláibáhca 945 652 ru. Vuolláibáhca sivvan lea eanet geavaheapmi poasta ruđain. Ruđat leat gessojuvvon ruovttoluotta ja prošeaktaruđat leat máksojuvvon ruovttoluotta go prošeavttat eai leat čađahuvvon, oktiibuot 528 900 ru. Várrejuvvo 19 205 750 ru

dohkálaš juolludemiid gokčamáii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2007	60 000	0,3 %	0	0
2009	55 000	0,3 %	0	0
2010	277 500	1,4 %	0	0
2011	1 756 475	9,1 %	197 500	3 500
2012	5 938 900	30,9 %	288 800	32 600
2013	11 117 875	57,9 %	6 500	0
Submi	19 205 750	100,0 %	492 800	36 100

Sámi valáštallamii

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
15200	Sámi Valáštallan Lihttu - Norga (SVL-N)	1 065 000	1 065 000	0	0,0 %
15201	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund	-302 000	0	302 000	-
15202	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL-N)-Arctic Winter Games	155 000	155 000	0	0,0 %
15203	Sámi Heargevuoddjin-lihttu/Saami Reindeer-Race Federation	220 000	220 000	0	0,0 %
Submi		1 138 000	1 440 000	302 000	21,0 %

Poasttas sámi valáštallan lea badjelbáza 302 000 ru. Badjelbáza boahtá das go juolluduvvon doarjja lea gessojuvvon ruovttoluotta, danin go juolludaneavttut eai leat čuvvojuvvon. Badjelbáza manná vuolláibáhca ga gokčamáii eará poasttain, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Sámi mediafálaldat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
17001	Nuortanásti	1 015 000	1 015 000	0	0,0 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	1 391 000	1 391 000	0	0,0 %
17003	Sámis	328 000	328 000	0	0,0 %
17004	Daerpies Dierie/máttasámi girko-bláđđi	109 000	109 000	0	0,0 %
17005	Bárjas	103 000	103 000	0	0,0 %
15600	Julev Film AS	600 000	600 000	0	0,0 %
Submi		3 546 000	3 546 000	0	0,0 %

Čilgehus 5 girjerádjosat

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Bibliotehka	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %
Submi	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %

Bibliotehka

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
154	Sámi girjebusset	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %
	Submi	8 455 000	8 455 000	0	0,0 %

Čilgehus 6 Máhttu

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Mánáidgárdi	9 151 632	9 905 000	753 368	7,6 %
- Vuodđooahpahus	30 802 202	28 525 000	-2 277 202	-8,0 %
- Alitoahppu ja dutkan	4 110 000	3 650 000	-460 000	-12,6 %
- Árbediehtu	1 445 470	2 000 000	554 530	27,7 %
Submi	45 509 304	44 080 000	-1 429 304	-3,2 %

Sámi mánáidgárdefálaldat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
212	Sámi mánáidgárdefálaldat	9 151 632	9 905 000	753 368	7,6 %
	Submi	9 151 632	9 905 000	753 368	7,6 %

Poasttas Sámi mánáidgárdefálaldagat lea badjelbáza 753 368 ru. Badjelbáza manná gokčat eará poasttaid vuolláibáhca, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain. Várrejuvvomat dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit lagabui oahpporessasaid vuolde.

Vuodđooahpahus

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
	Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	3 174 017	2 900 000	-274 017	-9,4 %
	Oahppanressasat	27 628 185	25 625 000	-2 003 185	-7,8 %
	Submi	30 802 202	28 525 000	-2 277 202	-8,0 %

Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
211	Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas	679 900	500 000	-179 900	-36,0 %
211	Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas	2 494 117	2 400 000	-94 117	-3,9 %
Submi		3 174 017	2 900 000	-274 017	-9,4 %

Poasttat bajábealde čájehit vuolláibáhca oktiibuot 274 017 ru. Vuolláibáhca sivvan lea eanet geavaheapmi poastta ruđain. Várrejuvomat dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus poastta árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas čilgejuvvojit buorebut oahpporesurssaid vuolde.

Oahppanresurssat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
202	Oahpponeavvo- ja terminologijjaovddideapmi lullisámegielas	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
210	Oahppanresurssaid ovddideapmi	20 540 198	17 625 000	-2 915 198	-16,5 %
210	Oahppanresurssat – iežamet prošeavttat	6 087 987	7 000 000	912 013	13,0 %
Submi		27 628 185	25 625 000	-2 003 185	-7,8 %

Mánáidgárddiid ja vuodđooahpahusa oahpporesurssaid ovddideami bušehtas leat 11 vuoruheami. Sámediggeráddi mearridii miessemánus 2013 geavahit 15% eanet oahpporesurssaid ovddideapmái go bušehtas lei várrejuvnon. Dán dahke vai sáhtte juolludit prošeaktaruđaid digitála oahpporesurssaid buvttadeapmái. Hástalussan dáiguin prošeaktaohcamiguin lea ahte digitála oahpporesurssaid buvttadeapmi lea divrras. Gokčan dihte muhtin ráje dán goluin maid dat mielddisbuvttii, de ii juolluduvvon ruhta odđasisprentemii, odasteapmái ja divodeapmái oahpporesurssain mat juo gávdnojit. Mii oaččuimet 82 ohcama, main gollorámma lei 60 764 100 ru. Dasa lassin oaččuimet 8 ohcama mat ledje vuoruhemiid olggobealde.

Poasttas 210 Oahpporesurssaid ovddideapmi lea vuolláibáza 2 915 198 ru. Vuolláibáhcaii leat bajábealde namuhuvvon ákkat ja ahte Sámediggeráddi lea eará ládje geavahan 1 240 000 dán postii, gč. čilgehusa 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Poasta 210 Oahpporesurssat – iežas prošeavttat, čájehit badjelbáhca 912 013 ru. Badjelbáza manná gokčat vuolláibáhca eará poasttain, gč. čilgehusa 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Máhttokapihttala ohcanvuđot doarjagiin leat dahkkon ruovttoluotta geassimat ja ruovttoluotta máksimat prošeavttain mat eai leat čađahuvvon, 962 196 ru. Várrejuvvo 39 206 741 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2002	192 950	0,5 %	0	0
2003	326 813	0,8 %	0	0
2006	842 834	2,1 %	0	0
2007	553 250	1,4 %	78 000	0
2008	0	-	212 900	0
2009	313 200	0,8 %	195 878	0
2010	5 431 500	13,9 %	72 800	0
2011	7 418 844	18,9 %	0	0
2012	9 847 800	25,1 %	116 250	116 250
2013	14 279 550	36,4 %	0	170 118
Submi	39 206 741	100,0 %	675 828	286 368

Alitoahppu ja dutkan

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
211	Gealbudan- ja rekrutterenprográmma ja stipeanda alitoahppui	4 110 000	3 650 000	-460 000	-12,6 %
Submi		4 110 000	3 650 000	-460 000	-12,6 %

Poasttas 211 Sámi nuoraid ja rávisolbmuid rekrutteren alit ohppui čájeha vuolláibáhca 460 000 ru. Vuolláibáhca sivvan lea eanet geavaheapmi poasttas Stipeanda alit ohppui ja go ráddi lea eará ládje geavahan ruđaid poasttas, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain. Várrejuvvo 240 000 ru juolluduvvon stipeandaid gokčamii 2013:s, muhto mat máksojuvvojit easka ođđajagimánus 2014.

Árbediehtu

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
223	Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš	500 000	500 000	0	0,0 %
201	Systemáhtalaččat kártet árbedieđu	650 000	650 000	0	0,0 %
213	Árbediehtu	295 470	850 000	554 530	65,2 %
Submi		1 445 470	2 000 000	554 530	27,7 %

a) Poasta čilgejuvvo nohtas 16 Sámeálbmotfoanda

Poasttas 213 Árbediehtu lea badjelbáza 554 530 ru. Badjelbáhcaii leat ruovttoluotta geassimat ja ruovttoluotta máksimat proševttain mat eai leat čađahuvvon, oktiibuot 557 530.

Čilgehus 7 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus	2 719 283	3 481 000	761 717	28,0 %
Submi	2 719 283	3 481 000	761 717	28,0 %

Ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
250	Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	531 000	531 000	0	0,0 %
260	Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat	1 637 800	2 350 000	712 200	43,5 %
270	Ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmi	550 483	600 000	49 517	9,0 %
Submi		2 719 283	3 481 000	761 717	28,0 %

Poasttas Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat lea badjelbáza 712 200 ru. Badjelbáza manná gokčat vuolláibáhčaga eará poasttain, gč, čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđas. Ruđat leat ruovttoluotta gessojuvvon, ja prošeaktaruđat leat ruovttoluotta máksojuvvon go eai leat čadahuvvon, oktiibuot 171 000 ru. Várrejuvvo 1 764 050 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2009	80 000	4,5 %	0	0
2011	301 250	17,1 %	41 000	130 000
2012	692 500	39,3 %	0	0
2013	690 300	39,1 %	0	0
Submi	1 764 050	100,0 %	41 000	130 000

Poasttas 270 ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmi, lea badjelbáza 49 517 ru. Prošeakta loahpahuvvo ođđajagimánu 31. b. 2014. Lea várrejuvvon 65 000 ru. bálkkáid ja sosiála goluid gokčamii prošeaktabargái ođđajagimánu 2014 ovddas.

Čilgehus 8 Areálat ja biras

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Areálat	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %
Submi	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %

Areálat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
300	Protect vuodđudus	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %
Submi		2 000 000	2 000 000	0	0,0 %

Čilgehus 9 Kulturmuittosuođjaleapmi

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Sámi kulturmuittuid hálddašcapmi	2 441 592	2 650 000	208 409	8,5 %
Submi	2 441 592	2 650 000	208 409	8,5 %

Sámi kulturmuittuid hálddašcapmi

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
350	Doarjagat sámi kulturmuittohálddašcapmái	2 426 000	2 400 000	-26 000	-1,1 %
360	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis	15 592	250 000	234 409	1503,4 %
Submi		2 441 592	2 650 000	208 409	8,5 %

Poasttas 350 Doarjja sámi kulturmuittuid hálddašcapmi lea vuollábáza 26 000 ru. Ruovttoluottagessojuvvon prošeaktaruđat leat 31 000 ru. Várrejuvvo 7 191 500 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide. Sámediggi lea dasa lassin ožžon juolluduvvot 2 000 000 Riikaantikváras vai sáhtta juolludit doarjagiid ráfáidahttojuvvon ja gáhttenárvosat kulturmuittuid ja kulturbirrasiid sihkkarastimii ja suodjaleapmái. Juolludeamit leat girjejuvvon sisabohtun ja juolluduvvon dán poastta vuolde.

Doarjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2006	0	-	15 000	0
2008	94 000	1,3 %	0	0
2009	214 000	3,0 %	0	0
2010	557 000	7,7 %	0	0
2011	1 037 000	14,4 %	1 000	0
2012	2 076 000	28,9 %	15 000	0
2013	3 213 500	44,7 %	0	0
Submi	7 191 500	100,0 %	31 000	0

Poasttas 360 Nuortalaš kulturbiras Nuortalašgilis lea badjelbáza 234 409 ru. Badjelbáhcagii leat váilevaš návccat visteráfáiduhhtinbargui 2013 sivvan.

Čilgehus 10 Ealáhusat

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut	15 990 600	8 100 000	-7 890 600	-97,4 %
- Geasuheaddji báikegottit	5 906 650	6 400 000	493 350	8,4 %
- Kulturealáhusat	10 617 868	15 082 000	4 464 132	42,0 %
- Árvoháhkkan ja ođđa ásaheamit	3 148 000	5 500 000	2 352 000	74,7 %
Submi	35 663 118	35 082 000	-581 118	-1,6 %

Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
400	Doarjja vuoddoealáhusaide	15 990 600	8 100 000	-7 890 600	-49,3 %
	Submi	15 990 600	8 100 000	-7 890 600	-49,3 %

Poasttas 400 Doarjja vuoddoealáhusaide lea vuolláibáza 7 890 600 ru. Vuolláibáhcaga sivvan lea eanet geavaheapmi gč. čilgehusa vuollelis ja Sámediggeráđdi lea eará ládje geavahan ruđaid 5 355 900 ru dán postii, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Sivvan eanet geavaheapmái leat ovddemusat 4 dili; 1) Geográfalaš doaibmaguovlu lea viiddiduvvon viđain ođđa suohkaniin bušeahhtareviderema barggu oktavuodas 2012:s. 2013:s leat dain suohkaniin ohcan ja 4 807 900 ru lea juolluduvvon vuoddoealáhusdoaimmaide dain suohkaniin, 2) Sisaoastináigumuš lea vuoddoealáhusain ja erenoamážit eanadoalus leamaš arvat stuorit 2013:s go ovddit jagiid, 3) Sámediggi lasihii 2013:s bajimus juolludanmeari 600 000 ru. rádjái vuoddoealáhusaide, ja juolluduvvo 9 doarjaga bajimus ráji rádjái eanadollui 2013:s, oktiibuot 5 400 000 ru ja 4) 2013:s leat leamaš unnit ruovttoluotta geassimat ja ruovttoluotta máksimat ovddit jagiid ektui. Dát fas čájeha ahte proševttat buorebut leat čađahuvvon vuoddoealáhusain ovddit jagiid ektui.

Várrejumit dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit lagabui mañimus teakstaoasis 10. čilgehudas.

Geasuheaddji báikegottit

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
405	Máŋggabealat ealáhusat	5 906 650	6 400 000	493 350	8,4 %
	Submi	5 906 650	6 400 000	493 350	8,4 %

Poasttas 405 Máŋggabealat ealáhusat lei badjelbáza 493 350 ru. Badjelbáhcagii lea unnit geavaheapmi poasttas sivvan. Várrejumit dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit lagabui mañimus teakstaoasis 10. čilgehudas.

Kulturealáhusat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
410	Doarja kulturealáhusaid ovddideapmái	4 882 000	4 882 000	0	0,0 %
410	Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi	656 531	800 000	143 470	21,9 %
410	Duoji ealáhusšiehtadus	5 079 337	9 400 000	4 320 663	85,1 %
Submi		10 617 868	15 082 000	4 464 132	42,0 %

Duoji ealáhusšiehtadus

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
41050	Doaibmadoarjja – ohcanvuđot doarjja	1 586 697	3 600 000	2 013 303	126,9 %
41051	Investeren- ja ovddidandoarjja - ohcanvuđot doarjja	1 254 300	3 000 000	1 745 700	139,2 %
41052	Duodjestipeanda - ohcanvuđot doarjja	110 002	200 000	89 998	81,8 %
41053	Čálgoortnegat - ohcanvuđot doarjja	56 894	60 000	3 106	5,5 %
41054	Gelbbolašvuoda doaibmabijut - ohcanvuđot doarjja	138 000	330 000	192 000	139,1 %
41055	Vuovdima ovddideaddji doaibmabijut - ohcanvuđot doarjja	346 000	550 000	204 000	59,0 %
41056	Duojáriid Ealáhus Searvi - njuolggodoarjja	468 000	468 000	0	0,0 %
41057	Sámiid Duodji OS - njuolggodoarjja	1 092 000	1 092 000	0	0,0 %
41058	Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi – iežas prošavttat	27 444	100 000	72 556	264,4 %
Submi		5 079 337	9 400 000	4 320 663	85,1 %

Poasttas 410 Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi lea badjelbáza 143 470 ru. Badjelbáhca sивvan lea go unnit lea geavahuvvon poasttas.

Poasttas 410 Duodjjealáhusšiehtadus lei badjelbáza 4 320 663 ru. Badjelbáza geavahuvvo gokčat vuolláibáhca eará poasttain, čujuhit dás sámediggeráđi válldi geavahit ruđa eará atnui. Várrejumit dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus čilgejuvvojit eanet mañimus teakstaoasis 10. čilgehusa vuolde.

Árvoháhkkan ja ođđa ásaheamit

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
420	Gelbbolašvuoda bajideapmi ja čuovvoleapmi	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
410	Árvoháhkkan	2 148 000	4 500 000	2 352 000	109,5 %
Submi		3 148 000	5 500 000	2 352 000	74,7 %

Poasttas 410 Doarjja árvoháhkamii lei badjelbáza 2 352 000 ru. Badjelbáza geavahuvvo gokčat vuolláibáhca eará poasttain, čujuhit dás sámediggeráđi válldi geavahit ruđa eará atnui.

Ealáhusa vuolde ohcanvuđot doarjagiin leat gesson ruovttoluotta ruđat ja ruđat leat máksojuvvon ruovttoluotta oktiibuot 1 890 700 ru. go prošavttat eai leat čađahuvvon. Várrejuvvo 32 444 350 ru. dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoazzuide.

**Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon
ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s**

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2009	50 000	0,2 %	170 000	50 700
2010	953 500	2,9 %	391 000	0
2011	3 560 750	11,0 %	732 600	0
2012	8 472 250	26,1 %	525 900	0
2013	19 407 850	59,8 %	20 500	
Submi	32 444 350	100,0 %	1 840 000	50 700

Čilgehus 11 Regionála ovddideapmi

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Doarjagat regionálaovddideapmái	3 728 600	3 000 000	-728 600	-19,5 %
Submi	3 728 600	3 000 000	-728 600	-19,5 %

Regionálaovddideapmi

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
450	Regionálaovddideapmi	3 728 600	3 000 000	-728 600	-19,5 %
Submi		3 728 600	3 000 000	-728 600	-19,5 %

Poasttas Regionálaovddideapmi lei vuolláibáza 728 600 ru. Vuolláibáhčaga sivvan lea eanet golaheapmi poasttas, ja ráđđi lea eará ládje geavahan ruđaid postii, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain. Ruđat leat gesson ruovttoluotta prošavttain mat eai leat čadahuvvon, oktiibuot 100 400 ru. Várrejuvvo 5 630 750 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

**Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon
ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s**

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2010	100 000	1,8 %	50 000	0
2011	75 000	1,3 %	42 400	0
2012	2 690 250	47,8 %	8 000	0
2013	2 765 500	49,1 %	0	0
Submi	5 630 750	100,0 %	100 400	0

Čilgehus 12 Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Riikkaidgaskasaš bargu	8 907 713	7 458 000	-1 449 713	-16,3 %
Submi	8 907 713	7 458 000	-1 449 713	-16,3 %

Riikkaidgaskasaš bargu

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
	Doarjja riikkaidgaskasaš bargui	888 000	888 000	0	0,0 %
	Doarjja riikkaidgaskasaš doaibmajijuide	560 000	570 000	10 000	1,8 %
	Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014	7 459 713	6 000 000	-1 459 713	-19,6 %
	Submi	8 907 713	7 458 000	-1 449 713	-16,3 %

Poasttas Riikkaidgaskasaš bargu lei badjelbáza 10 000 ru. Badjelbáhcaga sivvan lea go leat geassán ruovttoluotta ruđaid proševttain mat eai leat čadahuvvon, 150 000 ru. Várrejuvvo 1 601 545 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2009	158 000	9,9 %	50 000	0
2010	293 545	18,3 %	100 000	0
2011	575 000	35,9 %	0	0
2012	340 000	21,2 %	0	0
2013	235 000	14,7 %	0	0
Submi	1 601 545	100,0 %	150 000	0

Sámediggi oaččui liige juolludeami, 5 000 000 ru. Olgoriikadepartemeanttas, čadahit ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014 čoahkkimii, Álttás geassemánu. Juolludeapmi lea girjejuvvon sisabohtun dán postii.

Poasttas Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014 lea vuolláibáza 1 459 713 ru. Áltá 2013 ráhkaneaddji konferánsa čoahkkimii WCIP 2014 New Yorkas šattai divraseabbo go álggos jurddašuvvon. Válidosivvan dasa lea go Norgga Sámediggi šattai váldit stuorit ruhtadanovddasvástádusa globála oktiiveiveheamis álgoálbmogiin ja sihkkarastit buori ja viidát oassálastima Álttás buot čieža álgoálbmotregiovnain.

Čilgehus 13 Sámi organisašuvnnat

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Sámi organisašuvnnat	3 752 139	3 801 000	48 861	1,3 %
Submi	3 752 139	3 801 000	48 861	1,3 %

Sámi organisašuvnnat - njuolggodoarjagat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
550	Sámi váldoorganisašuvnnat	2 515 685	2 451 000	-64 685	-2,6 %
551	Sámi doavttersearvi	150 000	150 000	0	0,0 %
Submi		2 665 685	2 601 000	-64 685	-2,4 %

Poasttas 550 Sámi váldoorganisašuvnnat lei vuolláibáza 64 685 ru. Vuolláibáhca sивvan lea go golai eanet ruhta go miellahtulogu meroštallanvuodđu lei boastut rehkenastojuvvon.

Sámi organisašuvnnat ja bellodagat – Ohcanvuodot doarjagat

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
560	Doarjagat Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaide	500 000	500 000	0	0,0 %
561	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat	286 454	400 000	113 546	39,6 %
562	Sámi dásseárvoorganisašuvnnat	300 000	300 000	0	0,0 %
Submi		1 086 454	1 200 000	113 546	10,5 %

Poasttas 561 Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat lei badjelbáza 113 546 ru. Badjelbáza bohtá das go leat ruovttoluotta geassán doarjagiid proševttain mat eai leat čađahuvvon 113 546 ru. Várrejuvvo 351 181 ru dohkálaš juolludemiid gokčamii juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

Doarjjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2011	28 600	8,1 %	113 546	0
2012	322 581	91,9 %	0	0
Submi	351 181	100,0 %	113 546	0

Čilgehus 14 Eará váikkuhangaskaoamit

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
- Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii	1 216 070	750 000	-466 070	-38,3 %
- Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii	9 004 067	9 332 000	327 933	3,6 %
Submi	10 220 137	10 082 000	-138 137	-1,4 %

Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii

Poasat	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
605	Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás	450 000	450 000	0	0,0 %
600	Friija váikkuhangaskaoamit	-15 000	0	15 000	-100,0 %
602	Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi	781 070	300 000	-481 070	-61,6 %
Submi		1 216 070	750 000	-466 070	-38,3 %

Poasttas Váikkuhangaskaoamit Sámediggeráđi geavahussii lea vuolláibáza 466 070 ru. Badjelbáza poasttas 600 Friidja váikkuhangaskaoamit lea go leat geassán ruovttoluotta ruđaid prošavttain mat eai leat čađahuvvon, 15 000 ru. Vuolláibáza poasttas 602 Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi lea go golai eanet ruhta poasttas ja ráđđi lea eará ládje geavahan ruđaid postii, gč. čilgehusa 25, Eará ládje geavaheapmi ruđain.

Váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
620	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 181 035	3 219 000	37 965	1,2 %
621	Opposišuvnna bargoeavttut	1 012 999	1 013 000	1	0,0 %
622	Doarjja jagi 2013 sámediggeválgga listtaide	2 111 400	2 200 000	88 600	4,2 %
623	Sámediggeválga 2013	2 698 633	2 900 000	201 367	7,5 %
Submi		9 004 067	9 332 000	327 933	3,6 %

Poastta 620 Sámedikki politihkalaš joavkkuid badjelbáza boahdá das go ovttá joavkkus vuoliduvvu joavkodoarjja.

Badjelbáza poasttas 622 boahdá das go guokte listtu mat manne válgii 2013:s eai leat ožžon máksojuvvot doarjaga, go eai leat sádden sisa čálalaš dohkkeheami doarjjaeavttuin.

Čilgehus 15 Eará doaimbajut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

Eará doaimbajut

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
800	Sámedikki konferánsat	1 801 020	1 750 000	-51 020	-2,8 %
801	Sámiide guoski statistihkka	375 000	375 000	0	0,0 %
850	Bálkkašumiid ja stipeandaid juohkin	51 738	125 000	73 262	141,6 %
860	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	830 595	1 252 000	421 405	50,7 %
865	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	677 131	1 000 000	322 869	47,7 %
Submi		3 735 483	4 502 000	766 517	20,5 %

Badjelbáza poasttas 860 Čielggadeamit ja árvvoštallamat bohtá das go lea unnit geavahuvvon go bušehtas árvaluvvon. Sámediggi oaččui juolluduvvot 600 000 ru 2013 ovddas Ođasmahttin-, hálddahu- ja girkodepartemeanttas dutkanprosekti jagi 2013 sámediggeválgga ektui – sámediggeválggaisskadeapmi 2013. Sámi allaskuvllain lea dahkkojuvvon golmma jahkái šiehtadus oktiibuot 3 miljon ru nu ahte lea juogaduvvon 1 miljon ru guđege jahkái jagis 2013 rájes jagi 2015 rádjai čadahit proševtta.

Poastta 865 Sámedikki 25- jagi ávvudeapmi badjelbáza bohtá das go ávvogirjepröseakta lea maŋgonan. Vuosttaš oassi bálkkás čállide plánejuvvon girjies máksojuvvui 2013:s ja maŋit oassi, 135 000 ru, várrejuvvo 2014:i.

Čilgehus 16 Sámeálbmot foanda

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Sámeálbmotfoandda geavaheapme	6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %
Submi	6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %

Sámeálbmotfoandda

Poasta	Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
11020	Sámi giellaproševttat	1 915 300	1 700 000	-215 300	-11,2 %
12100	Hupmansyntesa	1 000 000	1 000 000	0	0,0 %
12200	Sámi sátnebáŋku	247 440	500 000	252 560	50,5 %
17011	Girjjálašvuohta	1 283 000	1 285 000	2 000	0,2 %
20000	Gealbudan- ja rekrutterenprográmma	800 000	800 000	0	0,0 %
20100	Systemáhtalaččat kártet árbedieđu	650 000	650 000	0	0,0 %
21120	Stipeanda alitohppui	500 000	500 000	0	0,0 %
21300	Árbediehtu	295 470	850 000	554 530	187,7 %
Submi		6 691 210	7 285 000	593 790	8,2 %

Sámeálbmot foandda poasttas lea badjelbáza 593 790 ru. go leat dahkon ruovttoluotta geassimat proševttain mat eai leat čadahuvvon, 583 230 ru. Várrejuvvo 6 237 250 ru dohkálaš juolludeamiid gokčami juovlamánu 31. b. 2013 muttus. Dát leat lohpiduvvon juolludeamit doarjjaoažžuide.

**Doarjalohpádusat fámus 31/12-2013 ja máksojuvvon
ruovttoluotta/gessojuvvo 2013:s**

Jahki	Submi	%	Gess.ruovt	Máks.ruovt
2008	0	-	247 500	0
2009	132 500	2,1 %	0	0
2010	303 000	4,9 %	135 000	0
2011	704 750	11,3 %	35 200	165 530
2012	2 085 500	33,4 %	0	0
2013	3 011 500	48,3 %	0	0
Submi	6 237 250	100,0 %	417 700	165 530

Reantoboađut Sámeálbmotfoanda	Submi
Sámeálbmotfoanda/ ruhta 31/12-13 muttus	75 000 000
Eretgesson Sámeálbmotfoandda kapitála	-75 000 000
2013 reantoboađut	0

Sámeálbmotfoanda - Čadnojuvvonruođat	Submi
Girjejuvvon reantoboađut 1/1-2013 muttus	10 482 309
2013 reantoboađut	0
Geavahuvvon 2013:s Sámeálbmotfoanddas	-6 691 210
Reantoboađut buohkanassii 31/12-2013 muttus	3 791 099

2013 stáhtabušehta mielde ja juolludusreivve mielde beaiváduvvon ođđajagimánu 8. b. 2013 Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanttas bohtá 2013 juolludus leat foandda 2012 reanttu. 2014 rájis lea dát modealla mas reantoboađut juolluduvvuijit rievdan nu ahte dás duohko leat dábálaš jahkásaš juolludeamit. 2014 rájis lea juolludus lassánan 2 535 000 ruvnnos 5 000 000 ruvdnui. Ulbmil juolludemiin ii leat rievdan ja Sámedikki dievasčoahkkin galgá ain hálldašit juolludemiid.

Čilgehus 17
Politihkalaš dási doaibmagolut

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Sámedikki dievasčoahkkin	10 364 587	8 919 000	-1 445 587	-16,2 %
Sámedikki čoahkkinjođihangoddi	2 698 722	2 136 000	-562 722	-26,3 %
Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	542 203	500 000	-42 203	-8,4 %
Sámi parlamentáralaš ráđđi	258 580	700 000	441 420	63,1 %
Sámediggeráđđi	11 058 527	9 000 000	-2 058 527	-22,9 %
Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	217 426	335 000	117 574	35,1 %
Sámedikki vuorrasiidráđđi	573 890	400 000	-173 890	-43,5 %
Sámedikki váiddalávdegoddi	117 907	150 000	32 093	21,4 %
Submi	25 831 843	22 140 000	-3 691 843	-16,7 %

Poasttas politihkalaš dási doaibmagolut lea vuolláibáza 3 691 843 ru.

Vuolláibáza dievasčoahkkinis bohtá das go politihkalaš bálkágolut lassánedje ja goluide masson bálkábuhtadusaid gokčamiidda. Golut lassánedje go buhtadusnjuolggadusat rivde, rievdadus álggii doaibmat miessemánu 1. b. 2012. Lea easka 2013 rehketdoalus ahte jahkeváikkuhus dovdo dain goluin. Dasa lassin bohte liigegolut ođđa Sámediggerahpama oktavuodas 2013:s.

Vuolláibáza Sámedikki dievasčoahkkinjođihangottis bohtá das go máksojuvvui buorin bálká ovddeš dievasčoahkkinjođiheaddjái ja eanet geavaheapmi ruđain mat ledje várrejuvvon fágálávdegottiid mátkkiide ja searvamii konferánssaide, semináraide jna. Maiddái lávdegottiide mielddisbuvttii goluid lassáneapmi buhtadus politihkkáriidda ja golut gokčat bálkábuhtadusa ahte geavahuvvui eanet.

Sámediggerádis lei vuolláibáza oktiibuot 2 058 527 ru masa váldosivvan lei go máksojuvvui bálká mii lei buorin ja bargoadi oasi penšuvdnaseastimii ovddit Sámediggeráđđái. Buorin bálká ja penšuvdnaseastimii oassi ledje sullii 1 143 000 ru. Dasa lassin leat leamaš eanet doaimmat go ledje einnostuvvon, nu go earret eará Sámediggerádi bargu riikkaidgaskasaččat. Norgga Sámediggi lei lágideaddji álgoálbmotkonferánssas mii lágiduvvui Álttás geassemánu 10.-12. b. 2013.

Boarrásiidráđđi – Fágálávdegottis lei vuolláibáza 173 890 ru, mii bohtá das go leat doaimmahan eanet go einnostuvvon.

Čilgehus 18 Hálddahusdási doaibmagolut

Čilgehus	RR 2013	Buš 2013	Erohus	%
Hálddahusdási doaibmagolut	98 169 984	98 257 773	87 789	0,1 %
Submi	98 169 984	98 257 773	87 789	0,1 %

Hálddahusdási doaibmagoluin lei badjelbáza 87 789 ru bušeahta ektui. Várrejumit leat dahkkojuvvon áigodat goluide ja boađuide, gč. čilgehusa 23.

Lea maiddái várrejuvvon 1 531 744 ru sámi visttiid registreremii. Dát bargu jotkojuvvo 2014:s. Sámediggi oaččui 3 000 000 ru dán prošehtii Riikaantikváras 2013:s.

Dasto lea várrejuvvon 349 481 ru arkeologalaš kulturmuittuid seailuheami prošehtii 2013:s. Dát bargu joatkkašuvvá 2014 rádjái. 2013:s oaččui Sámediggi 466 500 ru dán prošehtii Riikaantikváras. Sámediggi

oačču maid juolluduvvot 250 000 ru Riikaantikváras árvoháhkkanprográmmii Soahtemuittut Davvi-Sálttus 2013 ovddas. Dát juolludeapmi viidásetfievrriduvvo Árranii ja lea danin várrejuvvon jahkái 2014.

Dasa lassin lea várrejuvvon 292 840 ru billašuvvan kulturmuittuid odasteapmái Čáhcesullos. Sámediggi oačču buhtadusa Finnmárkku fylkkagielddas 292 840 ru vahágiid ovddas jagi 2012 loahpas. Dát bargu lea mañiduvvon go eai leat leamaš doarvái bargonávccat, muhto plánejuvvo čađahuvvot 2014:s.

Ollislaččat lea dál várrejuvvon juovlamánu 31. b. 2013 nammii, 4 765 846 ru Sámediggevistti boahtteáiggi bajásdoallan- ja divvungoluide, gč. čilgehusa 22. 2013:s lea várrejuvvon 900 000 ru Sámediggevistti boahtteáiggi bajásdoallan- ja divvungoluide.

Čilgehus 19 Finánsalaš rusttetgolut

Ruđalaš vuodđorusttegiid spesifiseren	Submi
Beaivváš Sámi Nášunálateáhtera ossosat	1,00
Davvi álbmogiid guovddáš OS ossosat	1,00
Áarjelsaemien teatere ossosat	1,00
Oslo sámi viessu ossodat	1,00
Ruđalaš vuodđorusttegiid submi	4,00

Sámediggi eaiggáda čuovvovaš ossosiid:

- Beaivváš Sámi Nášunálateáhter, oktiibuot 40 000 ru (40 ossosa á 1 000 ru)
- Davvi álbmogiid guovddáš OS, oktiibuot 1 308 000 ru (6 540 ossosa á 200 ru)
- Áarjelsaemien teatere, oktiibuot 61 600 ru (55 ossosa á 1 120 ru)
- Oslo Sámi viessu, oktiibuot 39 200 ru 392 ossosa á 100 ru)

Beaivváža ossosiid leat ožžon nuvttá Kulturdepartemeanttas. Davvi álbmogiid guovddáš OS ossosiid leat oastán 2009:s. Áarjelsaemien teatere ossosat ostojuvvo 2012:s. Oslo sámi viesu ossosat ostojuvvo 2013:s.

Buot ásašusat leat sámi kulturásahasat, mat ruhtaduvvojit eanaš almmolaš ruđaiguin, maiddái Sámedikkis. Dáid ulbmil ii leat gávppálaš, muhto

- Oainnusmahttit sámi kultureallima ja doaibmat sámi kultureallima ovddidanarenan
- Doaibmat kulturvásihan- ja gaskkustan arenan, ja sámegeiela geavahan ja oainnusmahttin arenan

Dán vuodul leat buot ásašusaid oasusárvu vuoliduvvon 1 ruvdnui.

Čilgehus 20 Kunddargáibádusat

Kunddargáibádusaid spesifiseren	Submi
Dábálaš kunddargáibádusat	1 348 659
Gáibádus departameanttaidguin	
- EBD: Juolludus 2013	6 000 000
- MDD: Juolludus 2012	1 000 000
- OED: Debiterenfápmudus 2013	331 000
Submi kunddargáibádusat	8 679 659

Čilgehus 21 Eará gáibádusat

Eará gáibádusaid spesifiseren	Submi
Mátke- ja bálkáoovdaruhta	41 910
Eará gáibádusat	3 563 102
Submi eará gáibádusat	3 605 012

Eará oanehisáiggi gáibádusat mat gusket ovddalgihtimáksimii olggosgoluin 2013:s muhto mat gusket 2014 rehketdoallojahkáii ja vuostáiváldojuvvon kredihttarehkegin Áltá 2013 oktavuodas.

Čilgehus 22 Golut Sámediggeviesu bajásdoallamii

Eará guhkesáiggi vealggit	Submi
Várrejupmi sámediggevisti bajásdoallamii	4 765 846
Submi eará guhkesáiggi vealggit	4 765 846

Čilgehus 23 Eará golut

Eará goluid spesifiseren	Meark.	Submi
Álggahuvvon, muhto eai gárvvistuvvon prošavttat/bargu mii sirdojuvvo jahkáii 2014:		
Ruđat Dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide, Bååstede-prošeakta		400 000
Ruđat hupmansyntesaprošektii		294 365
Ruđat Sámedikki 25-jagi ávvudeapmái		135 000
Eará golut:		0
Iešguđetlágan goluid juohkin áigodagaide/golut rehkegiidda mat eai leat boahmán sisa 2013s	17-18	6 528 041
Submi eará golut		7 357 406

Čilgehus 24 iežas kapitála

Iežaskapitála	Submi
Iežaskapitála 31/12-2012	-4 407 772
Boadus 2013/iežaskapitála rievdadus	-11 377 545
Iežaskapitála rievdadus	6 969 773

Iežas kapitála rievdadus vástida bohtosa/badjelbáhčaga jahkái 2013.

Čilgehus 25 Eará ládje geavaheapmi ruđain

Geahčastat ohcanvuđot váikkuhangaskaomiiid eará láchkai geavaheamis lea ráhkaduvvon rehketdoalu ektui skábmamánu nammii 2013. Dát eará láchkai geavaheapmi dieđihuvvui ráđi dieđáhusas dievasčoahkkimis skábmamánu 2013.

Eará láchkai lea geavahuvvon oktiibuot 8 920 900 ru ovddas, gč. tabealla vuolábealde.

Poasta	Čilgešhus	Bušeahhta 2013	Ruđaid maid sáhtta earaláchkai	Gevahuvvo dáidda poastaide	Bušeahhta 2013 manjá rievdamiid
110	Giellaprošeavttat	5 910 000	0	425 000	6 335 000
122	Sámi sátnebáŋku	500 000	-200 000	0	300 000
123	Terminologijja ja báikenamat	500 000	-400 000	0	100 000
Submi giella		6 910 000	-600 000	425 000	6 735 000
152	Sámi spábbačiekčanlithttu(SSL)	0	-302 000	0	-302 000
Submi kultuvra		0	-302 000	0	-302 000
200	Sámi allaskuvla	800 000	-165 000	0	635 000
210	Oahpponeavvuid ráhkadeapmi	17 625 000	0	1 240 000	18 865 000
210	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heive	4 000 000	-776 000	0	3 224 000
211	Stipeanda alit ohppui	2 850 000	0	882 000	3 732 000
212	Sámi mánáigárdefálaldat	9 905 000	-700 000	0	9 205 000
Submi Kunnskap		35 180 000	-1 641 000	2 122 000	35 661 000
260	Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat	2 350 000	-700 000	0	1 650 000
Submi dearvvašvuoha ja sosiála		2 350 000	-700 000	0	1 650 000
400	Doarjagat vuodđoealáhusaide	8 100 000	0	5 355 900	13 455 900
410	Doaibmadoarjagat	3 600 000	-1 070 000	0	2 530 000
410	Investeren- ja ovddidandoarjagat	3 000 000	-1 500 000	0	1 500 000
410	Duodjestipeanddat	200 000	-89 900	0	110 100
410	Čálgoortnegat	60 000	-34 000	0	26 000
410	Gelbbolašvuodadoaibmabijut	330 000	-330 000	0	0
410	Doaibmabijut mat ovddidit vuovdim:	550 000	-204 000	0	346 000
410	doarjagat árvoháhkamii	4 500 000	-2 128 000	0	2 372 000
Submi ealáhus		20 340 000	-5 355 900	5 355 900	20 340 000
450	Regiovdnaovddideapmi	3 000 000	0	473 000	3 473 000
Submi Regiovdnaovddideapmi		3 000 000	0	473 000	3 473 000
510	Riikkaidgaskasaš doaibmabijut	570 000	-322 000	0	248 000
Submi riikkaidgaskasaš doaibmabijut		570 000	-322 000	0	248 000
602	Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi	300 000	0	545 000	845 000
Submi ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi		300 000	0	545 000	845 000
Submi váikkuhangaskaomit			-8 920 900	8 920 900	0